

DECAS QVÆSTIONVM PVBLICARVM REGNI.

In quibus

ECCLESIASTICA IVRA, ET IMMVNITATES ECCLESIASTICI STATVS ELVCIDANTVR.

Authore ANDREA LIPSKI *á Lipe, I.V.D. Scholastico Cracouien: & Plocen: Custode Gnesnen. Sacræ Reg: MaiestC: à Secretis.*

Cum Gratia & Priuilegio S. R. M.

POSNANIÆ,
In Officina Ioannis Wolrabi. Anno MDC. XX. VI.

INDEX QVÆSTIONVM.

QVÆ-

SERENISSIMIS PRINCIPIBVS
AC FRATRIBVS.

IOAN: CASIMIRO
SECVNDO GENITO,

IOAN: ALBERTO
TERTIO GENITO,

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI PRINCIPIS, DOMINI

D. SIGISMVNDI III.
POLONIÆ ET SVECIÆ
REGIS, &c. &c.

FILIIS

Dominis meis Gratiosissimis S. P.

NOn est sanè, Serenissimi & Excellentissimi Principes, quòd mirum cuiquam videatur, me primum inter omnes tàm graui & arduo negotio tenellam istam ætatem vestram, non solùm præoccupare voluisse, sed vos etiam huic operi meo, in quo seriæ quædã, minusq; ętati vestrę aridentes, de controuersijs inter statum Ecclesiasticum & sæcularem quæstiones cõtinentur, Patronos præ-

cipuos & singulares elegisse. Nam huius mei consilij non aliam fuisse rationē ingenuè profiteor, nisi quòd vnicè id cuperem, vt ab ipsis quasi incunabulis, priscam religionem, quam à Sereniss: pientissimisq; illis maioribus & parentibus vestris accepistis, & in qua nunc á Sereniss: Regina insigni pietate religioneq; prædita, matre vestra, omni cura & studio educamini, ita imbibatis & addiscatis, vt illius amore inflammati, Ecclesiasticum quoque ordinem, qui Catholicæ Romanæ fidei præest, commendatum habeatis, ac diligatis. A teneris etenim assue, scere, multum est vt præclarè dixit ille. Ego sanè, quò amplior est Maiorum vestrorum maiestas & celsitudo, ex quibus prodijsse tot orbis Christiani Monarchas admiramur; quò magis excellens Sernissimorum parentum vestrorum pietas, quò sanctior educatio vestra, quò denique indoles vestra multis pręstantissimis Dei muneribus adornata, prçclarior est, hoc maiorematq; certiorem spem animo concipio, futurum vt cum eminentissimorum Maiorum vestrorum, á quibus non prosapiam tantummodò Regiam, sed etiam augusta illa nomina CASIMIRI & IOANNIS ALBERTI fausto omine ducitis, vestigiis incesseritis, eorum laudem atque decus sempiternum, non æquare modò, verum etiam superare possitis. Quam vt vobis largiatur Dominus IESVS sapientiam & gratiam, qua & ipse dum puer esset proficiebat apud Deum & homines, diuinam ipsius bonitatem precor. Viuite igitur incolumes, & in spē Regnorum egregié in omni genere virtutum crescite inclyti HEROES atque magna REGVM propago.

Serenitatum Vestrarum

deuotiss: atque addict: Seruitor.

Andreas Lipski á Lipe I. V. D. Scholasticus Cracouien: & Plocen: Custos Gnesnen. S. R. M. Secret.

QVÆSTIONVM PVBLICARVM ANDREÆ LIPSCII DECAS.

QVÆSTIO I.

De Decimis, & quo iure Decimæ in Polonia Ecclesiastico Ordini debeantur.

SVMMARIA.

1 *Decimæ, vtrum sint de præcepto necne?*
2. *Decimas iuris diuini, non autem positiui esse probatur.*
3. *Præceptum de Decimis quale fuerit.*
4. *Populus Noui Testamenti ad maiorem perfectionem obligatur, quàm populus veteris testamẽti.*
5. *Decimæ authoritate Conciliorum probari possunt.*
6. *Religiosi & alij Prædicatores conscientiam pœnitentibus, & auditoribus de solutione decimarum facere debent.*
7. *Decimas iure gentium deberi, probatur.*
8. *Decimarum antiquissima fundatio á Miecislao, & alijs Regibus Poloniæ. Ordini Ecclesiastico facta.*
9. *Historicorum testimonio standum esse, ostenditur.*
10. *Iaroslai Archiepiscopi Gnesnen: de decimis sententia, authori-*

I. DEcimas, * ante legẽ quidem Moysi fuisse sub consilio; at in lege sub præcepto, nulli dubium est: ita enim de his diuinam Maiestatem ordinasse & præcepisse, probatur multis sacræ scripturæ locis. Et primùm Exodi cap. 27. *Decimas & primitias tuas nõ tardabis offerre primogenitũ filiorũ tuorũ dabis mihi, &c.* Et Leuit: cap. vltimo: *Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Non eligetur bonum nec malum, nec cũ altero commutabitur &c.* Item Num: ca: 18. *Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israëlis, in possessionem pro ministerio, quo seruiunt*

uiunt mihi in tabernaculo fœderis. Deuter: cap: 14. *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra.* Ac deniq; Malach: cap. 3. *Inferte omnem decimam in horreũ meum, & sit cibus in domo mea, & probate me, super hoc dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem vsq; ad abundatiam. Et increpabo pro vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.* Vnde satis liquidò constat, decimas ab ipso Diuino numine ideò constitutas esse, vt persoluantur á populo Israel, filiis Leui, pro ministerio in quo deseruiebant ei in tabernaculo, prout in cap: *Decimas,* ibi. *Decimas á populo Sacerdotibus ac Leuitis esse reddendas diuinæ legis sanxit authoritas.* 16 qu: 1. disponitur. Ac proinde *
2. eas esse iuris diuini, & præcepto ad eas soluendas omnes obligari, exploratissimi iuris esse text: in cap: tua 25: ibi. *Neminem potest á solutione decimarum eximere, quæ diuina constitutione debentur.* Et in cap: in aliquibus, 32. ibi. *Illæ quippe decimæ necessarió soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.* tit: de decimis, primitiis, & oblat: apertissimè probant. Nec moueor quorumdam non postremi nominis Theologorum opinione, qui decimas nunc non esse de præcepto, & per consequens, nec iure diuino, sed positiuo humano eas deberi, existimant, idq; ex ea ratione; quòd quemadmodũ ante legem á Moyse datam, decimæ non erant de præcepto, sed tantum de consilio; ita & nunc in lege gratię, cùm videlicet iam veteris illius legis authoritas, morte Christi abolita sit: tum verò, quòd non sint renouatæ aliquo præcepto testamenti noui, non aliter eas deberi, nisi de consilio, dicendam esse videtur

detur. Nam quamuis leges Moysi iudiciales & cæremoniales, Christianos obligare non possint: attamen morales, etiam in noua lege necessariò omnes ligant. Præce-
3. ptum verò illud * de dicimis primò & principaliter erat morale, vt potè iure diuino; & naturali ratione inductū, quę dictat necessaria ministranda esse à populo ministrantibus in cultu diuino: *dignus est enim operarius mercede sua.* Math. cap: 10. Quamuis, quo ad quotam seu determinationem certæ partis, ad iudiciales etiam leges decimæ pertinere videantur, quęetsi obseruari possint, aut non obseruari, si tamen lege aliqua, siue Ecclesiastica, siue seculari, ac multò magis diuina constituantur, ad earum obseruantiam omnes necessariò obligari. S. Th. 2 2. qu: 87. probat. In noua etiam lege Euangelij, ius illud vetus renouatum esse, vel inde dici potest, quod Luc: cap. 11. & Mat: cap: 23. Saluator ipse docet, his verbis: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentha & anetū, & cyminū, & reliquistis quæ grauiora sunt legis iudiciū ac misericordiam, & fidem, hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Qui
nimò * cùm populus nouæ 4.
legis obligetur, ad maiorem perfectionem, quàm populus veteris testamenti, iuxta dictum Christi: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum &c.* Matt: cap: 5. maximè verò quòd non minoris sit dignitatis ministerium noui testamenti, quòd à Clericis & Sacerdotibus hodie exhibetur populo Christiano, quàm olim fuit ministerium veteris testamenti, teste Apostolo, 1. Cor. 3. Idcirco meritò, & optima ratione dicendum videtur, quòd hoc Dei institu-

tum & præceptum, magis Christianos, quàm Iudeos stringere debeat Quo argumento sanctos quoq; Patres vsos fuisse, Sancti Clementis, D. Petri discipuli & successoris exemplum docet, lib. 2. Apost Const: cap: 29 & sequen. Et authoritate S. Hieronymi serm: 219. de Tempore, comprobatur *Quod de decimis*, inquit, *primitijsq; dicimus, quæ olim dabuntur á populo sacerdotibus atq; Leuitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligitur quibus præceptio est; non solùm decimas & primitias dare, &c. id qui non fecerit, Deum defraudare & supplantare conuincitur.* Vt interim taceam * de perpetua ab
5. Apostolorum temporibus decimas pendendi consuetudine, vel ipsa sanctorum Conciliorum authoritas diuino iure nixa, idipsum cuiuis satis manifestò declarat. Nam (vt alia breuitatis causa prætercam) in Concilio Moguntinen: tēpore Caroli Magni celebrato, cap. 38 sic dicitur. *Admonemus atq; præcipimus, vt decimas de omnibus dari nō negligatur quia Deus ipse sibi dari constituit.* Ex quibus liquidò cōstat, decimas à Deo, tā in veteri quā in nouo testamēto, ordinatas & imperatas esse, ita vt eas iuris diuini, nō autē iuris positiui humani, esse necessariò fatendū sit. Ac proinde * ex or- 6.
dinatione Ecclesiastica, si religio si, aut alij quipiā sacerdotes scientes omittunt facere de hoc præcepto conscientiā sibi cōfitentib⁹, aut si aliquid dicunt etiam in priuato, quo aliquis retrahatur à solutione decimarum, grauissimè peccant, & pœnam excommunicationis incurunt, de quo est expressus textus in cap: Cupientes. in fin. tit: de pœnis in Clement. Vbi etiam religiosis & aliis prędicatoribus iniungitur, sub obtestatione diuini iudicij, & intermina-

tione maledictionis æternæ,
vt quoties prędicabunt, &
confessiones audient, con-
scientiam auditoribus & poe-
nitentibus de dicimis soluen-
dis facere non omittant. Do-
ceri etiam posset, * Decimas
7. iure gentiũ introductas esse,
si quidem ex historiis pro-
phanis constat, populos eti-
am vera Dei cognitione carẽ
tes, suis tamen Principibus &
Sacerdotibus, decimas quasi
debitum quoddam naturale
pensitasse, vt videre est apud
Plin: lib: 12. cap. 14. & 19.
Plutarch: in problem: 17. & in
vita Syllæ, Macrob: lib. 3.
Satur: ca: 1. & 2. Herod: lib.
1. Cùm enim natura eam no-
tionem insculpserit hominũ
mentibus, vt ijs, qui nobis
operam & ministerium præ-
stant, præmia debeantur, e-
adem quoq; admonente faci-
lè possumus iudicare, sacer-
dotibus, qui in populi grati-
am multum studij laborisque
impendunt, alimenta esse tri-
buenda. Et vnde Regib⁹ ve-
ctigalia seu tributa, militibus
stipendia deberi iudicam⁹; in-
de quoq; sacerdotib⁹ decimas
esse per soluendas cognosci-
m⁹, cũ iis veluti subsidiis vi-
tã sustentare debeant. Ac ne
quis dubitare, fortè possit,
hæc ita se habere, vel ipsi⁹ A-
brahami exẽplo, qui sacerdo-
ti Melchisedeco decimas de-
disse, memoratur, facilè con-
uinci põtest. Sed cùm qui-
dam * rerum præsertim pa- 8.
triarum nimis religiosi obser-
uatores, iura hæc Gentium
& Canonica, tanquam exo-
tica & peregrina à maioribus
& consuetudinibus huius Re
gni prorsus aliena esse existi-
ment, vt potè nostris homi-
nibus, Regum suorum Con-
stitutionibus, proprijsq; Sta-
tutis & consuetudinibus pro
iure vtentibus: idcirco missis
hisce, iam necessariò antiquis-
simorum optimorumq; Prin-
cipum

cipum & Regum Poloniæ legibus & institutis, decimas Ordini Ecclesiastico esse adscriptas, probandũ erit. Ac in primis Miecislaus, suscepto Poloniæ hæreditario Principatu, Anno à Christo nato 965. in fidem Christi sacro baptismatis lauacro initiatus, tanta religionis Christianæ propagandæ cupiditate flagrauit, vt multis statim templis á se ædificatis, censibus, & amplissimis possessionibus. eas locupletauerit; Episcopis institutis, decimas frugûm omnis generis, tàm de suis, quàm suę Nobilitatis adeoq; plebis agrit, edicto perpetuo iisdem adscripserit, teste Cromero in vita eiusdem Miecislai, Dlugosso, & alijs. Hanc autem Miecislai piissimi Principis, decimarum ordinationem seu institutionem, cæteri, qui ipsum secuti sunt Reges, non solùm approbârunt; verũ etiam grauissimis pœnis, in eos, qui in pendendis decimis Clero difficiles se præberent, animaduerterunt; quòd Boleslaũ cognomento Chrobry, (qui anno salutis 997. regni gubernacula suscepit) fecisse, idem Cromerus attestatur his verbis: *Nulla autem in re Boleslaus erat seuerior, quã in contẽptu religionis, tẽplorũ prophanatione, & sacerdotum iniurijs atq; contumelijs vindicandis; ad quæ facinora, cũ plerią; Equestris Ordinis homines partim pristinæ impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoq; onus detrectarent, sacerdotesq; pulsarent, in authores quidem pœna capitis animaduertit, cæteros partim verberibus, atq; minis castigauit.* Hæc Cromerus. sed & Dlugossius de eodẽ Boleslao, hæc memoriæ prodidit: *Nullatenus passus est,* inquit. *decimarum manipularium pro Ecclesijs & ministris Dei in vniuersis Principatibus suo imperio subiectis,* salutis-

solutionem, aut varietate aliqua diminui, aut indubium aliquatenus reuocari, sed decreuit & mandauit, illam esse perpetuam & perennem, varia vltionis diuinæ flagella filiis, nepotibus, successoribusq́; suis interminans, si per quempiam illorum præfatarum decimarũ contingeret solutionem intercipi, transmutari,
9. *vel rescindi.* At fortè quis hæc Historica esse dicet, eaq́; minoris fidei & authoritatis esse, studio contradicendi allegabit? Fateor testimoniis historicorum, iisque omni exceptione maioribus ea probari; at proferat ille mihi statutum, aut legem vnam aliquã illius temporis, & tunc sententiæ huius assertor, facilè palmam obtinebit: sed verius est, nullas eo tempore, nedum leges scriptas, sed vix aliquas literas apud gentem nostram extitisse. Nam, vt Cromerus lib:1.cap:3. refert, *vix dum sex centi aut septingenti anni sunt, ex quo Slauica siue Bulgarica gens literas vnà cum religione Christiana amplexa est.* Equidem, qui huic tã præclaro atq; illustri Historicorum testimonio fidem abrogare velit, eum gentis quoq; suæ originem, & res gestas omnes dubias, incertasq́; redditurum existimo. Tali igitur testimonio, hoc est publicis monumentis in primis probatum est, Ecclesiasticum ordinem, ad exigendas decimas ius firmum perpetuumq; habere, non artificio aliquo comparatum, sed vnà cum Christi fide fundatum, & ab omnibus Regibus & Principibus cõstantissimè obseruatum. Verùm enimuerò Boleslai vestigiis insistens 10
Casimirus Magnus, cùm Anno 1369. exorta controuersia in Minori Polonia esset, inter Bodzantam Episcopum Cracouien: & ipsum Casimirum Regem, non de iure decimarum, sed tantum de vecturis, ac modo decimandi; ita de-

mum eam litem, & controuersiam sopiuit, vt eam arbitrio Iaroslai Archiepiscopi Gnesnen: reliquerit, easq; leges Iaroslao censente, summa Senatorum voluntate ediderit, quæ & iura decimarum stabiliunt, & modum earundem persoluendarum præscribunt. Eam verò sanctionẽ Iarosli non priuata ipsius autoritate, sed iussu & mandato Ipsius Regis promulgatam fuisse, tàm clarum tamq; euidẽs est, vt nulla prorsus maiori probatione ea res indigere videatur. Casimirus ipse siquidem eam legem suam, testatur his verbis: *Nos Casimirus Dei gratia Rex Poloniæ. Significamus tenore præsentium, Quomodo cupientes, vt subditi nostri in Regno nostro degentes, præsertim in Regno Poloniæ, & terris cuiuscunq; status & conditionis existant bene sẽ viuant, alter alterum non lædat, & ius vnicuiq; tribuatur. Præterea de consilio Venerabilis in Christo Patris & Domini Iaroslai, sanctæ Gnæsnen: Ecclesiæ Archiepiscopi nec non Prælatorum, Palatinorũ, Bonorum, & vniuersorum Nobilium nostrorum de terra Poloniæ, ad perpetuam rei memoriam statuta edidimus infrascripta, &c.* Quibus verbis sanè declarat Rex Casimirus, prædicta statuta propter concordiam inter status, à se, non à Iaroslao, cũ consensu Prælatorum, & omniũ Ordinũ edita esse. Quod non de alijs statutis intelligi debet, nisi de his, quæ eã præfationem Casimiri Regis sequuntur. Statim enim post hæc verba atq; titulum legis, de sola decimarum ordinatione per Inroslaum facta ibidẽ agitur. Vnde satis manifeste constat, prædicta statuta de decimis in volumine legum nostrarum comprehensa, per Iaroslaum quidem iussu Regis congesta, sed per eundẽ ipsũ Regẽ ac alios Ordines admissa, concessa, & in perpetuum

mulgata esse: & ideò non Iaroslao voluntati Regis morē gerenti, sed ipsi Casimiro Regi adscribi debent. Nihil enim interest verbis, an rebus ipsis & factis, suam voluntatē Princeps declaret; cū reb⁹ magis, quā verbis leges im-
11 ponantur. Sed enim * hanc siue legē siue sanctionē á Iaroslao quidē scriptam, Regis verò Casimiri iussu editā, in veris Regni legib⁹ esse numerandā, illud prætere a probare videtur, quod Vladislaus Iagello, hęc atque similia Cleri Priuilegia, in vniuersū lege cū muni Ordinū consensu lata, approbauerit, idq; in Castris propè Czerwiensko, de Anno 1422. in crastino S. Mariæ Magdalenæ. Cuius Priuilegij verba in codice statutorum Regni sub verbo *Priuilegium*, ita se habent: *Vt subditi & indigenæ Regni nostri tam spirituales quàm seculares, absq; vlla ambiguitate iuribus & priuilegiis, quæ illis dudum á nostris prædecessoribus diuæ memoriæ Regibus Poloniæ, & á nobis sunt concessa, securiú vti possent, & potiri, nec aliqua circa eorum continentiam hæsitatione suspendi, omnia, & singula priuilegia, iura libertates, & concessiones nostras, quas obtinent sub quacunque forma verborum, in omnibus punctis &c. approbamus, innouamus.* Quod item ex alio priuilegio eiusdem Regis, de libertatibus Regnicolarum, tam spiritualium quàm secularium in Iedlna concensso; Cracouiæ verò postmodū, Anno 1433. feria sexta infra octauas Epiphaniæ promulgato, liquido patet. At quid hac in parte clariùs apertiusque esse possit, eiusdem Vladislai Iagellonis Priuilegio, in Conuentione generali Petricouiē. pro festo S. Adalberti Anno 1458 celebrata, concesso, ac postmodum à Casimiro Rege filio ipsius confi-

confirmato, non video? E-
ius enim priuilegij hæc sunt
verba: *Noscat igitur*, inquit
Vladislaus Iagello, *tam præ-
sens ætas, quàm posteritas futuro
rum. quód quanquam sacris cano-
nibus salubriter sancitum, & lege
humana vtiliter sit prouisũ, quod
quicunq; Princeps seu Capitaneus,
Baro, aut Nobilis Miles aut Vas-
salus, &c. decimas, (quas sibi
Deus in signum viniuersalis Domi
nij pro alimento seruientium reddi
censuit) rapuerit, inuasceerit, &c.*
vbi non solùm contra rapto-
res, occupatores, ac deten-
tores decimarum; sed etiam
contra omnes id fieri permit-
tentes, seu ratum habentes,
pœnas grauissimas constitu-
it. Quo facto simul etiam o-
stendit, iura decimarum opti
mo firmissimoque iure niti,
neque á quopiam illis dero-
12 gari potuisse.* Verumenimu-
erò plenis (vt solent) buc-
cis, personabunt hîc Eccle-
siasticorum aduersari, Lu-
douicum Regem ab omnibus
contributionibus, censibus
Regijs, Nobilitatem Polo-
nam antea fecisse immunem;
non potuisse ergo Iagellonẽ
successorem eius, priuata au
thoritate Nobilitatem nouis
contributionibus onerare.
Noua certè, eaq; ridicula
consecutio, vt is, cui Do-
minus censum sibi debitum
remittit, propterea etiam ali
is diuersa officia prestare non
teneatur Ludouicus enim
Rex, ab iis tantùm liberam
Nobilitatem fecit, á quibus
ipsi potestate Regia licuit, à
decimis neque liberat, neque
liberare quidem potuit, cùm
id ad ius diuinum pertineat,
& ante eum Miecislai Bole-
slai, & Casimiri Magni leges
extiterint, quibus vniuersi
ad decimarum solutionem
adstringerentur, prout id su
perius euidentissimis docu-
mentis probatum fuit. Ac
proinde cùm neq; ex verbis

 di-

dicti Priuilegij á Ludouico, dati, neq; ex ſententia, abolitio iuris decimarum, vllo modo elici atq; exprimi poſſit; non ex verbis, quia ibi nulla mentio ſpiritualium perſonarum, nullum verbū tám de dicimis, quám de abrogandis aliquibus legibus
11 inuenitur; non ex ſententia, ſiquidem vera cuiuſlibet ſententiæ ſignificatio, ex rebus earumque cauſis & factis ipſis tum deprehenditur, cū verba videntur obſcuriora. At illius Priuilegij verba ita ſunt plana & perſpicua, vt ad ſubtiliorem aliquam demonſtrationem decurrere nō ſit neceſſe. Fraus n. legi fit, vbi id quod fieri noluit, aliquis in eam intrudit: neceſſariò itaq; ſtandum eſt iuribus & priuilegiis ſuperiùs recenſitis, & tenenda eſt vniuerſalis illa Regula, quam Imperatores circa concluſionem ſuarum legum edicere ſolebant hiſce verbis: *Quicquid autem hac lege ſpecialiter non videtur expreſſum, id veterum legum constitutionumq́; regalis, omnes relictum intelligant. quod enim non mutatur, cur ſtare prohibetur?*

Cætetum non deſunt & alia argumentorum ſeu probationum genera, quibus decimarum æquitas, & antiquus vſus afferi & ſtabiliri poſſit. Ac in primis * quòd vetuſtiſſima extant Priuilegia Eccleſiis quibuſdam ſpecialiter conceſſa, ex quibus conſtat, Ordini Eccleſiaſtico ſtatim cùm ipſa Chriſtiana religione, ius decimas accipiendi fuiſſe tributum. Et quid primò ArchiepiſcopūGneſnen: decimas habuiſſe, antequam Caſimirus Iuſtus Poloniæ Dux eſſet, ex Priuilegio inſtitutionis vetuſtiſſimæ Abbatiæ Sulciouien: oſtendi poteſt. Boleſlaus enim Pudicus. Anno 1202 in diplomate 13

mate suo, confirmat & recitat diploma aui sui Casimiri Iusti Anni 1176. in quo sub finē hæc clausula inuenitur: *Sciendum deniq; quòd Dominus Petrus Gnesnen: Archiepiscopus huius sancti operis coadiutor esse cupiens, diuina instinctione, & in ea ex Fulconis Cracouiensis Episcopi petitione, decimam de Suleiow cum pertinentiis suis, decimā de Lánczno, de Mileiow, & c. contulit fratribus, Ecclesiā quoque de Baldrzików cum decimis, decimam de Stándow, de Páscurow contulit, & sigilli nostri & sui, & Fulconis Episcopi Cracouien: munimine roborauit.* Iste porrò villæ, aut sanè ex his pleræque Casimiri Ducis tunc erant, vti ex eodem Priuilegio colligitur, Archiepiscopus nihilominus in eis decimas possidebat, quas fratribus, petente Fulcone Cracouiensi Episcopo, est elargitus. Hoc idē de decimis Cleri reliqui, ex antiquissimo Priuilegio institutionis Abbatiæ Wangrouicensis, á Sbilutho Nobili Polono, coram Miescone Duce facto, colligi potest, in quo hæc clausula sub fine adiicitur: *Et hæ sunt villæ, quarum decimæ attinent B. Petro, Bártodziele, Słośyn, Bukowa. Dambrowniki, &c.* Et deinde *Igitur si quis hæc violauerit, anáthema sit.* Casimirus quoque Magnus, in singulari ac præcipuo quodam diplomate, Ecclesiæ, Gnesnen: Cracouiæ Anno 1357. concesso de decimis ita decreuit: *Adiicimus decernentes, quód milites non impediant, nec prohibeant in grandijs villanorum suorum venditionem liberam, decimarum, nè propter hoc Deus prouocetur, cū iuxta ius naturale liberum esse debeat, de re propria disponere prout placet.* Iure ergo naturæ & diuino, si Casimiro credamus, decimæ ad Clerum spectant. Idem etiam ipse Rex Ecclesiæ Cracouiensi, An-

no 1352. Calend: Iulij. Priuilegium (cuius authenticum in Archiuio eiusdem, Ecclesiæ asseruatur) concessit, in quo præcipitur omnibus & singulis colonis & kmethonibus, terras, agros, & prædia quælibet colentibus, in suis vel Baronum & militum & alium quorumcũque villis Polonicalibus seu Theutonicalibus in tota Diœcesii, Crac: vt de cætero, Episcopo & Capitulo, Prælatis & Canonicis Ecclesiæ Cathedralis Crac. & emptoribus decimarum, necnon Abbatibus, Prępositis, Prioribus, Plebanis Ecclesiarum Collegiatarum, Parochialium Rectoribus, ac alijs quibuslibet Clericis secularibus seu regularibus, exemptis & non exẽptis in dicta Diœcesi commorantibus, decimas frugum suarum cuiuslibet seminis, canapi & lini, tempore messis quolibet anno curribus suis, sine dolo & fraude ad horrea Episcopi & Clericorum, vel alia certa loca villarum, in quibus huiusmodi decimę consistunt, conducere temporibus perpetuis. Constat itidem ex Priuilegio Posnaniæ Anno 1360. dato, eundem Casimirum Regem concordiam iniisse, perpetuo duraturam, consilio Baronum terræ Poloniæ, cũ Iaroslao Gnesnen: Archiepiscopo, de decimis, de Naldratis, de Fertonibus ex terris Maioris Poloniæ & Lancicię, ad Clerum spectantibus. Sed & Vladislai Iagellonis Regis diploma, Cracouiensi Ecclesiæ Anno 1433. specialiter datum, expresse probat, illum ius decimarum, nõ tantùm non aboleuisse, sed etiam decreuisse, & statuisse, *vt dum aliquis indigena Regni cuiscunque status & cõdicionis existas, propter raptũ decimarum, & aliarum rerũ Ecclesia*

clesiasticarũ occupatinẽ,&c. senten
tia excumunicationis iustè, fuerit
innodatus, ipsamq; vltra annũ le-
galẽ pertinaciter sustinuerit, nec
curauerit ad gremiũ sanctæ matris
Ecclesiæ redire, ex tunc anno hu-
iusmodi elapso, omnia eiusdẽ ex-
communicati bona mobilia & im-
mobilia, quæ tunuc possederit, de-
bent recipi per locorum Capitaneos,
quibus subiacent, & posidenda tã
diu per Capitaneos, quousq; per eos-
dẽ excumunicatos, vel per Capita-
neos memoratos, de huiusmodi bo-
nis damna, valor rei & interesse læ
sis, vel iniuriã passis plenariè exol-
uantur. Quibus solutis, bona præ-
libata prædictis excumunicatis, nõ
nisi absolutis, erunt restituenda.
Quod priuilegiũ postmodũ
Casimirus Rex, filius ipsius,
Anno 1458. in Conuentione
generali Petricouien: feriâ
quintâ post festũ S. Georgij
celebrata, in omnibus &
singulis punctis & condi-
tionibus, de consensu &
voluntate Prælatorum,
Baronum, & Consiliario-
rum Regni approbauit,
innouauit, & confirmauit;
præcipiendo omnibus & sin
gulis, præsentibus & futu-
ris Regni Capitaneis, Tenu-
tarijs, & eorum Vicesgeren-
tibus, vt prefatum priuilegi
um seu statutum, in omnibus
condicionibus teneant, & ad
vnguem perpetuò & inuio-
labiliter obseruent. Quod si
in præmissorum executione
dicti Capitanei, Tenutarij,
seu eorum Vicesgerẽ: remissi
& negligentes fuerint, subii-
cit eosdem excomunicatio-
num sententiis & censuris
Ecclesiasticis, in ipsos per lo-
ci ordinarios, eorumque Vi-
carios & officiales generales
fulminandis & promulgan-
dis, támdiu percellẽdis, quo
usque ad eorum executionẽ
curauerint procedere cũ effe
ctu. Testis insuper * est ve- 14
tustissimæ decimas pendendi
in Polonia consuetudinis,
Innocen-

Innocentii secundi Pontificis, qui post Christi fidem in Polonia receptam, annum circiter centesimum & trigesimum vixit, Bulla, Anno incarnatiōis Dominicæ 1136 edita, in qua iam Diœceses in Polonia constitutas, & præsertim Gnesnen: cum bonis Ecclesiæ eidem attributis, nominatim commemorat, & decimas manipulares cuiusuis generis, etiā ferri, plumbi, pellium, mellis, &c. quæ ad Ecclesiam Gnesnen: spectabant, & antea persoluebantur recenset ipsasque suo quoque diplomate roborat & confirmat. Quam quidē Bullā approbat & se vidisse testatur Casimirus Magnus Rex Poloniæ in suo illo Priuilegio Anni 1357 cuius superiús mentio facta est. Atque ita in eorum bonorum & decimarum possessione & vsu ab illo tempore Ecclesia Gnesnen fuit; te testis denique est & alia Eugenii Tertii huius nomiuis, summi Pontificis Bulla, Anno Domini 1148. edita, & in libro priuilegiorum Ecclesiæ Vladislauien: comprehensa, qua donationem factam Vernero Vladislauiēsi Episcopo Castri Gdansk in Pomerania cū decima, tàm annonæ quam omnium eorum, quæ de nauibus soluuntur, ratam legitimamq; decernit. Testes innumeræ aliæ sanctiones & diplomata vetustissimorum Principum Pręmislai Ducis Poloniæ Anno 1252. item Boleslai in Sochacew Anno 1292. Semouiti, Boleslai alterius Casimiri, aliorumque Masouiæ Ducum Anno 1300. & Ludouici Vngariæ & Poloniæ Regis Budæ 1355. die 24. Ianuarij, aliorumq; Poloniæ Regum recentiorū, Ecclesijs Poloniæ singulariter concessa, quæ breuitatis studio volens atque lubens præte-

15. præterco. Alterum verò * pro decimarum iure probãdo & asserendo, etiam illud non postremæ authoritatis videtur esse argumentum, quod ex Regum atque Principum Poloniæ desumitur exemplo. Constant omnes qui hactenus vixerunt Reges, decimas ex agris suis Regiis, Ordini Ecclesiastico dependisse, atque etiamnum hunc ipsum optimum Principem, nuncfeliciter regnãtem, in promouendis iuribus decimarum strenuum zelosumque esse: prout in causa mea cum oppidanis Zatoriẽ: non ita pridem agitata, singulare specimen Maiestatem ipsius dedisse, decretum in ea causa latum, admodũ claro documento est; cuius, quo perpetua extaret memoria, tenerem hîc adicere operæ pretium visum est.

SIGISMVNDVS Tertius Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæq; necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumq; hæreditarius Rex. Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest vniuersis & singulis, citatos fuisse ad Nos iudiciumq; Nostrum, literis citationis nostræ secundæ, famatos Proconsulem, Consules, Vicẽ aduocatum & Scabinos, totamq; communitatem Oppidi nostri ac incolas suburbij nostri Zathorien. laneorum atq; agrorum ciuilium possessores, de officijs ac bonis ipsorum omnibus, ad instantiam Venerabilis Andreæ Lipski Ecclesiæ Metropolitanæ Gnesnensis Custodis, necnon Cathedralis Cracouiensis Ecclesiæ Scholastici, Secretarij nostri. Ideo, quòd ipsi in derogationem iuriumac immunitatum Ecclesiæ Cathedralis Cracou. necnon prouentuum ex primæua fundatione diuorum prædecessorũ nostrorum, pro Prælatura Scholasteriæ Cracouien: spectantium, diminutionem, decimam manipula-

 rem

rẽ grani omnis & seminis ex agris ciuilibus pro Scolasteria Ecclesia Cathedralis Crac eiusq; Prælatis antiquitus prouenientem, ac pendi debitam, nec non recensitum actorem vigore iurium concernentem pro annis tribus inclusiuè, ab anno Millesimo sexcentessimo vndecimo, Millesimo sexcentesimo duodecimo; & pro anno Millesimo sexcentesimo decimotertio proximè præterito retinuerunt, & nõ extradiderunt, imó eandẽ temeré ac violenter vsurparunt, abq; receperunt nec eã ad requisitionẽ Actoris & antecessorum illius extradere voluerunt, prout citatio præfata taxam mille Marcarum Polonicalium, totidemq; damni continens, latiús de præmissis testatur. In termino itaq; hodierno iudicij relationum nostrarum propriarũ ex appellatione á sententia assessorum iudicij nostri. per actorem ad Nos interposita, incidente, & huiusq; continuato, partibus præfatis actorea personaliter Citata veró per Honoratum Thomam Lypczynski plenipotentem suum coram nobis comparentibus, eumq; terminum attentantibus. Et actorea ex sua citatione cõtra citatam proponente, & manipularem decimam á citatis exigente. Citata pars ex tractu certo ex libris Benficiorum descripto, quo prouentus tantũ in specie Ecclesiæ Parochialis Zatoriensis, nõ autẽ Scholasteriæ Crac. (cuius ibidẽ obiter tantũ modó mentio facta est) cõtinentur, nõ manipularẽ, sed pecuniariã decimã se præstare debere: Antecessoresq; Actoris Scholasticos Cracoui. in vsu & possessione manipularis decimæ non fuisse, neque eam á Ciuibus exigisse contendebat, ac in eam rem quietationes plurimorũ annorũ producebat, & ad iuramentum, quód manipularẽ decimã nõ pendebant, prouocabat. Ex aduerso auctore ex primæua Regum atq; Principum Poloniæ decimarũ fundatione probante & deducente, quód nimirũ decimæ omnis generis frugũ ab ipso Christianæ religionis in hoc Regno exordio, tam de Regalibus,

galibus, quám de nobiliũ plebeisq́ agris Ecclesiastico Ordini adscriptæ atq́ applicatæ sunt, ac proinde naturam decimarum à primeua origine & institutione eam esse, vt in manipulis, nõ veró in pecuniarijs repræsententur. Ex libro quoque Beneficiorum, in quo specificè omnes prouentus eiusdem Scholasteriæ recensentur, patere, olim ex Oppido Zathor manipularem decimam præstari solitam fuisse; sed postea per abusum & negligentiam Scholasticorum Crac: in pecuniàriam conuersam esse hunc tamen abusum & negligentiam Antecessorum, Ecclesiæ & sibi præiudicare non posse, & præscriptionem longissimi temporis in rebus Ecclesiæ maximè verò in rebus decimarum, quæ á secularibus (cũ sint iuris diuini) possideri minimè possint, locum non habere replicabat, & citatos pro annis præteritis, ac in futurum ad extraditionem decimæ manipularis compelli expetebat. Nos cum Consilarijs nostris lateri nostro assidentibus, audita & bené considerata, partiũ controuersia, eoq́ considerato, quód Actor ex libro Beneficiorũ Ecclesiæ Cathedralis Cracou. (cuius semper certa & indubitata apud Nos & Diuos Antecessores nostros habita fuit fides & autoritas) rescriptum coram nobis próduxit, ex quo manifestè apparet, Scholasteriæ quidem Cracouien: à primæua fundatione decimam manipularem ex Oppido Zetor attributam, & in prouentus illius relatã fuisse, verùm postea negligentia & abusu possessorem iniquitateq́ temporũ in pecuniariã trans mutatã esse Quoniã veró in bonis, reditibus, & iuribus Ecclesiasticis, tũ vel maximè in decimis quas Deus sibi in signum vniuersalis Dominij pro alimento seruientiũ reddi censuit, neq́ abusus antecessorum, neque præscriptio longissimi tẽporis obesse potest; ideo inhærendo vestigijs diuorum antecessorum nostrorum Regũ Poloniæ, qui ab initio introductæ Dei beneficio in Regũ & receptæ fidei ac religionis Catholicæ, ex bonis

bonis suis Regalibus decimas manipulares Ecclesijs á se nouiter extructis & erectis dicarunt, adscripserunt: decreuimus, pro vt decernimus Citatos Actori nō pecuniariā, sed manipularē decimā præstare teneri, volumusq; vt Citati pro annis quidē præteritis decimo tertio, ac currenti decimo quarto, valorē decimæ manipularis Scholastico Crac: præstari debite, corā Actis Castren: Capitaneal: Cracouien: in octo septimanis á data præsentium computando, iuramēto duorum ē medio sui (quando quidem Actor illud illis refert) liquident, ibidemq; statim post præstitum iuramentum soluant & numerent, sub pœna taxe in citatione ēxpressæ, videlicet mille Marcarum Polonicalium; & in posterum liberam decimam manipularem ēx omnibus agris, tam oppidanorum, quám suburbanorum omnium frugum, tam hyemalium, quàm æstiualium, Actori permittant, neq; vllo modo impediant, quinimó in horreum ab Actore in fundo eiusdē Oppidi aßignatū proprijs cūrribus pro vt moris est in Regno, easdē decimas conuehant, sub eadem pœna taxæ in citatione appositæ. Habent itaq; & habituræ sunt partes terminum, citatā præstandi, & decreto nostro præsenti satisfaciendi. Actorea verò illud attentandi coram præfato officio Castrē: Capitaneali Cracouien: in octo vti promissum est septimanis, á data præsentium computando. In defectu veró satisfactionis & solutionis decimæ præfatæ, coram iudicio Nostro compatendi & attentandi vlteriorem processum, & ad decernē: quod de iure venerit, in duodecim septimanis á data ibidem præsentium computā: quem vtrumque terminum, Nos partibus peremptorié præfigimus, assignamus, & conseruamus, præsentis decreti nostri vigore. In cuius rei fidem sigillum Regni nostri præsentibus est appressum. Datum Varsouiæ, feria sexta post festum S. Luciæ Virginis proxima, Anno Domini 1614.

1614. Regnorum Nostrorum Polon: 27. Suetici verò 21. anno.

Quod sanè piissimi Regis atque Principis nostri decretũ, etiamsi de decimis nulla omninò extaret lex, loco legis meritò habendum esset. Est enim omninm gentium, ac in primis Poloniæ consuetudo, vt vbi lex scripta de est, ad exempla maiorum ac Regũ suorum maximè recurratur, ab iisdemq; quid statuendũ, aut sequendum sit, in dubijs & ambiguis petatur. Neque aliquis existimare debet, meliori condione, ac maiorib⁹ prærogatiuis bona Nobiliũ, quàm ipsorum Regum esse? cùm omnes, si quæ præcipuè in Regno, prerogatiuæ inueniuntur, vel circa Reges potissimùm sunt, vel eorum beneficio, non nisi ab ijs solis, cæteris conceduntur. Nemo autem alteri concedere quicquam potest, quod ipse non habeat. Quocirca Regibus ipsis talem immunitatem de non pendendis decimis, sibi nunquam arrogantibus, subditi multominùs eam arrogare sibi possunt; vt potè, quòd quibuscunq; bonis atque libertatibus fruuntur, eas principaliter non aliundè quã à Principibus obtinent, *Si n.* inquid S. Ambrosius, *filius Dei censum soluit, quis tu tãtus es, qui sibi non putas esse soluendum?* Porrò tertium * de 16 *Validitate* decimarum ex ipsa præscriptione firmissimum sumi potest argumentum, siquidem statutis Regni dictantibus, triennali alicuius rei possessione ius quodlibet vsq; adeo firmatur, vt nullo modo in posterum ab eo possessor dimoueri queat, prout id ex statuto Casimiri Magni Visliciæ Anno 1368. cõdito, (quod incipit *De cætero statuimus*, in verbo Præscriptio) liquidò constat:

Quoni-

Quoniã verò Eccleſiaſicus
ordo, non iam trium annorũ
ſpacio, ſed tot ſeculorum,
ab ipſo Chriſtianæ religio-
nis principio, in pacifica at-
que continua decimarum ex-
titit poſſeſſione, quomodo
igitur ius illud decimarum
immemorabilis tẽporis præ-
ſcriptione ſtabilitum, pluri-
misq; poſterioribus ſtatutis
approbatum, conuelli aut
infirmari poteſt? Ad extre-
17 mum, * neq; illud ſilentio
prætereundum eſſe cenſeo,
quòd in omnibus Cathedra-
libus Eccleſijs, Codices ve-
tuſtiſſimi, iiq; omni excepti
one maiores reperiantur,
(qui vulgò libri Beneficio-
rum appellari ſolent) in qui-
bus omnium & ſingularum
Præbendarum, Canonica-
tuum, Parochialium, & ali
orum beneficiorum, dotes
atq; reditus, tam ex decimis
quàm ex cenſibus, aut præ-
dijs ſeu villis prouenientes,
egregio ordine, optimaq; &
indubitata fide connotati re-
periuntur. Extat in Baſilica
quoque Cracouienſi huius-
modi liber, à doctiſſimo illo
viro optimoq; ſene Ioanne
Dlugoſſo maiore, Canonico
Cracouien: Anno Domini
1 4 4 8: ſanctè & religioſè
compoſitus, atque in charta
pergamenea accuratiſſimé
conſcriptus; vt ex ipſius ſty
li atq; characteris vetuſtate,
opus illud non nouum, aut
artificio aliquo comparatũ,
ſed ante tot ſecula literis tra-
ditum, quiuis facilè iudica-
re poſſit. Cauſam veró huius
operis, hanc fuiſſe animad-
uerti, quòd ſub Caſimiro e-
ius nominis tertio Rege, Po-
lonia bellis Turcicis atque
Tartaricis, poſt cladem dũ-
taxat illam Varnem: preſſa,
opem Nicolai V. ſummi Põ-
tificis implorauerit, atq; ab
eodem decimam decimæ ab
Eccleſiaſtico Ordine pendi
ſoli-

de Libris Beneficiorum

ſolitæ, in ſubſidium contra Paganos poſtulauerit. Vt autem earum decimarum modus & ratio, melius exactiúſque conſtare poſſet, á Sbigneo Cardinali Epiſcopo Cracouien. prædicto Dlugoſſo id oneris impoſitum fuit, quo is per modum viſitationis generalis, de vſu & poſſeſſione earum decimarū, quę & quales ſingulis beneficijs tunc temporis applicatæ eſſent, ſeduló inquireret, eaq; omnia diligentiſsimè literis connotata, in Archiuium Eccleſiæ eiúſdem referret. Nec eſt quòd quiſpiam cauillationibus aſſuetus, huic vetuſtiſſimo operi, ac ſi nullis authenticis documentis ſtabilitum ſit, fidem & authoritatem demere præſumat. Nam ſi libris Mercatorum (quæ illi Regeſta vocant) maiores noſtri tantam fidem adhiberi voluerunt, vt debitum in illis connotatum, ſiue Nobilis, ſiuē alius quiſpiam, nulla ratione negare poſsit, (prout id ex cōſtitutione Sigiſmundi Regis, Anno 1540. lata, quæ ſub titulo Mercatores, in volumine ſtatutorum continetur, liquidò conſtat) cur auguſtiſſimo huic operi, non à priuato quopiam leuioris ſortis homine, ſed a viro nobiliſſimo, omniq́ue fide digniſſimo, compoſito, tanto maior fides atque authoritas præſtari non debeat? An maior eſt fides alicuius circūforanei, quàm ſacerdotis, an aliquod recentium chartarum hinc inde varijs mendis atq; expunctionibus adſperſarum, quàm libri vetuſtate conſpicui, atq; perpetua veneratione digni, maior authoritas eſſe debet? Pudeat nobilem virum talia cogitaſſe nedum proloqui; maximè verò, quòd Dlugoſſius rem non nouam, neq; arbitrio

bitrio suo, sed iussu & mandato sui superioris, diligenti inquisitione præmissa, quæ cuiq; Ecclesiæ seu Præbendæ tunc temporis applicatæ fuerant decimę, recensuerit.

18 Neque minor *proculdubiò librorum quoque Retaxationum fides & autoritas esse debet; nam & hi non in fauorem Cleri, sed pro vsu & commodo Regipub: conscripti esse censentur. Cùm enim pro defensione Reipub: (vt verbis statuti loquar) & tuendis finibus Christianorum ab incursione infidelium, & liberatione captiuorum de potestate ferocissimæ gentis Tartaricæ, contributio illa in singula capita, (quæ in iure Capitatio appelari solet) in Conuentione Regni Bidgostiæ, Anno 1520. scisceretur; Ordo quoque Ecclesiasticus, eam pientissimi Regis Sigismundi primi, defendendæ patriæ curam & sollicitudinem egregiam, pro modulo suo promouere cupiens, facilè, huic cõtributioni assensum suum præbuit. Ac proinde vt eó diligentior huiusmodi contributionis axactio fieret, placuit eidem, præuijs iuramentis beneficiatorum, nouam omnium beneficiorum Ecclesiasticorum taxam seu descriptionem instituere, quò nimirũ qui singulis beneficiis accesserunt tum qui successu temporis ab illis abstracti sunt prouentus, liquidò constaret. Nemo autem præsumitur voluisse tunc temporis augere beneficiorum suorum reditus, siquidem tantò maior contributio illi soluenda erat, quanto ampliora & pinguiora beneficia possideret; quemadmodum neque seculares fundorum suorum auctionem fieri libenter patiuntur, quinimò, quando publicè aliquid contribuen-

dum

de Libris Retaxationum

dum illis est, mox ad Regesta seu quietationes Anni 1578. tanquam ad sacram anchorã confugere solent. Vnde neq; illud quenquam mouere potest, quōd aliquando libri Beneficiorum cum libris Retaxationum non conueniant nam non nouum, neque inusitatum est in rebus humanis quòd dominia rerum tractu temporis mutentur, aut in alios transferantur variis atq; diuersis modis, ita vt quod optimo iure huic vel illi hodie competebat, cras in bonis vel dominio sit alierius. Cuius rei exempla, non solũ in Actis terrestribus, sed etiam in Tribunalis Regni, passim obuia sunt; non tamen ob istiusmodi mutationem & varietatem, Actis pnblicis vitium falsitatis obiici aut imputari potest. Cæterũ iura * decimarum, non (vt falsò quidam autumant) à nobilitate, aut priuatis quibusdam personis Clero, præsertim inferioris Ordinis sacerdotibus primò & principaliter attributa & fundata esse; sed ex primæua illa Regum atque Principum Poloniæ (de quibus supra fusiùs dictum est) fundatione, Episcopis huius Regni facta, dependere, atque ab ipsis postmodum cæteris Ecclesiis, pro arbitrio suo vel ad postulationem fundatorum Ecclesiarum, donata atque applicata fuisse, claro admodum testimonio Cromeri probari videtur; qui de Mieciſlao verba faciens, ita de his quoque memoriæ prodidit: *Decimas* inquit, *omnis generis frugum, de suis frugum iuxta ac Nobilitatis plebisq; agris, edicto perpetuo Episcopis adscribit. Inde autem inferioris ordinis Sacerdotibus, & ministris Ecclesiasticis, Prælatis videlicet (vt vocantur) Canonicis & Parochis, in sua, cuiusq; Diœcesi, certæ portio-*

tiones Episcoporum arbitrio iure sempiterno decisæ & attributæ sũt, vt essenty socij, consiliarij, & administri ipsorum, in propaganda ac tuenda religione cultuq; diuino. Hæc Cromerus Quamuis inficiari non possimus, ab Episcopis, etiam ipsis & aliis Clericis atque Nobilibus, Ecclesiis & Monasteriis diuersis, non decimas tantum sed bona quoque patrimonialia interdum attributa donataque fuisse; cuius rei si quispiam fortè de ea dubitaret, multa præclara possent adferri testimónia; nunc verò vnicum saltem diploma, illudque admodum singulare eò quòd priscam illam redoleat religionem & pietatem, hîc inserere sufficiat.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Quia nos, qui dispensatores Ecclesiæ sumus, ampliùs cæteris donis debemus, & quod plura de donis eius ipso largiente accepimus, eò sanè vigilatius nobis curandum est, vt quæ nostræ tutelæ credita sunt, sic studeamus procurare, vt quando messis diuina æduenerit, fructum nostri laboris mereamur percipere. Honestũ ac beatum esse constat votum imó sanctum & laudabile patet esse cõmercium, dare sua transitoria, & recipere pro his æterna, terrenna sibi displicere, & cælestia possidere. Huius itaq; tam sanctæ negotiationis amore, ego Ioannes Poloniarum Archiepiscopus, superna inspirante gratia, meduliter agnoscens decorem domus Domini, & locum habitationis gloriæ suæ diligens, simulq; in libro vitæ cum iustis conscribi cupiens, patrimonij mei liberam portionem, villas scilicet has, Rachocino, Potok, Lisśakowo, Luncino, Rákowo, Tarsowa, Chorewa, cum decimis suis: præterea Episcopus bonæ memoriæ Mauritius, qui eandem Ecclesiam consecrauit, & Rádosth successor suus, decimas super villas has addiderunt sub anathemate, Ośárowice, Prenczláwe, Conary, Michowo

chowo, Bechlowo, Borowa, Procopa, Lunowo, omnium bonorum largitori Domino ad gloriam & laudem, eiusq; genitrici, necnon decimam villæ, quæ vocatur Hoßyce Beato Adalberto ad honorē, cum intimæ deuotionis humilitate concredidi, & exinde in vna conscriptarum villarū Brisinik, videlicet domicilium D. fieri dotari, inuestiri, cum deuoti desid erij puritate institui. Pro cuius domicilij spiritualiter disponenda gubernatione, pro continuanda ibi diuinæ seruitutis administratione, pro statuenda etiam ibidem Regularis ac spiritualis disciplinæ religione, viros quosdam spirituales, militantes Domino sub regula Beati Benedicti in Ordine sancto Cisterciensiū, á quo sequestrata est omnis iniquitas, vel prorsus relegata impietas, prout potui reuerenter aduocaui, suscepi, dilexi, locaui. Quibus in eodem Bryßynek loco spiritualiter degentibus, villas particulatas cū redditibus earum vniuersis, in vsū liberrimum ex tunc & inperpetuum, quasi pauperibus Christi, pauper ipse, sine vlla contradictione delegaui. Quas ergo oblationes nostræ deuotionis, pias & vt speramus Domino acceptas, ac inmembrana literis signari voluimus, ad notitiam successorum nostrorum, vt inuiolabile obtineant per succedentia tempora, cæram ipsi imprimi præcipimus insignitam sigillo nostræ dignitatis, & auctoritate Domini Nostri IESV CHRISTI necnon & præcipuorum Apostolorum Petri ac Pauli, ac Domini nostri Romanæ sedis Episcopi, & omnium Orthodoxorum Patrum, & nostri banni sententia eis consumationem illibatam indicimus, ne quisquam vel magnificentiæ homo, vel potentiæ, præsumat supradicta donaria aliqua ratione alienare ab Ecclesia, cui donata à nobis tanta auctoritat e constant. Si quis autem in tantam mentis suæ cæcitatem ceciderit, vt post hanc nostram confirmationem adeo terribilem, prædictam oblationem quocunque modo inquietare præsum-

pserit, sciat, se cum Iuda proditore Domini nostri Iesu Christi sententiam æternæ damnationis subiturum, nisi fortè pœnitentia ductus, cuncta ablata legaliter Ecclesiæ restituat quam læsit, cum omni compesatione Canonica. Obseruatoribus verò, ac amatoribus huius nostri instituti, sit Domini pax & gaudium cum omnibus Sanctis, nunc & per infinita secula. Facta autem est hæc oblatio, siue donatio nostræ humilitatis Anno Domini *Millesimo Centesimo Quinquagesimó quarto, primæ sedis Pontificatus regimen tenente, Domino digno ac verè Beato Eugenio; necnon Boleslao Mescone, Henrico germanis fratribus, Principatum in Polonia tenentibus, multis astantibus Nobilibus, quorum hæc sunt nomina: Ego Ioannes Archiepiscopus, & Clemens frater meus. Domini Iáczo, Michora, Miechislaus, Martinus Zbiluth, Nicolaus Tribunus Comes Bogemelucium.*

20 Sed & illud * huic rei non exiguo argumento esse potest, quod etiamnum de noualibus per progressum faciendis, decima soli Episcopo non autem illi, qui ex antiquis agris decimam percipit, debeatur: iuxta præscriptũ statutorum Regni, de quo vide tit: de decimis. Cui adstipulantur hac in parte etiã statuta prouincialia, vsusq; & praxis huius Regni. Vnde necessariò dicendum videtur, eas decimas, quas nũc quilibet beneficiatus possidet vel quas sibi deberi authoritate libri beneficiorum comprobat, antiquitus á superioribus Episcopis illi applicatas atque dóatas fuisse, vt iam necesse non sit, de titulo seu donatione huius vel illius decimæ curiosiùs inquirere; satis est, iam abundè probatũ fuisse omnes Regnicolas, ad præstationem decimarum Episcopis obligatos esse, nec quenquam ab iis immunem fieri posse. Si itaque

itaque quiſpiam huic vel illi ſacerdoti detrectet concedere ius decimandi, vtique neceſſariò ad Epiſcopum illa pertinebit; qui cúm iuri ſuo derogari patiatur, nō eſt cur Nobilem, ſeu quempiam alium iuri decimandi obnoxiū id afficere debeat? Ac pro-
2. inde * neque illud multùm attendi debet, quod pleriq; neſcio quam præſcriptionē Eccleſiaſtico Ordini obiicere ſolent, ac ſi ob longam intermiſſionem iuris decimandi, iure ſuo priuari debeat, ipſi verò ius illud ſibi acquirant? Equidem nihil eò abſurdiùs, nihilque inconuenientiùs dici poſſe puto, ſi quidem laicus ſpiritualia (quale eſt ius decimarū) poſſidere non poteſt; ſine poſſeſſione verò nemo præſcribit. Quinimò, neque libertatem à ſolutione decimarū, præſcriptione aut conſuetudine, aut alio quopiam modo laicus conſequi poteſt, idque ob eam rationem, quia ius diuinum aut naturale per conſuetudinem & per conſequens per præſcriptionem tolli nō poteſt, etiamſi mille anni tranſierint, ſecundùm Ioannem Andr. in cap: 2 de Præbend. lib: 6 per text. in cap: *Cauſam*, extra de præſcriptionibus. Quod eò minus locū habere debet, ſi per vim & iniuriam (ſicut plerumq; apud nos fieri ſolet) huiuſmodi iura decimarum ab Eccleſiis abſtrahantur. Atque hæc de iure decimarum Eccleſiaſtico Ordini, diuino & naturali iure debitarum, ſtatutis atque priuilegiis Regū & Principium Poloniæ adſcriptarum, vſu denique & præſcriptione tot ſeculorum roboratarum, dicta ſufficiant.

Quodſi * quiſpiam fortè prolixitatis in hoc tractatu pertæſus, metas inſtituti 22

mei me excessisse redarguat, is non frustra me huic labori, mihi alioquin etiam multum operoso tantum insudasse sciat velim. Cùm n. tot Aduersarios Ordinis Ecclesiastici, tot impugnatores iuris decimarum tot deniq; Cleri accusatores, qui graues minime que tolerandas exactiones, atque insolita quædam sibi á Cleio imponi onera temerè queritantur, in hoc Regno reperitri animaduerterem; cum verò, qui scripto aliquo in lucē edito, æquissimam hanc Ordinis Ecclesiastici causā defenderet, neminem (præter Anonymum quendam) esse scirem; optimo pietatis atq; iusticiæ zelo ductus, hunc laborem necessariò subeundum mihi eaque omnia paulò altiùs repetenda esse duxi, vt nimirum hac ratione, vel ii saltem, qui non odio in clerum, sed fortassis quadam ignorantiæ culpa laborant, re meliùs intellecta, causę huius æquitatem compertā exploratamque habeant atque in posterum huiusmodi querelis, accusationibusque Cleri abstineant. Nam alioquin, qui diuinæ legis sanctitatem aut nesciendo omittunt, aut negligendo violant & offendunt, sacrilegium committūt leg: 1 Cod: de crimine sacrilegij.

QVÆSTIO II.

Suspensio decimarum ad cōpositionem inter status, an iuribus Ecclesiastici Ordinis derogare possit, necne?

SVMMARIA.

1. *Constitutiones Anni 1578. & Anni 1581. an derogent iuribus Ecclesiæ antiquis.*
2. *Compositionis definitio iniqua,* &

& á vero sensu aliena.

3. *Legum antiquarum abrogandarum modus.*

4. *Obiectio, quód stante compositionis termino, decimas repetendi non videatur facultas esse concessa.*

5. *Terminorum prorogandorum in praxi duplex modus.*

6. *Suspensio decimarum, post peracta prima Comitia Regni meritó expirare debuerat.*

7 *Absurdum quale foret, si cōpositio de decimis, arbitrio decimas debentium committeretur.*

8. *Constitutionis Anni 1581. verba quid in se contineant.*

9 *Recessu anni 1588 compositioni faciendæ proximè sequētia Comitia assignantur.*

10 *Compositioni tacita Status secularis dissimulatione, videtur esse renunciatum.*

11. *Constitutiones recentiores de compositione facienda, cur suum non fuerint sortitæ effectum?*

12 *Protestatio Ecclesiasticorum quòd non per illos steterit, quominus compositionis negotium ad effectum deduceretur.*

ETiam illud vulgò iactare quidam solent; Constitutionem nouam compositionis inter status faciendæ, á Stephano Rege in conuentione generali Varsouiensi, Anno Domini 1578 promulgatā, atque postmodum abeodem Rege Anno 1581 repetitam, antiquis Ecclesiæ iuribus derogasse, atque ita illis legum vinculis se iam solutos esse; siquidem posteriora in iure ligant. Eam verò compositionis posteriorem legē nec nō obligatoriam esse, nec iudicialem, imò vim omnem superiorum in ea materia, legum legali obligatione ac necessitate exutam, in solum consēsum & liberum arbitriū partium esse translatam, vel ipsius compositionis natura declarat, quá decimarum actiones, ab omni 1.

ab omni foro & iudiciis ſunt excluſæ. Vnde concludunt, omni iure atque aditu ad repetendas decimas ordinem Eccleſiaſticum iſtis legibus recentioribus, non ſolùm penitus eſſe priuatum, ſed neceſſariò expectandum illi eſſe huius compoſitionis exitum. At nè quiſpiam fortè tã ſpecioſa eorum, qui multum ſibi arrogant libertatis argumentatione in errorẽ manifeſtiſſimum inducatur; tam conſtitutionem ſuperius cõmemoratam, quam ipſius verbi cõpoſitionis vim & interpretationem, penitiùs cognoſcere operæ pretium eſt.

2. Puto * quemlibet mediocris etiam iudicii hominem facilè perſpicere poſſe, quam ſit iniqua, & à vero ſenſu aliena, eiuſmodi compoſitionis definitio, ex ſolis verborum aucupiis concinnata. Illis ẽim conſtitutiónibus quid aliud præſcriptum eſt, niſi vt executio decretorum de decimis, ex bonis hęreditariis Nobilium, (iure cuiuslibet in eo ſtatu prout nunc eſt permanente) transferatur ad cõpoſitionem in proximo Conuentu perficiendam. Quoniam igitur Conſtitutiones prædictæ, differunt tantummodo, & ſuſpendunt decimarum cauſas & actiones in aliud cõmodius tempus, idque inſuper tali caucione adhibita, nè videlicet tali prorogatione termini, ius alicuius partis de ſuo moueatur ſtatu; id circò non video, quâ fronte eas iuribus Eccleſiaſticis derogare, vel de autoritate veterum legum detrahere, aut denique aliquid noui ſtatuere voluiſſe, quiſpiam affirmare audeat?

Leges * ſiquidẽ non alio, quã quo conſtituuntur modo, id eſt per verba aperta, plana, expreſſa, rem & ſententiam explicantia, & non per 3.

per subtiliores aliquas interpretationes abrogari solent. Vnde consequens est, posteriores leges eatenus derogare prioribus, quatenus priores contraria lege posteriori specialiter & nominatim abrogatæ fuerint. Quæ quidem sententia, eleganter explicatur priuilegio confirmationis Stephani Regis in Conuẽtione generali Coronationis ipsius, Anno 1576. factæ, cuius is est tenor: *Quoniam* inquit, *Antecessores nostri suarum constitutionum á fundamento confirmationis iurium initium sumebant, ne per nouas sanctiones vetera loco suo moueri videantur, ideo nos nolentes ea in dubium vocari, vestigijs antecessorum nostrorum insistentes, omnia iura, priuilegia, confirmamus, approbamus, &c.*

4. At sagacior * forte quispiam etiam illud hic obiiciet; quòd etsi expressè his legibus sublatum non sit ius repetendarum decimarum, cúm tamen stante eo compositionis termino, rem prosequi licere non sit permissum, prouetito id esse habendum. Facilius admodum, eaq; per se plana adhæc solutio dari potest. Si n. alicui vetera eaq; integra constant iura, quid in promouendis illis noua concessione opus est? Non nouum sanè eiusmodi prorogandorum terminorum seu suspensionum modum, quin nimó inter priuatos quoque vsitatissimum esse, praxis continua docet.

Quod * ex statuto Sigismundi Regis anni 1522. sub 5.
litera *Termini*, euidentissimé liquet; vbi duo genera harũ suspensionum præscripta habemus; Vnum, cùm Iudex competens motu proprio ex certis respectibus, causam inter partes litigantes ad aliud iudiciorum tempus differt. Alterum, cúm de consensu & voluntate partium, itidem

transffertur terminus in aliud tempus. Quo vtroq; casu, id potissimum edici solet, nè ius partium lædatur, sed saluum integrumq; permaneat, Ac proinde, sicut in priuatis terminorum prorogationib', elapso tempore dilationis, ad prosequendam continuandamque causam, sine præiudicio iuris sui partes admittuntur; ita quoque in hac publica (vti asseritur) decimarum suspensione, non est cur Ecclesiasticus ordo, de noua aliqua ius suum prosequendi facultate, nimiùm anxius sollicitusuè esse debeat?

6. Verumenimuerò *postquã prima Regni Comitia compositioni huic assignata, post illam Regis Stephani Constitutionẽ prçterierant, suspeusionem istam iam penitùs exspirasse quis dubitare potest? Id enim cùm ex ratione apertissima, tùm ex verbis ipsius constitutionis plenissimé ostenditur. Ratio est, quia alioquin absurdissimũ id foret, si non proxima Comitia, sed incertum compositionis tempus ea suspensio relinqueretnr, ita nimirum, vt nisi finita quandocunque compositione, Clero ad iustitiam aditus patere debeat.

Hoc enim * ex eo sequeretur, quòd cùm ea compositio, illorum qui iuri decimarum sunt obnoxij, consensum & voluntatem necessariò requirat, possent ipsi in perpetuum dissentire, nè cõpositio illa effectum sortiretur, atque ita ius decimarũ, vel per indirectum eluderetur, vel penitus aboleretur. Quo quid alieniùs, quiduè absurdiùs dici potest? Quis enim rerum suarum tàm prodigus esse censebitur, qui rei debitæ solutionem, arbitrio sui debitoris committere velit? alioquin idem fortè eue- 7.

nitac

niret illi, quod cuidam, eligendi stipitis in quo strangularetur, facultatem ipsi facinoroso tribuenti, accidisse memoratur.

8. Quantum * verò attinet dictæ Constitutinnis Anni 1581. ipsa verba, neminem esse arbitror, qui in alium sensum ea retorquere posſit, quàm quòd ad proxima Comitia referantur; cùm expressè ibi dicatur. *Exequutionem decretorum de decimis ex bonis Nobilium, ad alterum Conuentum suspendimus, vbi etiam compositio fieri debet, sine præiudicio vtriusq; partis.* Quod si illa verba ad alterum Conuentũ, nõ de proximo, sed de tertio, quarto, quinto, aut deinceps in infinitum accipienda forent; vereor nè contra vulgatissima & certiſsima iura id fieret, quæ omnes & singulos actus prima vice terminari, & infinitatem in iure apprimè vitandam esse præscribunt. Sed & illud huic interpretationi, quod ibidem adiicitur: *in quo Conuentu fieri debet etiam composito*, optimè conuenit. Nam si ad compositionem quandocunque futuram, & non ad certum Cõuentum fieret ista suspensio nihil certè adiiceret hæc ipsa clausula. Sic dictio *etiam* quã vulgó constat alterius rei esse implicatiuam, minimè quadraret. Ac multó etiam minus quadrarent vltima illius constitutionis verba, *sine præiudicio vtriusq; partis.* Nemo enim existimabit vnquam, absq; Cleri præiudicio fieri posse, vt suspensio solutionis decimarum, pro debitorum arbitrio in infitum protrahatur.

Sed esto sanè * quod illa verba *ad alterum Contentum*, in contextu dictæ Constitutionis, non de proximo, sed remotiore aliquo Conuentu intelligi oporteat, quid iam 9.

Cõstitutioni seu recessui (vt
vulgò vocant) Anni 1588.
in Coronatione Serenifs: mõ
derni Regis promulgato, obi
jci queat, non video? vbi ex-
presse & notinatim id caue-
tur, quòd compositio toties
nominata, in proximè sequẽ
tibus Comitijs determinari
debuerit. Licet verò Comi-
tia sequenti statim anno, pu-
ta 1589. Varsouiæ celebra-
fuerint, nullum tamen ea cõ-
posito nedum exitum habu-
it, sed neque vlla ab istis su-
spensionis sepius commemo-
ratæ assertoribus, eius rei fa-
cta fuit mentio.

10 Vnde necessario * dicendũ
videtur, illos hac sua tacita
dissimulatione, huis iuris be-
neficio pro se (vt illi existi-
mant) introducto renunci-
asse, atque eo facto, finitam
sublatamq; iam penitùs esse
dictam suspensionem, agno-
uisse. Atqui certè satis hoc
esse deberet, vt nè amplius in
posterum Ordini Ecclesiasti
co obiectaretur hæc suspen-
sio, vtq; iam tandem iuris-
dictio Ecclesiastica reassume
retur, & Capitanei officij sui
memores, sententias illorum
præsertim pro decimis latas
exequerentur; sed nescio
qua ratione, hoc Lernæi isti-
us monstri caput, iurrs atque
iustitiæ telo, toties præcisum
atque iugulatum, tam facile
reuiuiscat. Nam *& recenti- 11
oribus aliquod Comitiis, ma
maximæ verò Anni 1607.
item Anni 1609. eandem
cantilenam de compositione
repetitam fuisse liquido con-
stat; vbi non iam proxima
Comitia, (quemadmodum
in anterioribus legibus fieri
solebat) sed certum atq; de-
terminatum tempus, putà di
es Diuo Martino Episcopo
& Confessori sacratus, eius-
dem anni, perficiendæ huius
compositionis causa, autho-
ritate publica præscriptus fu
it. Etsi

Etsi verò Clerus huius Regni, pro tempore dieque assignato, Varsouiam (vbi negotium hoc tractari debuerat) frequens admodum cõfluxisset; attamen secularis status vel culpâ vel negligẽtiâ id euenit, quò re infecta (præmissa tamen prius ab Ecclesiasticis solenni protestatione) inde discessum sit.

12. Eius verò * protestationis, (nè cui res hæc ignota esse videatur) exemplum, consultò hîc adiicere volui, cuius is est tenor: *Coram Officio & Actis præsentibus Castrn: Capitaneal: Varsouien. constituti personaliter Illustrissimi & Reuerendissimi* Domini, *Petrus Tylicki Episcopus Cracouien. Albertus Báránowski Episcopus Vladisluien: & Pomeraniæ, Laurentius Gębicki Episcopus Culmensis: necnon Reuerendi Nicolaus Pacz Episcopus Metonien: Suffraganeus Vilnen. Michael Malißowski Abbas Sanctæ Crucis, Stanislaus Romißowski Abbas Paradisien. Franciscus Lipski, Adamus Nowodworski Canonici Gnesnen. Albertus Báránowski de Báránow Præpositus Kościelnen. Albertus Drwalewski Custos Curzelouiensis. Valentinus Wárgocki* Decanus *Leopolien. Hieronymus Reczáysky Archidiaconus Cracouiensis. Nicolaus Dobročieski, Andreas Lipski Cananici Cracouien. Paulus Sczerbic Præpositus Sandomirien. Ioannes Albertus Grochocki Præpositus Vladislauien. Baltazar Miaskowski Archidiaconus Pomeraniæ, Nicolaus Iáśinski Cantor Vilnen. Ioannes Gorski Archidiaconus Pultouien. Melchior Eliasowič Parochus Crosnẽ. Mednicen: Diœcesis; suo, & aliorum ex omnibus Diœcesibus, ad negotium infrascriptum deputatorum nomine, solenniter protestati sunt. Quia ipsi, nè Constitutioni Conuentus generalis Varsouien. pximè, præteriti citra tamen approbationem quarundam Constitutionum in ijsdem Comitijs in præindicium,*

Ordinis Ecclesiastici, inuitis, imò inscijs & non consentientibus Senatoribus eiusdem Oodinis vniuersis latarum) defuisse viderentur, quâ vtriq; statui, tam videlicet spirituali, quàm seculari, sancitũ est, vt spirituales quidem ex Diœcesibus suis, seculares veró ex Palatinatibus deputatos suos, in pari numero, Varsouiam profesto Sancti Martini proxime præterito mittant, ad tractandum negotium compositionis inter status spiritualem & secularem, iam inde á multis annis motum, & aliquoties diuersis temporicus tractatum; nouissimé autem, modo quo supra dictum est, pro die & tempore superius expresis institutum. Habitis primùm per omnes Diœcesis Synodis, indicta etiam Synodo generali Prouinciali Petrciouien. non parcendo molestijs & sumptibus, his vndique periculosis temporibus, huc Varsouiam in pleuo ex parte sua numero conuenerunt, paratiq; fuerunt ad omnia, quæcunque ad complanandas differentias vtrinq; inter status spiritualem & seculare exortas, retinendamq; charitatem fraternam. & Reipublicæ tranquilitatem spectare viderẽtur. Sed cúm iam rem ipsam aggredi instituerent. animaduerterentq; magnã partem deputatorum secularium, tam ex Senatorio, quám Equestri ordine ex præcipuis Palatinatibus, quos potissimúm hoc negotiũ compositionis concernere videbatur, desiderari: ita vt qui præsentes aderant. obstante maioris partis absentia, nihil sè posse in eo negotio tractare, iudicarent. Ordoque spiritualis videret, ad eam cõpositionem totam fere partem, cum qua negotium compositionis tractandum erat, abesse. Magno cum animi dolore á re toties tentata supersedere coacti sunt Quapropter quemadmodum in consensu cõmuni coram ijs, qui præsents aderant protestati sunt, ita iterum atque iterum. coram Officio præsenti solenniter protestatur, tam suo, quám totius Ordinis Ecclesiastici Regni Poloniæ, & Magni Duca-

catum Lithuaniæ nomine, quód non per illos stetit, quominus præmissa effectum suum sortita fuerint, sed per eos, qui ex Ordine seculari ad tractandum negotium præfatũ non conuenerunt; præcauendo hac in re indemnitati iuris sui, quód hîc & vbiq; quolibet loco & tempore, coram quibuscunque instantijs & iudicijs, saluum & integrum esse volunt. Quæ quidem protestatio ad Acta præsentia suscepta est. Actum &c.

Hinc itaque facilè iudicari potest, cuius culpa id acciderit, quominus dictæ compositioni finis impositus fuerit; Ecclesiasticis certé, vel ob eam causam adscribi ea culpa non potest: siquidem & si huic compositioni, (quę de rebus tantùm controuersis ac dubiis, non autem de certis, & iusto atque proprio iure ad aliquem pertinentibus regulariter fieri solet) legibusque de ea sancitis nunquam consenserint, quinimò expresse & solenni ritu contradixerint; attamen fraternæ charitatis cum Statu & Ordine seculari conseruandæ causâ, etiam hac in parte illi hanc gratiam præstare cupiebant, si non tot variis artibus simulatæ huius compositionis negotium, toties elusum fuisset. Quare, vt hanc totam disputationem de compositione, eiusque prole genuina suspẽsione concludam, nihil magis sacris præceptis atque institutis, Regniq; legibus consentaneum, nihil rectæ rationi conducibilius, nihil deniq; Christiano homine dignius esse existimo: quàm vt decimæ, quibus iure debentur, sine fastidio, atq; scrupulosis istiusmodi quæstionibus õissis, dependantur. In quo, si nõ duros nec difficiles nos præberemus, & affluentiâ omnium rerum ipsi abundarem⁹, & Cler⁹ á talibus vexationibus immunis, Dei ministerio 12

sterio vocationiq; suæ impē sius vocaret *Maiores ēim nostri* inquit sanctus Augustinus *ideó copijs omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum redebant; modo autem, quia discessit deuotio Dei, accedit indictio fisci. Noluimus partiri cum Deo decimas, modó autē totum tollitur.*

QVÆSTIO III.

De Iurisdictione Ecclesiastica, & an causæ de decimis coram seculari Iudice tractari debeant?

SVMMARIA.

1. *Clericus potest conuenire laicū coram Iudice Ecclesiastico.*
2. *Decimarum causæ ad forum spirituale pertinet.*
3. *De decimis quatenus agitur iure petitorio, censentur pro re spirituali, secus, quando agitur possessorio.*
4. *In Regno causas de decimis soli Iudices seculares cognoscunt.*
5. *Iurisdictio Ecclesiastica quomodo olim Ordini sacro constabat*
6. *Statutum Sigismundi Regis anni 1543. abrogatam sit, necne?*
7. *Adnotatio compilatoris Statutorum Regni, de obrogatione Statuti Anni 1543. quomodo intelligenda sit?*
8. *Constitutiones quædam Statuto Herborti adiectæ, non vsq; adeò receptæ sunt.*
9. *Inhibitio Sigismundi Augusti Regis, Anni 1565. exequutionem decretorum de decimis prolatorum, impediuisse videtur.*
10. *Modus atque forma condendarum legum in Polonia.*
11. *Inhibitioni Sigismundi Augusti Regis, ordinem Ecclesiasticum cootradixisse, probatur.*
12. *Authoris conclusio, quód ob iurisdictionem Ecclesiasticam impeditam grauissimis sceleribus fenestra aperiatur.*

Regu-

1. Regulariter * Clericus potest conuenire laicũ coram Iudice Ecclsiastico, quando agitur de re Ecclesiæ vel Clerici; per textum in cap. *Si Clericus* 5. tit: de foro competenti. Ratio est, quia ex mala detentione, quæ in dubio præsumitur, ex quo res est Ecclesiæ, pro sacrilegio censeri debet; prout in cap. *Cùm sit.* 8. in verbis: *In fauorem Ecclesiæ est introductum, vt malefactores suos, qui sacrilegi sunt censendi, venerabilium locorum rectores, possint sub quo voluerint Iudice conuenire*: tit: de for. comp: disponitur. Sacrilegium verò crimen esse Ecclsiasticum cap. in Canonibus 57 caus. 16. q. 1. probatur.

2. Ac proinde, * quia decimæ sunt res spirituales, & reditus Ecclesiæ, per textum in cap: *Tua* in verbis: *Porrò, cum laicis nulla sit de spiritualibus condendi vel disponendi facultas, imperialis concessio, quantumcunq; fiat generaliter, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ diuina constitutione debētur*, tit: de dicimis, primitiis, & oblat: iure merito decimarum cōtrouersiæ, ad forū spirituale, seu ad Ecclesiasticum Iudicem, pertinere debent, siue reus sit clericus, siuè laicus, per textum in cap: *Dispendiosam.* Clement. de Iudic: & in cap. *Literas.* de iuram: calum: & tot tit: de decimis Fallit enim illa regula, quod Actor sequi debeat forum rei cap: *Cum sit*. 8. tit: de foro competendi.

3. Quod tamen * eatenus verū esse dicendū videtur, quatenꝰ de iure,(an videlicet decimæ debeantur) non autē de facto, quæstio est. Nā si controuersia incidat, de tardata vel prorsus de negata solutione decimarū, de eo Iudex quoq; laicus rectè cognoscere potest, quia decimas nō esse solu-

tas, quæstio meri facti est, per tex: in l. asseruatio Cod. de non nunrat: pecun. Et ita communiter D. D. tenent, id que ex anthoritate glossæ, in cap: *Literas.* de iuram: calum: quæ asserit, possesionẽ etiam quarumcunq; rerum spiritualium, non esse spirituale quid, sed temporale; quia licet respectu Ecclesiæ agatur non tamen de iure spirituali quæstio est; sed tantũ, super facto quæritur, an talis vel talis Clericus fuerit in pos sessione percipiendi decimas: argum: cap: fin: tit: de iudic.

4 Cæterùm apud nos * in Regno, hoc præsertim rerum statu, quo ferè status Ecclesiastici deterior conditio facta videtur, licet summo quo dam iure, causæ de decimis vtroque casu, tam videlicet in petitorio, quam in possesso rio, coram secularibus Iudi cibus agitari soleant: id tamẽ contra iura Regni, perpetuamque consuetudinem fieri certissimum est.

Olim siquidem * iudiciũ de decimis, sicuti & de alijs ad religionem pertinentibus cau sis, nulli allij, præterquam Ecclesiasticò Ordini competiisse clara & admodum euidenti Regis Sigismundi lege, Cracouiæ, Anno Domini 1543. (quæ in Statuto Herborti, sub verbo, *Spiritualis.* extat) sancita, sufficientissimé probatur. En ipsa legis verba clara & perspicuna. *In primis*, inquid Sgismun dus Rex *ad spirituale iudicium pertinet iudicare differentias religionis, hæreses videlicet, schismata blasphemmias contra Deum, & Apostasias, pro decimis, septem Sacramentis Ecclesiæ, veneficijs, Sacrilegijs, & Simonia, &c.* Quinimò vt præfecti arcium (quos nostri Capitaneos vocant) decreta seu censuras Ecclesiasticas, eo nomine contra vsurpatores seu detento- 5

per-

perres decimarũ promulgatas, omnino exequi tenerentur, iam olim Vladislaum Iagellonem Cracouiæ Anno 1433. & post modum Casimirum filium ipsius Petricouiæ Anno 1458. statuisse, expressa Statuti verba declarant: quæ sic se habent: *Nos igitur* inquit Vladislaus, *qui intensis desideriis prædecessorum nostrorum exemplo, tanquam tutor & conservator iurium, libertatum. & priuilegiorum in Ecclesia, personarumq; sibi subiectarum, propagationem libertatis Ecclsiaſticæ ex debito affectamus, ad executionem debitam statutorum huiusmodi procedere cupientes; (cum frustra conderentur leges, nisi executioni debitæ demandorentur, ex quo etiam, quos timor Dei & mucro spiritualis á malo non reuocat, pæna temporalis debet coercere) præsenti nostro Regio decreto, de cõsilio & vnanimi Prælatorum & Baronũ nostrorũ voto, scientia & assensu, volum⁹ decernim⁹ & firmissimé & irrefragabiliter perpetuó obseruari pollicemur, statuimusq; & ordinamus, per præsentes: vt dum aliquis indigena Regni nostri, cuiuscunq; status & conditionis existat, propter raptũ decimarum, vel aliorum rerum Ecclesiasticarum occupationem, aut ratione excessuum quorumcũq; siue etiam in contumatiam, de non parend iuri, & mandatis Sanctæ Ecclesiæ, sententia excommunicationis iustè fuerit innodatus, ipsaq; vltra annum legalem, pertinaciter sustinuerit nec curauerit ad gremiũ S. Matris Eccl: redire, & pro excessu debitã emendã exhibere: extunc Anno huiusmodi elapso. omnia bona eiusdem excommunicati, mobilia & immobilia, quæ tunc possideret. debent recipi per locorũ Capitaneos, quibus subiacent, & apprehendi, tenenda & possidenda tã diu per Capitaneos huiusmodi. quousque per eosdem excommunicatos. vel Capitaneos memoratos, de huiusmodi bonis. damna vel valor rei ipsis læsis vel iniuriam passis, plenarié exoluantur. Quibus solutis, bona præ*

na præ libata præfatis excommunicatis, non nisi absolutis, decernimus vicæ versa restituẽda per Capitaneos prænotatos. Mandamus igitur omnibus & singulis Regni nostri Capitaneis, & Vicæsgerentibus eorundẽ, quatenus ad cõpescendã taliũ excommunicatorum pertinatiam, duritiam, & temeritatem præmissa nostra saluberima decreta executioni debitæ debeant demandari perpetuò & in æuum, totiens, quotiens per prælatos, aliasq; personas tam Eccesiasticas, quàm Seculares, super hoc fuerint requisiti & moniti. Quod si præfati Capitanei, Tenutariiq; nostri, aut loca tenentes eorundem, pro tempore existẽtes in executione præmissorum tardi fuerint, vel negligentes; extũc ipsos omnes, pro huiusmodi negligẽtia per loci ordinarios iaculo anathematis indulgemus feriendos. Alexander quoque Rex expressé testatur, se ad informationem subditorum suorũ, spiritualium & secularium, decisionem de corpore iuris, & de libris Ecclesiæ Doctorum, super statuto Prouinciali Guesnen: de raptu decimarum, & inuasione bonorum, tum & violetione personarum Ecclesiasticarum, per Venerabilem Nicolaum Kotficz Archidiaconum Posnanien: & Canonicum Gnesnen: collectam, Priuilegijs communibus adscripsisse; prout id in statuto, sub litera *Spiritualis* videre est. Quid quæso his sanctionibus potest extare liquidiùs & euidẽtiùs? & ne quis minus legitimas eas appellare possit, ipsi Principes omnium Ordinum consensu latas esse asseuerant, atque etiam in librum statutorum relatas, vt cæteras omnes, ita & has quoque vniuersi Ordines suo suffragio comprobarunt. Extat etiam apud Dlugósium, clarissimũ & vetustissimum huius rei testimonium, cuius in quæstione præcedenti facta est mentio

tio. Cùm eim tempore Boleslai Regis, Anno videlicet, 1022 Nobiles quidam, deci marum pendendarum consue tudini refragarentur, nec Ecclesias frequentarent,(verba sunt Dlugossi (ministros & sacerdotes de eorum Ecclesiis pellerent: Boleslaus Rex, gliscentem conspirationem in ipso suo exortu, extinxit, nemine eum impediente, quin adiuuantibus potiùs vniuersis, authores illi (inquit idē) missis militibus comprehēdit, & capita conspirationis partim capitali supplicio extinxit, partim verberibus mulctauit. Ex his omnibus liquet Ordinem Ecclesiasticum sine omni controuersia, iurisdicti onem suam, maximè veró, in causis decimarum, iam inde á tempore susceptæ religionis exercuisse. Cuius rei ex vetustissimis Poloniæ Regum, & aliorun Principum priuilegiis; tum ex munimentis, Actisq; publicis, plurima possent adferi testimonia, quæ breuitatis studio lubens prætereo. Equidem * non ignoro, sciolos quosdam abrogationēm dictorum iurium & Constitutionum, præsertim verò illius Statuti Sigismundi Regis Anni 1543. allegare, eoque argumento, tanquam validissimâ aliquâ machinâ, iura & priuilegia, atque adeò iustissimam hanc Ordinis Ecclesiastici causam expugnare, & penitus conuellere velle. Statutum (inquiunt illi) Sigismundi Regis Anni 1543. abrogatum esse constat, per filium ipsius Sigismundum Augustum Regem, idq; Constitutione Anni 1550. per ea verba: *Ad petitionem Nunciorum Minoris Poloniæ, Statutum Anni 1543. in suó robore reseruamus ad alium Conuentum, quousq; aliquid melius iure communi statuamus.* Demirari certè satis nequeo,

iſtos talia comminiſci, quaſi verò hoc pacto abrogari ſoleant leges, per ea nimirum verba, *in robore conſeruamus*: quin potiùs, iſtis verbis Conſtitutiones prædictæ, tanquam denuo latæ, ac reuera confirmatæ, cenſeri debent. Ea enim verba ex generali confirmatione, rurſum per Sigiſmundum Auguſtum in Conuentione generali Petricouien: eodem Anno 1550. facta, excerpta eſſe videntur. Quod autem attinet, vltima eiuſdē conſtitutionis verba, *quousq; aliquid melius ſtatuamus*. Nec iſta dici poſſunt abrogatoria. Neque enim talis eſt abrogandæ vnius alicuius legis forma, ſed omnium optimarum legum conditio, vt tam diu valeant & obſeruentur, donec meliores atque vtiliores inuentæ fuerint, quæ quoniam in hac materia, nec meliores, nec deteriores aliquæ ſunt poſterius latæ, ideò priores iure merito in ſuo robore permanere debēt; non enim temeritate hominū, dignitas legum amittitur.

Verùm * adhuc, prædictas Conſtitutiooes eſſe abrogatas iidem contendunt; quòd in libro Statutorum ab Herborto digeſtorum, in calce ipſius libri, ſeu potiùs in charta extrema libro applicata, per Authorem, vel (vt quidam exiſtimant) Typographum, in admonitionib⁹ ad Lectorem, circa ipſum vale, annotata ſint hæc verba: *Porró quanquam Conſtitutiones Anni Domini 1543. abrogatæ ſint, non tamen eas ſupprimendas eſſe putauimus: propterea, quód aliquando latæ fuerant: tandē vale, operæ noſtræ nō ingratus*. O validam & perquam grauem probationem Typographum vel vt hoc etiam ipſis concedamus, authorē ipſū extra codicē Statutorū, quinimò extra margines libri, titulo 7.

& ca-

& capite nullo, nulla, allegata authoritate, ex solo rumore, seu potiùs opiniõe aliqua, fixisse vel refixisse legem qui etiamsi millies annotasset, latam vel abrogatam esse aliquam legem, non autem expressisset, è quo Rēge, quo tempore, quo in loco lata, vel abrogata esset; tale scriptum tanquam priuatum, & nullo fundamento nixum, nullam quoque authoritatẽ acquirere posset. Non enim authoris censura, neque typi imponunt, nomen legibus, sed legittima authoritas Regia, & consensus omniũ Ordinum: sola efficiens est legũ causa. Hæc illis vim & authoritatem plenam tribuunt, etiamsi non typis excusæ, sed manu scriptæ leges fuerint.
3. Cuius sanè * rei, etiam illud non postremum argumentũ esse potest, quod in libris Statutorum eiusdem authoris, nouiter Zamoscij Anno 1597 excusis, ad calcem libri, post ipsam conclusionem statutorum ab authore factam, singulares quædam leges, á Magnifico viro Domino Ioanne Felicæ Herborto, dicti authoris filio, in publicem prolatæ, huic eidem codici Statutorum adiectæ adscriqtæque sint; quæ etsi ex veteribus (vti ibidem asseritur) legum codicibus excerptæ, tempus, locum, & authoritatem Regum adscriptam habeant, Regnicolisq́ apprimè vtiles, & necessariæ videantur; attamẽ quia exrra volumen ipsarum legum, atq; adeò extra corp⁹ dictorum Statutorũ adiectæ sunt, paruam, aut omninò nullam in iudiciorum subselliis, fidem, authoritatemque illis dari videmus. Quantó igitur minoris, vel potiús nullius authoritatis esse debent eá, quæ in extrema charta, etiam post adiectionem repertarum legum, incertum ab authorenè,

authorene, an à calcographo adſcripta ſunt. Sed his ad‑
9 huc* fortè non contenti, iſti ordinis Eccleſiaſtici ſuggillatores, inhibitionem Sigiſmũdi Auguſti Regis, Anno 1567 Petricouiæ editam, quâ ille vetuiſſe viſus eſt, ne decreta iudicii ſpiritualis, Capitanei exequerentur, audacter & cũ tripudio quodam obiicient? At ſimul fateantur neceſſe eſt hanc ſiue inhibitionẽ, ſiue Cõſtitutionem potiùs dici malunt, legibus Regni, priuilegiis Cleri, adeoque iudiciorũ iuribus, repugnare, nullamq́ vim habere, ad leges antiquas ſanctè atque religioſè latas abrogandas. Si enim edictum illud Sigiſmundi Regis inhibitio eſt, prout reuera (ſiquidem ius & iuſtitiam, in grauamen & præiudicium quærẽtium fieri prohibet) rectè eo nomine appellari poteſt, illã ex diametro repugnare Caſimiri, Ioannis Alberti, Alexandri, & Sigiſmundi Regũ, atque adeò ipſius Sigiſmundi Auguſti legibus, de inhibitionibus in iudiciis non admittẽdis promulgatis: quæ in Statuto, ſub verbo *Inhibitio*, recenſentur. Vnde etiam tùm, cùm eſſe ceperat, nullius roboris nulliusuè momenti eam fuiſſe, & nunc quoque inualidã eſſe, quis dubitare poteſt? Quod ſi mutato edicti ſeu mandati huius nomine proprio & conuenienti, non inhibitionem, ſed conſtitutionem magis appellare lubeat, non video qua ratione nomen authoritâtemque publicæ legis ea ſortiri poſſit? Si quidem* 10
antiquiſſimis huius Regni moribus, modus atque forma condendarum legum, ea præſcripta ſit, vt nonniſi, illæ, quæ de conſenſu omnium Ordinum, tam videlicet Spiritualium, quàm Secularium conſtitutæ ſunt, vim legis habeant, & pro iuſtis atque

atque legitimis Constitutionibus reputentur. Longum esset singularum legum verba & sententias adducere, minusque necessarium videtur; sunt enim sub vno eodemque titulo, in codice Statutorum, sub verbo *Constitutio*, comprehensa; vnum saltim illud Alexandri Regis decretum, in Radom: Anno 1505. latum, probande eius rei causa, hic adiicere lubet, cuius hæc sunt verba. *Quoniam iura communia & Constitutiones publicæ, non vnũ sed cõmunem populum afficiunt, itaq; in hac Radomiensi Conuentione, cum vniuersis Regni nostri Prælatis, Consiliarijs, Baronibus, & Nuncijs terarum, æquum & rationabile censuimus, ac etiam statuimus, vt deinceps futuris perpetuis temporibus, nihil noui constitui debeat, per nos, & successores nostros sine communi Consiliariorum, Nũtiouum terrestrium consensu, quod fieret in præiudicium grauamenq; Reipublicæ, & damnum atq; incõmodum cuiuslibet priuatum, ad innouationemq; iuris communis, & publicæ libertatis.* Quod itidem Sigismundus primus Rex, Anno 1538. Petricouiæ cõprobat his verbis: *Constitutiones nouas, non nisi cum Consiliariorum (puta spiritualium & secularium) ac Nunciorum terrestrium consensu, secũdũ Statutũ Alexandri faciemus* II. Eius*verò inhibitionis, (nã legis nomen vix meretur,) vnum tantum modò ordinẽ, nempè secularem, authorem & suffragatorem extitisse, vel ex ipsius inhibitionis cõtextu perspici potest; Ecclesiasticos verò, (puta Episcopos) non modò publicè eidẽ contradixisse: verum etiam de grauamine, (vt loqui solemus) protestatione soleniter præmissa, vim videlicet Ordini suo inferri, omnes ex Senatu discessise. Extat siquidem in Archiuio Ecclesiæ Cracouiensis eius rei diploma,

ma, sub inscriptio manus propriæ & sigillo eiusdẽ Regis. Cuius tenorem hic inserendũ censui.

Sigismundus Augustus Dei gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Rusiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &c. Dominus & hæres. Significamus tenore præsentium quorum interest, vniuersis & singulis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo costituti personaliter coram nobis in præsentia Senatorum, ac Nũciorum Terrestrium in moderna Conuẽtione Generali Petricouien: congregatorum, Reuerendissimi in Christo Patres Domini, Dñi Iacobus Vchanski Dei gratia Archiepiscpus Gnesnen: Legatus natus, & Regni Pololoniæ Primas, Philipus Padniewski Cracouien: Nicolaus Wolski Vladislauien: Adã Konarski Posnanien: Albertus Starozrzebski Chelmen Dionysius Seczygniowski Camenecen: Episcopi, nomine suo, & aliorum Reuerendißi; Dominorum Episcoporum absentium, ac totius Status Ecclesiastici & Spiritualis Regni nostri, productis & exhibitis factis & inscriptis, certis suis scriptis, & solennibus protestationibus etiam verbo ibidem factis, & inhæren: suis prioribus protestationibus, ante biennium; videlicet Anno Domini Millesimo Quingẽtesimo Sexagesimo Tertio, solenniter, publicè, & per expressum protestati sunt, & dixerunt Quód quantum in ipsis situm est, nequaquam consentire possunt, neq; consentiunt in ea placida, Constitutionem, Decreta, seu declarationem quæcunque in præiudicium Ecclesiarum Dei, & status Spiritualis in hac Conuentione generali quomodolibet statuuntur contra iura & libertates Ecclesiasticas, sacris Canonibus munitas, & in derogationem libertatum, & immunitatum Ecclesiasticarum totius prouinciæ, & omnium Ecclesiarum Regni, literis. Priuilegiis Statutis, Constitusionibus, & indultis, per olim Seresnissimos Principes, & Domino

Duces

Duces & Reges Poloniæ, Ecclesiis ipsis, & personis earum legitimè cõcessarum, per eosdem Duces & Reges, tum vsum continuum ab antiquo approbatarum, quibus publicé & legitimé cautum & prouisum est nullas videlicet debere fieri in eodẽ Regno Constitutiones, placida, & Ordinationes, nisi de omnium Consiliariorum consensu & voluntate, & etiam, quod nullus status in alterum, libertatibus, & immunitatibus gaudentem, in tam libero Regno potest de iure quicquam noui, præsertim contra immunitatem & libertatem alterius constituere & laudare, nouasq; leges & Statuta condere, per quod alter status grauari, & in suis libertatibus opprimi posset: & præsertim, quod contra fidei Catholicæ, & Ecclesiæ Sanctæ Ordinationem & institutum fieret aliis nihilominus Senatoribus, nec nõ terrarum Nunciis, præsertim Catholicis repugnantibus, renuentibus, consensumq; suum præfatis Constitutionibus & Ordinationibus, Religioni, Iurisdictioni, libertatibus, ac jmmunitatibus Ecclesiasticis contrariis, denegantibus, immó suadentibus & postulantibus, iura & libertates Ecclesiasticas, & omnes dignitates in vigore & robore suo conseruari. Et insuper protestantibus, quod nihil omninó Catholicæ Religioni, & iurisdictioni, ac libertatibus & immunitatibus Status Spiritualis derogare velint, per quascunque Constitutiones, seu Ordinationes. Intelligentesq; & animaduertentes supradicti Reueren: Domini Archiepiscopi, & Episcopi, in præsenti Conuentione nonnulla Statuta & Constitutiones & placita, ad nonnullorum Senatorum & Nunciorum status secularis instantiam, contra religionem, iurisdictionem, immunitates Ecclesiasticas ordinisq; sui & Ecclesiarum fieri & laudari: presertim de, & super executione Processuum á foro Spirituali ad Capitaneos loci remitti solitorum & roboratione seu Confirmatione

confirmatione Constitutionis Piotrco: ante biennium editæ. Quæ quidem Constitutiones in eam vim sunt factæ, vt nulla executio per loci Capitaneos, Processuum remissorum & remittendorum ad Capitaneos locorum fieret amplius, manifestè cōtra iura, libertates, & immunitates Ecclesiasticas, necnon contra Priuilegia & Statuta Regni, immô etiam contra dictam Constitutionem ante biennium editam, prout ex collatione istarum, vt vocāt, Constitutionum manifestè apparet, ipsas esse inter se contrarias, & pugnare (quod aiunt) ex Diametro. Quamuis alij audeant affirmare, quod nihil noui hîc statuatur, sed idem, quod ante bienniū, nisi quód hæc moderna Constitutio sit prioris declaratio, Cum tamen manifestum sit, non esse vnam & eandem rem, neq; declarationem Constitutionis ante biennium factæ, sed est noua Constitutio biennali planè contraria, & hoc in eô, quód in biennali Constitutione contineatur: quód Nuncij Terrestres noluerunt intrare in aliquas disputationes cū Dominis Spiritualibus Hîc veró in ista constitutione noua, statum Spiritualem implicant seu ingerūt; cum tamen nedum sententiati, sed nec vocati, nec auditi fuerint Spirituales, neq; terminum vllum hactenus coram Maiestate Regia habuerint; manifesti veró iuris est, præsertim in Polonia, neminem cuiuscunq; conditionis, nè Iudeum quidem, extra terminum condemnari legitimè posse. Præterea quod etiam ante biennium factum est, nomine Constitutionis vocari non potest, sed tantum nomine mandati: quod in illa Constitutione non extat scriptum Statuimus, constituimus, vel aliud simile, sed tantúm Mādamus; neque vllo verbo meminit Constitutionis. Et insuper quod tantum ex consensu Dominorum secularium Consiliorum, ante bienniū Regia Maiestas id factum seu Mandatum scribi iussit, vnde apparet ad hæc nunquam consensise Consiliarios Spirituales, quemadmodum protestabantur de præiudicio

cio & grauamine contra præfatum Mandatum. Postremó quia planũ est, tám ipsum mandatum biennale, quod Constitutionem vocant, quám Statutum Iagellonis in Iedlnafolio 50. ad quod se ipsum mandatum refert, nihil de Spiritualibus continere, tantum de Maiestate Regia & subditis, in quibus vtiq; sunt tam spirituales quám seculares ideó iusto iudicio nihil Processibus iuris Spiritualis obesse ac derogare potuit sicut ipsum Statutum Iagellonis, ita hoc mandatum biennale, vocatum Constitutionis nomine, quod sese ad ipsum Statutum Iagellonis duobus in locis refert planissime. Quis igitur non videat manifestam iniuriam, maximum præiudicium & violationem, seu confractionem libertatum, iurium, & immunitatum status Spiritualis, & quód sine ipsorum consensu hæc ita fiant, tám ante biennium, quám etiam nunc, primi vtique status in Consilio Regni, & exinde etiam iurium statui Sprituali concessorũ, & diu laudatorum, tám in Concilijs generalibus seu Oecumenicis, quám per Imperatores Christianos, & Duces ac Reges Poloniæ collatis omnibus Spiritualibus, & præsertim Ecclesijs & Ecclesiasticis personis in Regno Poloniæ: & quidẽ non modo de decimarum, & aliarum rerum Spiritualibus annexarum, sed etiam de merè Spiritualium iurisdictione talis & moderna Constitutio facta est, quæ omnem iurisdictionem Spiritualem tollit, & nihilum redigit, idq; apertè cõtra Statuta Regni & Priuilegia Ecclesiastica atq; Spiritualia prouocabant, & ea ostendebant, ex quo iam nulla executio in Castro de Brachio Regali sequitur. Quod quidem officium Castrense, sicuti est, etiam vocatur Brachium seculare seu Regale, & o b id corã dicta Sacra Maiestate Regia & Consiliarijs fecularibus, ac Terrarum Nuncijs pro tunc in Conuentione generali congregatis solenniter, & expressè protestati sunt, quód quam tua in ipsis situm est, nequaquam consentire possunt, neq; consentiunt

 in ea

in ea placita & Constitutiones, quæcunq; in præiudicium Ecclesiarum Dei in hac Conuentione generali quomodolibet statuuntur, contra iura, libertates Ecclesiasticas, olim sacris Canonibus munitas, & per Illustrissimos Duces & Hæredes Regni, necnon Serenissimos Reges Poloniæ, Ecclesiis & Ecclesiasticis personis legitimè & benignè concessas, vti præmissum est corã dicta Regia Maiestate exhibitis, & demonstratis, petieruntq; submissè dicti Reuerendissimi Domini se circa Priuilegia, immunitates, Constitutiones Ecclesiarum Regni conseruari eaq; executioni debitæ demandari: & nè in formam Cõstitutiõnũ & ordinationũ eadẽ placita & Constitutione seu ordinatione sprætactæ Ecclesiæ, & statui Ecclesiastico præiudiciales in quibuscunque rebus referantur, neque Ecclesias Dei, ac earum ministros afficere quouis modo permittat. Ex huo Constitutiones & Statuta Conuentionalia non possunt nec debent, etiam de iure Regni statui & laudari, nisi de mutuo, & omnium consensu tám spiritualium, quám Secularium Consiliariorum. Ideò subiacere non teneantur cum vniuerso suo Clero talibus Constitutionibus seu Ordinationibus, quæ non fuerint, prout non sunt, omnes de consensu tam Spiritualium quam Secularium Consiliariorum profectæ & constitutæ. immo vt supra scriptum est, per alios Dominos Consiliarios & Nuncios Terrestres, præsertim Catholicos reprobatæ, vti præiudiciales religioni, Ecclesiæ Dei, ac iurisdictioni Ecclesiasticæ, & iuribus ac Priuilegiis, nec non libèrtatibus & immunitatibus Status spiritualis præiudiciales & nociuæ, Et ob id iterum, atq; iterum, omnibus quibus melius efficaciusq; debuerunt, protestati sunt, se cum vniuerso Clero, talibus Constitutionibus immunitati Ecclesiasticæ contrariis nolle subiacere. Et ea protestatione solenni facta, petierunt à nobis prædicti Reuerendissi-

uerendissimi Domini hanc protesta tionem ipsis per nos pro religione, iurisdictione, immunitate & libertate Ecclesiastica, statusq; spiritualis consignari, & de remedio iustitiæ Ecclesijs Dei, ac Ecclesiasticis personis in Regno nostro prouideri, ac ipsos cum eorum Ecclesijs & vniuerso Clero in iuribus, libertatibus, & immunitatibus Ecclesiasticis conseruari & manuteneri. Nos veró volentes vnicuiq; quod suum est reddere, & agnoscentes nos æqué Spiritualibus ac Secularibus iura & priuiligia, immunitates ac libertates confirmasse, tám literis quam iureiurando nostro: ideoq; ea inuiolabiliter conseruare, & manutenere debere, & protestationem ipsorũ Reuerendissimorum Dominorum consignari iussimus: adhæren: simul protestationibus in facie nostra factis, tám Consiliariorum, quam Nunciorum Terrestrium. præsertim Catholicorum, qui sarta tecta iura Ecclesiastica omnia & personarum Ecclesiasticarum esse voluerunt, & postularunt; Et ipsos, inprimis veró Ecclesias omnes, in iuribus & libertatibus & immunitatibus earundem plenissimé conseruan: ac manuten: duximus, prout conseruamus & manutenere volumus, & conseruari, ac manuteneri per successores nostros perpetuis temporibus & in æuum decernimus, in nullo præiudican: neque derogan: præfatis iuribus, libertatibus & immunitatibus omnium Ecclesiarum, in Dominijs nostris consistentium, & personarum Ecclesiasticarum. In cuius rei fidem & euidens testimonium manu nostra subscripsimus, & sigillum nostrum appendi iussimus. Datum Petricouiæ in Generali Regni Conuentione die Sabbatho ante Dominicam Palmarum. Anno Domini Millesimo Quingẽtesimo Sexagesimo Quinto, Regni nostri Trigesimo Sexto Præsetibus Magnificis, Generosis, & Venerabilibus Spitkone Iordan de Zaklíczyn Cracouien: ac Przemislien: Camionecenq; Capitaneo, Stanislao de Tarnow Sandomirien: ac Syradien:

dien: Ostrzeßouienq; Capitaneo, Ioanne de Slußewo Brzesten: Koninen: Miedzirzecensiq; Capitaneo Ioanne Krotowski Iuniwladislauien: Ioanne de Dambrouica Lublinen: & Casimirien: Rohatinenq; Capitaneo, Andrea Sieprski de Gulczewo: Rauen: & Capitaneo Plocẽ Palatinis; Stanislao Myßkowski de Mirow Sandomirien: Cracouien Generali, Rathnenq; Capitaneo, Georgio Konarski Calissien: Ioanne Thomicki Gnesnen: Ioanne Lutomirski Siradien: ac Lancicien: Radomienq; Capitaneo, Iacobo Lasoczki Lancicien: Raphäele Dzialynski Bresten: & Brodnicen: Capitaneo. Floriano Zebrzydowskj Lublinen: ac Sandecen: Capitaneo, Anselmo Gostomskj Plocen: & Capitaneo Rauen: Stanislao Wolskj Rauen: Curiæ nostræ Marsalco, & Capitaneo Krzepicen: Stanislao Sobek à Suleiow Sandecen: Regni nostri Thesaurario ac Malogoscen: Capitaneo, Sebastiano de Milec Vislicen: & Capitaneo Brzesten: Casparo Zebrzydowskj Rogoznen: Ioan Sirakowskj Landen. Curiæ nostræ Referendario, & Przedecen: Capitaneo, Ioanne Tarlo Malogoscen: & Capitaneo Pilznen. Francisco Rusocki Naklen: Alberto Czarnkowskj Santocen. Castellanis: Valentino Dẽbinskj Regnj nostri Cãcellario, ac Lubomlien: Capitaneo, Petro Myßkowskj Regnj nostri Vicecancellario, Decano Cracouien: Gnesnen: Plocen: Lancicien: Varßauienq; Præposito, Stanislao Karnkowskj Secretario Maiore & Curiæ nostræ Referendario, Cantore Gnesnen: Scholt Lancicien: Iacobo Paczynski Decano Vladislauien: Præposito Crusuicen: & Andrea Przerembskj Gnesnensi Cracouiensiq; Canonicotũ & Nunciis Baronibus, ac aliis plurimis fide dignis circa præmissa existentibus.

Sigismundus Augustus Rex.

His itaque tot & tantis legum grauissimis authoritatibus, benè perpẽsis, necessariò fatendum est, eam qualemcũ

cunq;

cunque inhibitionem, nullius debere esse momenti atq; ponderis ad Ecclesiasticam iurisdictionem, vel imminuendam, vel infirmandam

12 Equidem multò satiùs. consultiusque agi existimarem, si pristina illa sacro ordini cōstaret authoritas & iurisdictio. Non enim grassarentur inter homines, tot immania scelera, puta, blasphemiæ, sacrilegia, hæreses, & his similia, quibus grauissimè offenditur diuina bonitas, nimirū, si brachium seculare suum Ordini Ecclesiastico præstaret officium; alioquin verendum, est né aliquando diuina vltione infligente pænas, có licentiæ deueniatur, vt diuina humanaque iura violentur ac perturbentur omnia Quod nè accidat, secularis potestatis est prouidere. Hoc enim illi onus diuina lege incumbit vt, quæ iudices Ecclesiastici diuino numini aduersari, pænisq; digna censuerint, ea ipsi seueré vindicent. Reges enim atque eadem ratione cæteri Magistratus Policiti, Ecclesiæ nutricij sunt; Esaiæ Cap. 49. Debent ergo illi seruire, eamq; tueri ac defendere, ac veluti terrenum Regnum, (vt diuus Gregorius inquit) cælesti debet famulari.

QVÆSTIO IV.

De foro Spiritualium, & an Clerici apud Iudicem secularem conueniri debeant?

SVMMARIA

1. *Clerici á Iudice laico, iudicari non possunt.*
2. *Clerici in criminalibus causis, quando coram Iudice Ecclesiastico forum sortiuntur.*
3. *Clericis iure præsertim nouo, fori Priuilegium concessum.*
4. *Clerici fori Priuilegio renunciare non possunt.*

5. *Fori priuilegium Clerici, nũ in causis tantummodò persona libus sortiantur.*
6. *Ecclesiasticus Ordo in Polonia, passim in omnibus rea. libus causis foro seculari subest.*
7. *Spirituales in quibus causis, iuxta dispotionem Statutorũ Regni, coram Iudice seculari cõueniri possunt.*
8. *Ecclesiasticos in Regno etiam in personalibus fortum habere in Iudicio seculari, quidã contendunt.*
9. *Statuti Vladislai Regis, Annis 422 plana & perspicua interpretatio.*
10. *Iura Canonica, quantæ apud omnes authoritatis esse debent.*
11. *Iudiciorum diuersa subsellia in Regno Poloniæ.*
12. *Appellationes ad Curiam Romanam an prohiberi possint?*

1. CLericos,* coram Iudice laico regulariter conueniri non posse, sed coram suo Iudice Ecclesiastico, tám à sui ordinis huminibus, puta Clericis, quàm à laicis conueniendos esse, iura non solùm Canonica, sed Ciuilia quoq; attestanrur. Et iure quidem Canonico clarè admodum ea de re disponitur. in cap: *Nullus* 2. ibi *Nullus Iudicium, neq; Presbyterum, neq; Diaconum, aut Clericum vllum, aut minores Ecclesiæ, sine permissu Pontificis per se distringere aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia Dei, cui iniuriam irrogare dignoscitur, tàm diu sit sequestratus, quousq; reatũ suũ cognoscat & emendet*, tit: de foro compete͂. Quod non * solum in Ciuili- 2. bus, sed in criminalibus quoque causis, (non obstante in contrarium consuetudine) obseruari, patet ex textu in cap. *Clerici* 8 ibi: *Cum Imperator dicat, quód leges non dedignãtur sacros Canones imitari, in quibus generaliter traditur, vt de omni cri-*

crimine Clericus debeat corã Ecclesiastico iudice cõueniri, nõ debet in hac parte Canonibus ex aliqua consuetudine præiudicium generi, tit. de Iudiciis. Quamuis alioquin, ob crimen aliquod commissum, depositionis, atque excommunicationis, ac deniq; anathematis pœna. (si nimtrum inculpatus de crimine incorrigibilis appareat) subsequuta, Clericus per Iudicem secularem comprimendus sit. per text: in cap *Cum non ab homine* 8. in verbis *Quod si depositus incorrigibilis fuerit. excommunicari debet. deinde cõtumacia crescente, anathematis mucrone feriri; postmodum verò, si in profundum malorum veniens cõtempserit quum Ecclesia non habeat vltra quid faciat, nè possit esse vltra perditio plurimorum, per secularẽ cõprimendus est potestatem* &c dicto tit: de iudiciis Neq; tamen etiam hoc casu tenetur Iudex Ecclesiasticus taliter depositum tradere Iudici seculari, sed ipse Iudex secularis debet eum comprehẽdere, per text: in cap: *Etsi Clerici* 4. ibi *Sed non debet quemlibet depositum tradere Iudici seculari pro suis excessibus, cùm sit suo functus officiò, nec duplici debeat ipsũ contritione conterrere.* dicto titulo de Iudiciis.

Iure quoque * Ciuili, præsertim nouo Iustinianeo, hanc fori prærogatiuam, clericis in vniuersum concessam attributamq; esse, pluribus eiusdẽ iuris legibus, probari potest. sed breuitatis studio cæteris omissis, vnam saltem Imperatoris Friderici constitutionẽ, quæ habetur in auth: *Statuimus* Cod. de Epis: & Cleric hic adiicere lubet. *Statuimus*, inquit Imperator, *vt nullus Ecclesiasticam personam in criminali, questione, vel Ciuili, trahere ad Iudicium seculare presumat, contra Constitutiones Imperiales, & Canónicas sanctiones: Quod si actor fecerit, à suo iure cadat, iudicatũ* 3.

non teneat, & Iudex extunc potestate iudicandi priuetur. Eandem Iustiniani quoque Imperatoris hac de re fuisse sententiã, apertissimè liquet, idque ex textu in auth: *Cleri-cus* ibi. *Clericus quoque in lite pulsatus pecuniaria causa, prius apud Episcopum conueniatur, per quem sine damno causa decidatur.* Cod. de Episcop. & Cleric. Quibus itidem adstipulatur, alia eiusdem Imp. nouella Constitutio, cuius hæc sunt verba: *Causa, quæ fit cum Monacho, vel cum muliere qualibet in Monasterio cõsistente, nõ apud Iudicem Ciuilem ventiletur, sed apud Episcopum, qui de personæ præsentia, quod conuenit, statuet, siue per Abbatem, vel Antistitem vel per alios hoc fieri debeat, qui secundum legẽ rẽ dispatõ, & sacras regulas, salua debita personæ reuerẽtia* auth: *Causa* Cod: eod. Et reuera, (vt cum imperatore Iustiniano loquar) indignum est, sacerdotes & religiosos viros turbulentã obseruatione prætorij vacare, vbi neq; eis beatitudinis honor debitus reseruetur, neque Oratorum adfluens in defensionib' copia, præstari queat.

Ac proinde, etiamsi Clericus iurisdictionem secularis Iudicis prorogare vellet, nequaquam id ei permisum est. 4. Ratio, quia cùm hoc beneficium seu priuilegium fori nõ sit personale, sed toti Ordini Ecclesiastico publicè indultum, renunciatio seu prorogatio istiusmodi, siue expressa, siue tacita, absque consensu superioris facta, nullius est momenti: de quo expressus textus in cap. Si *diligenti.* 12 § fin. ibi. *Manifestè patet, quód non solum inuiti, sed etiam voluntarii, pacisci non possunt, vt secularia iudicia subeant, cúm non sit hoc beneficium personale, cui rẽnunciari valeat. sed potius toti Collegio Ecclésiastico sit publicè indultum, cui, priuatorum pacto, derogari non potest;* tit: de foro compet.

compet. Pro quo facit etiam textus, in cap. *Significasti*. 18 in verbis: *inquisitioni tuæ taliter respondemus; quodlicet priuatorum consensus, eum qui iurisdictioni præesse dignoscitur, suum possit iudicem constituere; Clerici tamen in Iudicem non suum, (nisi fortè sit persona Ecclesiastica, & Episcopi Diæcesani voluntas accedat,) consentire non possunt*, tit: eodem

5. Cæterum hæc * fori priuilegia, etsi in personalibus tãtum, non autem in realibus causis, clericis esse concessa hac ratione quidam concludant- quòd in actione reali, persona non censeatur obligata, per textum §. omninò, Instit. de actionibus: & sic non trahatur in indicium seculare persana Ecclesiastica, sed res ipsa Regulariter enim ratione rei quis sortitur forrum in loco, vbi res sita est, idque per rationem l. fin. cod. vbi in rem act: & est textus in l. 3. §. si aliter fundus, ibi. *quoniam magis fundo quàm personis adiudicari partes intelliguntur* ff. fin. regund. Verum Doctores, communiori opinioni contrarium, hac in parte videntur sentire, videlicet laicum non posse esse Iudicem Clerici, etiam in realibus, nec coram eo conueniri; vt notat Minsing. obser: 22. libro 1. Apud nos * in Regno, 6. Ecclesiasticos ex recepta potiùs quadam iuueterataq; cõsuetudine, quàm ex iuris prescripto, aut necessitate, in omnibus iam passim actionibus realibus, forum & iurisdictionem secularem sortiri praxis continua docet; cùm tamen, quatuor tantummodo casus in iure nostro reperiantur, in quibus causæ spiritualium, iuri terrestri (quod idem est iudici seculari) subesse debeant; idque iuxta dispositionem statuti Regis Alexandri, in Radom Anno 1505. conditi; cuius ea sunt 7.

verba. *Spirituales*pro bonis siue iniuriis bonorum iuri communi sub iectorum, iure terrestri experiantur. Iniuriæ sũt, super limitibus, & me tôtius fugitiuis, cæde & vulneribus, alias iuxta Statuta Alberti Regis* Quinimò Sigismundus Rex, posteaquám Statuto Anni 1543. causas omnes, de quibus Iudices spirituales cognoscere debeant, & in quibus spirituales ad iudicium seculare trahi possent, luculentissimè exposuisset, pœnam quoque in eos, qui personas Ecclesisticas ad forum secula retrahere præsumerent, statuere voluit, quod apertissimè declaratur his verbis. *Similiter etiam si quis secularis spiritualem ad ius seculare terrestre, pro his articulis iudicio spirituali pertinentibus, euocaret, talis etiam debet condemnari in pœna 14 Marcer. Nihil ominus per hanc Constitutionem nostram, nolumus vt in aliquo derogetur iuribus & priuilegiis spiritualium, in Statutis descriptis; hoc est, ne in illis mutaretur vel destrueretur, quod est plus in illis scriptum, quam hæc Constitutio habet, Ita enim cum Consiliariis nostris, & Nunciis terrarum constituimus, quia hoc debemus vnicuiq;, tam spirituali, quam seculari subdito nostro tenere, & reformare iuxta Constitutiones priores.* Deus bone, quid clariùs, quidué euidentiùs, de hac Ordinis Ecclesiastici fori prærogatiua, dic aut statui potuit quàm quod hic ab optimo piissimoque Rege dictum atque statutum est? Puto in tã perspicuis & luce meridiana clarioribus huius statuti verbis, etiam cæcucientes, id quod res est, manu palpare posse.

Neq; tamen * defuisse, 8. imò neque nunc deesse eos, qui Ecclesiasticos, non tantúm in realibus quibusuis causis, verùmetiam in personalibus, sine discrimine status & conditionis, coram Iudice

dice seculari forum sortiri debere, summa contentione, ne dicam temeritate & pertinacia arguunt. Eius verò rei optimam se habere causam existimant, quòd videlicet secundùm Statuta Casimiri Regis, in omnibus terris Regno Poloniæ subiectis, vnum ius, vna consuetudo iudicij debeat obseruari

9. Ita enim * Statutum illud Casimiri Regis, à Vladislao Iagellone in Castris propè Czerwiensko, Anno Domini 1422 confirmatum, de his disponit. *Preterea perpetuo edicto statuimus, vt omnes & singuli homines Regni nostri, cuiuscunque conditionis, status, dignitatis, aut gradus fuerint, causas in iudiciis nostris terrestribus proponentes, vel proponere volentes singuli & generaliter vniuersi, eodem iure, modis, consuetudinibus, & ritibus, per Regnum nostrum potiantur: nec audeant iudices, sedibus & tribunalibus iudiciorum nostrorũ præsidentes, alios modos, ritus, & consuetudines, circa terminos & sententias obseruare, nisi illos, quos præfati Domini Casimiri liber & constitutiones doceant, & informent, adquē semper recurrant. Quicquid autem per ipsos, aliter fuerit iudicatum & sententiatum, irritum remaneat & nullius roboris vel momẽti.* Iam hîc isti, illud inculcabunt. En legis verba, vnum ius, vnam consuetudinem, in vno Regno omnium esse debere: quorsum igitur hæc exotica (ita illi ius Canonicũ vocant) & peregrina iura vt potè patrijs legibus, & consuetudinibus contratria; Sane horret * refugitque animus, istiusmodi hominum turpitudinem, nè dicam impietatem propalare, qui tàm pias sacrorum Conciliorum sanctiones, tám religiosa sanctorum Patrum atq; summo-Pontificum decreta, ipsorum deniq; Apostolorum, puta sacrosanctaq; dogmata, pro

exoticis

exoticis & peregrinis iuribus reputare non vereantur. Equidem talium rerum assertores cùm ab ea sanctorum communione, quæ in hisce sacrorum Canonum regulis continetur, pertinaciter segregare sese cupianot, non video, quâ ratione Christianorum Catholicorumué nomen deinceps mereri possint aut debeant? Quis enim vnquam populus, quæuè natio, Christi nomen professa, eò impietatis deuenisse dici potest, vt sacros Canones, tanquam peregrinos, & à communi fidelium sensu alienos, reiiciendos esse putaret? quinimò antiquissimos illos Christiani nominis Reges atq; Imperatores, palám professos fuisse constat, quòd leges ipsorum sacros Canones imitari non dedignarentur Maiores denique nostri, qua pietate, quaué religionis obseruantiâ, hæc tám pia dogmata coluerint, iisquè perpetuò adhæserint, vel hoc ipsum indicio est; quod non sententias solummodò illi sed interdum integros Canones ex eo ipso iure excerptos, statutis atque Constitutionibus suis ingesserint, eaq; ratione procul dubio legibus suis, sanctitatis opinionem, & venerationem quandam conciliare voluerint Quid! quis nè posteritatem prudentiorem, nè dicam vitiosiorem, (quæ no tam illis impietatis hac in parte affingere volet) ætas nostra dabit? Absit ab ingenuo & generoso pectore quouis, tàm immane scelus, ignominiæ perpetuâ labe piandum. Verumenimuerò missis iam hisce ad explicationem; superius commemorati statuti redeundo, cuiuis recti æquiq; studioso, planum atq; perspicuum esse potest, statutũ illud non de statibus & ordinibus Regni, sed de diuersitat

tat

te seu varietate tantùmmodò legum, iurium, & consuetudinum, in terris & Prouinciis Regno subiectis disponere, puta, quòd tunc maioris Poloniæ incolæ, alijs atque diuersis iuribus & consuetudinibus subessent, quam quæ minoris Poloniæ terricolis in vsu fuerunt. Vnde Casimirus Rex, sub vno Principe & capite, diuersas leges obseruari, indignum maiestate sua esse existimans, id hac sua sanctione efficere voluit, quo omnes in vniuersũ Regnicolæ, vno iure, nempé terrestri in posterum vterentur; vbi iuris Canonici, aut status spiritualis, nullam factam fuisse, mentionẽ liquidò apparet. Si quidem & alias Regibus nostris, id moris fuisse certissimum est, quòd quotiescunque de vnionibus prouinciarum & ditionum sibi subiectarum, iura illis ferre contingeret, sẽper id præcipuè edictis suis innebant, quòd omnes Terras, Ducatus, atque Prouincias, quæ diuersum ius, diuersasq; consuetudines tenerent, ad vnum ius & vnã legem omnibus Regnicolis communem reducturi essent; quod etiam in priuilegio Regis Vladislai in Iedlna concesso, ac postmodum Cracouiæ Anno 1433. confirmato, videre est; cuius is est tenor: *Item pollicemur, quòd õnes terras nostras Regni nostri Poloniæ, etiam terram Russiæ includendo, saluis tamen auenæ contributionibus (de quibus nobis, ad tẽpora vitæ nostræ, sola Russia respondebit) ad vnum ius & vnã legem communem, omnibus terris reducẽus reducimusq; adũamus, & vnimus, tenore præsentiũ mediãte* Ex quibus apertissimé constat, huiusmodi & similibus Statutis, nedùm Ecclesiastica, sed neq; aliorum subsellii orum iudicia esse abrogata.

11. Extant * ſiquidem etiamnũ in Regno, diuerſæ iudicum iuriſdictiones. Alij enim de iniurijs realibus, alij de obligationibus perſonalibus cognoſcunt, alii his, qui iuri Saxonico ſeu Magdeburgenſi ſubiecti ſunt, alij Iudæis & ſic deinceps alij alijs iura dicunt. Nemo tamen rerum patriarum non ignarus, dicere auſit, huiusmodi iudiciorum partitiones, contra Statuta vnionis iurium fieri, quin imò concordiam atque optimum Reipub. ſtatum hac diſtinctione ſubſelliorũ, veluti harmonia quadam firmiter conſeruari, vel inuitus fateatur neceſſum eſt. Quæ cùm ita ſe habeant in prophanis iſtiuſmodi iudicijs, cur non multó magis Eccleſiaſticæ iuriſdictioni id acceptum ferri debeat? Cùm iudicia illa non authoritate ſolùm, ſed & antiquitate cęteris longè antecellant, vtpotè, quod omnes Principes terræ, & cęteros homines, Epiſcopis, & per conſequens iudicio ſpirituali obedire, Beatus Petrus præcipiebat, prout in cap *Omnes* 4. tit. de maior. & obedien. diſponitur, idque ob ſingularem atque admodum elegantem rationem, quæ in cap. *Certum* diſtinct. 10. habetur in verbis *certũ eſt* in quid Felix Papa *hoc rebus veſtris eſſe ſalutare, vt cum de cauſis Dei agitur iuxta ipſius Conſtitutionem, Regiam voluntatem ſacerdotibus Chriſti ſtudeatis ſubdere, non præferre, & ſacroſancta per eorum præſules potius diſcere quàm docere, Eccleſiaſticam formam ſequi, non huic humanitatis ſequenda iura præfigere, neque eius ſanctionibus velle dominari, cuius clementiæ Deus voluit tuæ piæ deuotionis colla ſubmittere, in contumeliam diſponentis;* *Præceptis enim Apoſtolicis*, teſte Gregorio Papa, *non dura ſuperbia reſiſtere, ſed per obedientiam quæ*

etiam quæ à sancta Romana Ecclesia, & Apostolica authoritate iussa sunt, salutifere implere debemus, si eiusdem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ est caput nostrum communionem habere desideramus, 1 2 cap. 2 distinct. 15. At forte* modestioris & cultioris ingenij quidam, se non tam de prima instantia fori spiritualis quàm de appellationibus, maximè verò ad Curiam Romanam deuoluendis, laborare contendent. Cum enim Ordo Equestris huius Regni armis potiús, quám litibus sit assuetus, durum omninò vixque tollerandum illi videtur, tot litium anfractibus implicari, præsertim quòd in prosequendis huiusmodi appellationibus, cum ob distantiã locorum, tum ob sumptuum magnitudinem, causâ cadere, vel vltrò etiam liti renunciare, necessum habeant. Sit ita sanè; at appellationum remedia, duabus potissimum ex causis, inuenta esse quis ignorat? Prima quidem, quò grauatus habeat beneficium ad superiorem Iudicem prouocandi, altera, quo iurisdictio supremæ potestatis integra, illibataque conseruetur. Iam si summo aliquo iure, seu potiùs iniuria, beneficium illud prouocandi ad superiorem, clero auferatur; at qua ratione, sanctæ Sedi Apostolicæ, summoque Pontifici, Christi vicario, ius supremæ potestatis tolli possit, non satis id mihi exploratum est. Quinimò ex hac (quod absit) acephalia, membris nimirum à proprio capite abscissis, atque auulsis, quid nisi certissimus totius corporis interitus expectandus esset; atque procul dubiò idem Clero eueniret, quod ouibus quondam à lupis, innata alioquin antipathia sibi infestis, de remouendis gregis custodibus persuasis, accidisse fertur. Equidem hæc

dem, hæc, non à Clero (cui talia comminisci fas non est) extorquenda, sed à sancta Sede Apostolica, humilimis precibus impetranda esse censerem, quò videlicet, more aliarum nationum, ex speciali beatitudinis ipsius indulto & concessione, Primati Regni, qui priuilegio legationis Apostolicæ gaudet, vel cuipiam alteri, personæ tamē spirituali, de huiusmodi caussis intra fines Regni cognoscere liceret, idque si fieri posset, appellatione remota. Quod si impetrari possit, satis puto isti tám acrium concertationum suarum, luculētā mercedem inde reportarēt.

QVÆSTIO V.

Consuetudo & Statuta contra libertatem Ecclesiasticam promulgata, vtrum de iure valeant, necne?

SVMMARIA

1. *Consuetudines & Statuta contra libertatem Ecclesiasticam facta, ipso iure non valent.*
2. *Statuta contra iura Ecclesiæ, vel Clericorum promulgata, ex volumine legum àbradi debent.*
3. *Constitutio Friderici Imperatoris, de statutis contra Ecclesiasticas persõas latis, abolendis.*
4. *Ius suum cuiq; tribuere, naturalis æquitas suadet.*
5. *Iure Canonico, quales pœnæ in eos, qui Statuta contra Ecclesiasticam libertatem ferunt, sint constitutæ.*
6. *Constitutionum Regni compilatores, an excusandi sint, quod contra iura Ecclesiastica leges concinnare præsumant.*
7. *Statuta & leges contra libertatem Ecclesiasticam facta, quæ dicantur.*
8. *Statuta seu leges laicorū, quando ligent Clericos.*
9. *Constitutiones Anni 1607. libertatibus atque immunitatibus Ecclesiasticis repugnant.*

Consuetu-

1. COnsuetudines * & Statuta contra libertatem Ecclesiasticam, vel Clericorũ facta & fienda, ipso iure non valere, & Clericos nulla ratione ligare posse, plusquam manifestum est, idq; per textum in auth. *Causa.* Cod. de sacrosan: Ecclesiis. Quinimò * huiusmodi Statuta de
2. volumine legum abradi debent, & non solùm statuentes, sed etiam consentientes, talibusque Statutis vtentes, & omnes in tali loco habitãtes puniuntur; prout habetur in Constitutione Friderici Imperat. tit de statutis & cõsuetudinibus contra libertatem Ecclesiast. edit quàm de verbo ad verbum hîc ponere operæ prætium esse duxi. *Addecus* * inquid Imperator, *& honorem Imperij, & laudem Romani Principis, nihil omninò magis videtur accedere quàm vt expurgatis quibusdam erroribus, & iniquis quorumdam statutis penitus destitutis, de cætero Ecclesia Dei plena quieti vigeat, & secura gaudeat libertate. Sanè adeò infidelium quorumdam, & iniustorum iniquitas abundauit, vt non dubitent contra Apostolicam doctrinã, & sacros Canones Statuta sua cõfingere, contra Ecclesiasticas personas & Ecclesiæ libertatem. Cùm ergo dispositione diuina fauente, nihil vellit Ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu, & eadem non placeat voluntate. Nos Fridericus. Romanorum Imperator. semper Augustus, hac edictali lege irritamus, & irrita nunciamus omnia Statuta & consuetudines, quæ Ciuitates vel loca, potestates, Consules vel quæcunq; aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ, vel Ecclesiasticas personas edere vel seruare aduersus Canonicas, vel Imperiales sanctiones præsumpserint, & ea de capitularibus suis mandamus, intra duos menses post huius publicationem edicti, penitus aboleri & si de cætero similia attentauerint, ipso*

ipso iure decernimus esse nulla, & eos sua iurisdictione priuatos, superiori protinus applicanda, necnon locorum, vbi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille Marcarum præcipimus subiacere? potestates verò Consules, Rectores, Statutarij, & Scriptores dictorum Statutorum, necnon & Consiliarij locorum ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas iudicauerint sint extunc ipso iure infames quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum huius nostræ constitutionis inuenti fuerint contemptores, bona, per totum nostrum imperium, mandamus impunè ab omnibus occupari, saluis nihilominus alijs pœnis, contra tales in generali Concilio promulgatis.

En quàm grauiter, imò quã sanctè & religiosè de libertatibus Ecclesiasticis Imperator hic statuat? nec immeritò id quidem. Cùm enim * õnibus hominibus, qui moribus & legibus reguntur, præceptum esse constat, ius suum cuique tribuere: quis eos, qui prærogatiuis & immunitatibus Ecclesiasticis, manus (vt ita dicam) iniicere prçsumũt violentas, summæ præsumptionis & temeritatis nõ arguat? Certè hoc facto Saluator ipse in ministris suis se flagellari, atque iterum crucifigi in Euangelio monet. Ac proinde * sacri quoque Canones eam rei indignitatẽ non ferentes, ad reprimendã huiusmodi violatorum libertatis Ecclesiasticæ audatiam, præter eas pœnas, quæ insuperiùs commemorata constitutione proponuntur, excõmunicationis quoq; mucrone eos feriendos esse censuerunt: prout id in cap: *Nouerit.* 49. tit: de sentent. excommunicat, exprimitur his verbis: *Excommunicamus omnes hæreticos vtriusq; sexus quocunq; nomine censeantur, & fautores, & receptato*

ſtatores, & defenſores eorum. Necnon & qui de cætero ſeruari fecerint, ſtatuta, edicta, & conſuetudines introductas, contra Eccleſiæ libertatem, niſi ea de Capitularibus ſuis intra duos menſes poſt huiuſmodi publicationem ſententiæ fecerint, amoueri. Item excommunicamus Statutarios, & ſcriptores ſtatutorum ipſorum, necnon poteſtates, Conſules Rectores, & Conſiliarios locorum, vbi de cætero huiuſmodi ſtatuta & conſuetudines editæ fuerint, vel ſeruatæ, necnon & illos qui ſecundum ea præſumpſerint iudicare, vel in publicam formā ſcribere iudicata. Ac inſuper ſi habeant feuda, vel alia beneficia Eccleſiaſtica, ipſo iure, abſque alia priuatione, talia beneficia amittunt, idque per expreſſum text: in cap: *Grauem.* 53. tit: de ſenten. excommunicat.

6. Iam videant* iſti noſtri nōothetæ, qui in publicis Regni Comitiis, non tantùm in præiudicium libertatū Eccleſiaſticarum, & vniuerſi Cleri, verumetiam, quod grauius ferendum eſt, in contemptū ſanctæ Romanæ Eccleſiæ (cuius filios ſe eſſe profitentur) atque adeò ipſius Vicarij Chriſti, leges impias ac deteſtandas figunt atque refigunt, vel qui illis conſenſum præbent, opem auxiliūque præſtant, immò ſæpius tanti ſacrilegii ipſi authores exiſtunt; videant inquam, quâ fronte, quauè conſcientia hunc errorem, nè dicam temeritatem ſuam excuſare poſſint? Sanè timorem Dei abieciſſe is videtur, qui conſcientiæ ſuę prodigus eſt.

Atnè* fortè, tám manifeſto errori culpam ignorantiæ, quaſi ſpecioſum velamen quoddam obtendere poſſent, quænā ſtatuta cōtra libertatē Eccleſiaſticam eſſe dicantur, explicandum nobis erit: Et inprimis ſciendum eſt, illa ſtatuta contraria Eccleſiaſti- 7.

cæ libe

cæ libertati dici, ex quibus tolluntur, vel diminuntur priuilegia Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis, á Pontifice, vel alicuius Regni aut Prouinciæ superiori magistratu concessa; secund. Innocent in d. cap, *Nouerit*. Vel quando Clerici impediuntur facere ea, quæ sunt ipsis concessa à iure communi, & sic quando fiunt statuta contra ea, quæ de iure communi cōpetunt Clericis, vt notatur in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, tit. de Constit. Vel etiam quando volunt Ecclesiā, vel Clericos, ipsorumué subditos subiicere seruituti, & publicis functionibus, de quo est casus in dict. cap. *Grauem*. Vel denique, quando per huiusmodi statuta, Clerici efficiuntur timidiores, & laici audentiores ad nocendum argum. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quar. rer. act. non datur, quod etiam probat Abb. in d. cap. *Nouerit*: per d. cap. *Grauem*. Et in summa *8. quando statuta aut leges laicorum, specificè disponunt super bonis, vel personis Ecclesiasticis, etiamsi commodum & fauorem earum concernant, nullo tamen modo seruari debent. Ratio est, quia neque Imperator, neq; Rex, nec alius secularis habet potestatem super Ecclesias, aut personas spirituales: prout in cap. *Ecclesia*, 10. disponitur his verbis. *Nos attendentes*, inquit Innocentius III. Papa, *quód laicis, etiam religiosis super Ecclesiis & personis Ecclesiasticis, nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, á quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiā respicit commodum & fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit adprobatum.* tit. de Constitutionibus. Quibus adstipulatur alius quoq; textusin cap.

tus in cap. *Quæ in Ecclesia 7.* tit eod. Secus est, quando leges aut statuta generaliter ferentur, non faciendo mentionē Clericorum, aut bonorum Ecclesiæ, & non repugnant canonibus, rationaliaq; sunt; tùm etiam quoad Clericos, & Ecclesiasticas personas extendi possunt. Exempli
7. gratia; si statutum disponat, vt existentibus masculis mulier non succedat, etiam de Clericis ad successionem ante fæminas vocādis, intelligi debet, vt notat Panor. in cap. *Constitutus.* tit de restitut. in integrum. Vnde omnes leges, disponentes super contractibus, emptionis, venditionis, locationis, conductionis commodati, & alijs huiusmodi rebus, si non contra dicunt canonibus, vel legi naturæ, etiam quoad Ecclesiasticas personas porrigi debent, pro quo facit textus in cap. 1. in verbis. *Quia verò sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum, Principum Constitutionibus adiuuantur.* tit: de noui operum nunciat. Ex quibus manifestò * apparet, omnia illa statuta, quæ hoc 9
infelici nostro æuo, maximé verò omnes illas Constitutiones anni 1607. quæ turbata Repub. ob domesticas dissēsiones, contra personas spirituales, reclamantibus & protestantibus Episcopis, atque vniuersò huius Regni Clero, summo iure, summaué iniuria à secularibus promulgatæ, & in volumen legum publicarum relatę fuerunt, contrarias atque omninò repugnātes esse libertati Ecclesiasticæ vtpoté, per quæ vel diminui vel omninó funditus tolli videntur priuilegia, Ecclesiæ vel ordini Ecclesiastico seruientia. Nam quæ ibi de suspensione de præscriptionibus decimarum, & aliorū

 fructuum

fructuum, ex bonis & censibus iure reemptionis Ecclesiis adscriptis prouenientium, de Annatis, de scultetis, de foro spiritualium, de appellationibus ad Curiam Romanam non admittendis, de plebeis ad Ecclesias etiam Collegiatas non recipiendis, sine status spiritualis consensu à secularibus statuuntur, quid aliud nisi temerariā quandam manuum quasi iniectionem, in iura & immuuitates Ecclesiasticas sapiunt? cùm non quod antiquæ consuetudini, perpetuoque (ex quo Regnum hoc Christianæ religionis sacra suscepit) vsui, cōsentaneum; non quod æquitati, aut iuribus Ecclesiastici Ordinis conueniens est: sed quòd propriæ temeritati, & quicquidlibet faciendi licentiæ applaudere videbatur, in legibus & constitutionibus huiusmodi continere nemo negare potest.

QVÆSTIO VI.

Statuta seu Constitutiones Regni, de Annatis Romanæ Curiæ denegandis, an iuri sint consentaneæ, necne?

SVMMARIA.

1. *Constitutiones de Annatis, ob importunitatem secularium promulgata.*
2. *Contra Annatas Concilij Basilæensis decretum opponitur.*
3. *Priuatus priuatum iure suo spoliar non potest.*
4. *Annatæ iure diuino introductæ.*
5. *Annatarum Summo Pontifici persoluendarum vtilitas.*
6. *Ratio exigendarum Annatarum in Curia Rom. quomodo constet.*
7. *Authoris de Annatis sententia.*

EXtant * de Annatis, tàm 1. superiorum, quám recentium

tium temporum plures in vo lumine statutorum Regni leges, à piissimis illis Regibus & Principibus, non tàm ipsorum voluntate, aut communi consensu omnium Ordinum Regni, quam importunitate atque temeritate quadam secularis status promulgatæ: cuius rei indicio est Statutum illud primum de Annatis Sigismundi Regis, Anni 1543 vbi inquit: *Satisfaciendo postulationibus Dominorum consiliariorum nostrorum secularium & Nunciorum terrestrium, mittemus ad sanctum Patrem petitum Annatas vt nè eas de Regnó efferri permittamus, sed vt remaneat pro defen. Reipub. in Regno. Quod si eas impetrare non possumus, tamen iam ex nunc renunciare illi debemus, easdem Nos, neq; daturos esse neq; efferri vlla ratione permissuros.* Quod Ssatutū, licet optimus Princeps ob importunas preces (quemadmodum ipse attestatur) secularium promulgari passus fuerit; nunquam tamen eas ad effectum perducere in animo habuit idq; ob summam, quæ indè promanare videbatur rei indignitatem: Equidem * non ignoro, 2. quid isti nomophori cum illo coryphæo suo Prilusio, contra Annatarū iura effutiant? quomodo contra sanctam sedem Apostolicam debachentur? cum quibus maledictis atq; conuiciis certare, non est mei instituti; rem nihilominus ipsam, sicco pede nō esse prætereundam arbitrat⁹ sum. Probasi illi & fulcimento huius causæ, Concilij Basilæensis allegant decretū, quo huiusmodi Annatæ, & alij Simoniaci quæstus prohibentur: cùm omnibus, etiam lippis atque tonsoribus (vt vulgo aiunt) notum atque exploratum sit, Concilij illius, quod in schismate, puta absque capite, ipso nimirùm summo Pontifice, quinimò contra

tra Pontificem, indebitè atq;
illegitimè celebratum fuit,
nullam esse authoritatem. Ac
proinde, quemadmodum ne-
que Concilij illius (si fortè
Concilium dici meretur) au-
thoritati, facultas Annatarũ
sanctæ sedi Apostolicæ adi-
mendarum competebat: ita
non video, qua ratione leges
seu cõstitutiões Regni, id vsur
pare sibi possint aut debeãt.
3. Nam si hoc * non solùm pa-
triæ nostræ, verùm omnium
nationũm leges & iura non
permittunt, vt priuatus pri-
uatum iure suo, indicta causa
spoliare possit, multominùs
de irroganda sanctæ sedi A-
postolicæ, (quæ pro capite
totius Christianitatis meritò
reputari debet) hac tám insi-
gni iniuria, vt nimirùm iure
suo, longo vsu, & totius Chri-
stiani orbis consensu acquisi-
to, priuari debeat, vlla lege,
aut consuetudine constitui
potest.

Ac nè * quispiam fortè in 4
eo etiam hallucinetur, ac si
Annatarum ratio, mera tan-
tum & absoluta vsurpatione,
non autem iure, aut conces-
sione aliqua, ad sanctam Se-
dem Apostolicam pertineat;
idcircò sciendum est, ius pri-
mitiarum (quód ipsas Anna-
tas denotat, quando nimirùm
fructus primi anni ex sacerdo-
tiis, summo Pontifici offerun-
tur, (lege diuina, ipsis sum-
mis Pontificibus adscriptum
atque attributum esse. Deci-
mis enim pro vsu Leuitarũ, id
est, sacerdotũ, á populo Isra-
elitico percipiendis, assigna-
tis, ipse Dominus ad Moysen
ita loquutus est *Præcipe*, inquit,
*Leuitis atq; denuncia, cúm acce-
peritis á filijs Israel decimas, quas
dedi vobis in oblationem primitiu-
rum. tam de areis, quám de tor-
cularibus, & vniuersis quorum
accipitis primitias, offerte Domi-
no, & date Aaron sacerdoti.*
Num: cap: 18, Nec quis-
quam

quam id sibi persuaderi sinat, quòd huiusmodi primitiæ, seu decimæ decimarum, vnà cum Leuitico sacerdotio, per nouam Euangelij legem intro ductam cessauerint, & ideò nulla ratione præstari amplius debeant, quemadmodum asserit Prilusius; nam quamuis olim, secundùm S. Thomã 22. qu: 86. primitiæ erant de præcepto cæremoniali, quoad determinationem, putá quòd summo sacerdoti exhiberentur, nunc tamen eas esse de præcepto Ecclesiæ, & consuetudine antiqua, cuius non est memoria. Nam cùm ratione sui ministerij maioris sint dignitatis sacerdotes noui testamenti, quàm veteris; meritò etiam populus nouæ legis ad maiora ipsis præstanda obligatur, quàm populus veteris testamenti. Cùm
5 itaque* Annatæ, nihil aliud sint, nisi decimæ decimarum, quæ non solùm ex præcepto diuino, sed etiam ex antiquissima consuetudine, summis Pontificibus, citra omnem inuidiam, ab omnibus Christianis penduntur, idque vel ob eam potissimũ causam, quòd in necessitate aliqua insigni ipsius Ecclesiæ, vel Christiani alicuius populi, sancta Sedes Apostolica, tanquam pia mater omnium Christianorũ, ex huiusmodi prouentibus auxiliatricem manum plurimis porrigere consueuerit. Cuius rei exempla euidentissima, si nõ externa & peregrina, at saltem domestica passim nobis occurrũt; quale est illud, quod tempore Casimiri Magni Regis circiter Anum Domini 1351. á Pontifice Clemente Sexto, huiusmodi decimã decimarum, pro commodo Regni, donatam fuisse. Cromerus pag. 213. adnotat; idemq; factum fuisse sub Casimiro tertio, supra in qu: de decimis docui. Ac proinde* 6.

iustitia, imò ipsa humanitas id exigere videtur, nè de interuertẽdis illis tãtoperè solliciti simus; præsertim verò, quòd non vsque adeò (vt quidem ferrè opinantur) magnos & ingentes thesauros, ea res nobis, Regnoue nostro sit importatura. Nã in decursu aliquot annorum, vix aliquando decem, vel viginti millium florenorum summam, Annatarum nomine ad Rom: Curiã à nostratibus conferri, certò affirmare possim. Non enim quisquam illud existimet, veri valoris reditus primi anni illuc conferri; sed iuxta antiquam taxam beneficiorum, (in qua census aliiq; fixi prouentus tantum modò continentur) rationem exigendarũ huiusmodi Annatarũ in Curia Rom: constare. Quæ res exigui certè momenti esse videtur; quemadmodum dùm Romæ essem experimẽto ipse didici, idq; duos Episcopat', Vladislauien: nimirùm; & alterum Warmiensem, in Curia Romana expediendo, quorũ hic quandrigentis aureis; ille verò octingentis ferè, ratione Annatarum æstimatus fuit. Vndè facilè colligi potest, quid de cæteris Episcopatibus, præsertim Metropolitanæ Leopolien. Suffraganeis sentiendum sit. Optarẽ * sanè, vt iam tandem aliquando importunis, ac (vt dicam quod res est) fordidis istiusmodi quærelis, silentium imponatur, nè videlicet hac in parte, toti orbi Christiano, ingenij nostri morbos prodamus. Non pæniteat nationẽ nostram, omnium Christianorum, puta Germanorum, Hispanorum, Italorum, aliorumuè, qui sanctam Sedem Apostolicam tanquam caput totius orbis Christiani vnicè colunt atq; obseruant, se qui exempla, á quibus huiusmodi pensiones, nulla proportio 7.

ne cum his, quæ ex hoc Regno prouenitur Annatis conparãdas, magna alacritate, & plena (vt aiunt) manu, sine tædio, aut quærimonia, ad Curiam Rom: quotidie perferri videmus.

QVÆSTIO VII

Vtrum Ordo Ecclesiasticus ad onera publica ferenda teneatur: & an subditi illorum, puta Sculteti & Aduocati ad expeditionem bellicam cogi possiut?

SVMMARIA.

1. *Ecclesiasticæ personæ, & subditi eorum á functionibus publicis immunes sunt.*
2. *Munera publica quomodo distinguatur.*
3. *Munera personalia, quando Ecclesiasticæ personæ obire non teneantur.*
4. *Ecclesiastici, illorumuè subditi ad munera vilia & sordida non obligantur.*
5. *Patrimonialia munera quæ dicuntur, & an Clerici his subsint.*
6. *Ecclesiastica bona ad soluenda tributa quando obligentur.*
7. *Collectæ seu subsidia extraordinaria, clericis imponi non possunt, statutis laicorum.*
8. *Statuta Regni de Scultetis, & Aduocatis spiritualium ad bellum mittendis, an iuri vel æquitati sint consentanea.*
9. *Status Regni duplici ordine, spirituali nimirum & seculari constat.*
10. *Bona stiritualium á seruitio militarî immunia esse debent.*
11. *Diplomata Regum in quibus Ecclesiastica bona á seruitio militari eximuntur.*
12. *Statutum Casimiri Magni, de Sculletorum præfectione ad bellum, quomodo intelligendum.*
13. *Constitutio Anni 1563. de redimendis Sculletis, etiam ad bona spiritualium extenditur.*

14. Sta-

14. *Statuta de remouendis inutilibus & rebellibus Sculteris, passim in Regno practicantur.*

15. *Defensio Regni iam ferè soli Ordini Ecclesiastico accepta ferri debet.*

1. IAm antè quæstione 5.* dictum fuit, contra Ecclesiasticam libertatē id fieri, quando Ecclesiasticæ personæ, vel subditi eorum, ad onera seu functiones publicas adiguntur, à quibus omninò immunes esse debent id; ex dispositione sacrorū Canonū, maximè verò Concilij Lateranens quòd in cap. *Non minus.* 4. hac verborum serie recensetur. *In diuersis mundi partibus, Consules Ciuitatum, & Rectores, necnō & alij, qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponunt Ecclesijs, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui legis diuinæ notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruituti subactis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administrauit: Isti verò onera sua ferè vniuersa imponunt Ecclesijs, & tot angarijs eas adfligunt, vt eis,* quód Hieremias deplorat, *competere videatur. Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem fossatam, siue expeditiones, siue alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum, & Clericorum, & pauperum Christi vsibus deputatis. volunt ferè cuncta compleri. Iurisdictionem etiam & auctoritatem Prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis eis in suis videatur hominibus remansisse. Quocirca sub anathematis districtione fieri de cætero talia prohibemus; nisi Episcopus & Clerus tantam necessitatem vel vtilitatem adspexerint, vt absque vlla exactione, ad releuandas communes vtilitates vel necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alij de cætero ista commiserint,*

cōmiserint, & cōmoniti desistere noluerint tàm ipsi quàm fautores eorū excōmūicatiōi sese nouerint subiacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem tit: de immunitat: Ecclesiarum pro quo faciunt etiam text in cap. *Grauem.* tit: de senten: excom. & in cap: *Generaliter.* 40. §. Nouarum. 16. quæ: 1. vbi Imperatorum quoq; Romanorum Honorij & Theodosij, his de rebus extat decretū, cuius contextū hîc adscribere lubet. *Placet*, inquiunt Imperatores *rationabilis consilij tenore perpenso, districta moderatione præscribere, á quibus specialiter necessitatibus singularū vrbium Ecclesiæ habeantur immunes, prima quippe illius vsurpationis contumelia depellenda est, nè prædia vsibus cælestium secretorum dedicata, sordidorum munerum fæce vexentur, nihil extraordinariū abhinc super indictumué flagitetur nulla translationum sollicitudo fignetur, postremò nihil præter Canonicā illationem, quam aduētitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit. eius functionibus adscribatur. Si quis contra venerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio deportationis perpetuò subdatur.* Cod: de sacro sanctis Ecclesiis. Quæ priuilegia atque immunitates Ecclesiasticas, etiā ipse Prilusius, alioquin Clero iniquus & infestus, suis statutis inserere non dubitauit; vt videre est sub tit: de libertat: Eccles. Verùm * tamen vt hæc materia de muneribus publicis planior fiat, tenenda est distinctio, quæ habetur in l. 1. in princ. ff. de munerib⁹ & honorib. Aut enim munera publica dicuntur meré personalia, quæ videlicet opera ipsius hominis explicantur, sine detrimento vel vsu rerū ipsius, & istorū quædam habent honorem annexum, vt sunt officia secularia, puta gerere magistratum Notarij vel 2

Vicenotarij, in causis secula-
3. ribus munus obire; ad hæc*
personæ Ecclesiasticæ non te-
nentur. Nemo enim militans
Deo implicare sese debet, ne-
gotiis secularibus. per tex: in
capit: *Sacertotibus*, & in capit:
Sed & procurationis. tit. nè Cler.
vel Monach. Quibus cōcor-
dat Statutum illud Sigismun-
di Regis, Petricouiæ Anno
1538: latum, quo prohibetur
nè spirituales iudiciis secula-
ribus se immisceant. Quædã
verò neque honorem, neque
vituperium aliquod habens
annexũ, quæ dici possunt mu
nera simplicia vel neutra,
qualia sunt legationes, tutelæ
vel curæ, & huiusmodi alia,
ad quæ Ecclesiastici inuiti co-
gi non possunt, per text: in l.
generaliter. 52. Cod: de Episc.
& Cleric. attamen si volunt,
possunt fungi hisce muneri-
bus, idq; argum. text. in cap:
Peruenit. 26. distinct. 88.
4. Quædam deniq;* munera
personalia sunt sordida & in
honesta, quæ vilia quoq; ap-
pellari possunt, vt sunt cloa-
cæ mundandæ calcis coquẽ-
dæ, arenæ fodiendæ, fossati
purgandi, & huiusmodi, de
quibus in l. maximarũ, Cod.
de excusat: muner: habetur;
ab his non solùm Ecclesiasti-
cæ personæ; verùm etiã mã-
cipia seu colóni Ecclesiarum
sunt immunes, per text: in di.
capit: *Generaliter*. § nouarum.
16. qu: 1. Et in l. placet. Cod:
de sacros: Ecclesiis. quod mul
tò clari' ex cõstitutione Imp:
Constantini, in l. omnis, 2.
Cod. de Episcop: & Cleric:
patet, cuius hæc sunt verba:
*Omnis à Clericis indebitæ conuen-
tionis iniuria & iniquæ exactionis
repelletur improbitas, nullaq; con-
uentio sit contra eos munerum sor-
didorum, & cum negotiatores ad
aliquam præstationem competen-
tem vocantur, ab his vniuersis isti
usmodi strepitus conquiescat, si quid
vel parsimonia, vel prouisione, vel
mercatura (honestati tamen con
scia) con-*

scia) *congesserint, id in vsum pauperum atque egentium ministrari oportet. ad id, quod ex eorundem ergasteriis vel tabernis conqueri potuerit, & colligi, collectum id religionis existiment lucrum.* Nec obstat l. neminem, 11. Cod. eodem, quæ vult, quòd in aduentu Principis, debeant solita ministeria exhiberi, licet ad sacrosanctas Ecclesias possessiones pertineant. Nā hæc lex posterior, non potuit derogare priori, in fauorem Ecclesiæ à Constantino concessæ: Ratio est, quia bona Ecclesiastica, quæ iure diuino sunt exempta, legibus humanis subiacere nō possunt? cap. Si *Imperator.* distinct. 96.

5. Aut dicuntur onera patrimonialia seu realia, quæ videlicet sumptibus patrimonij, & damnis administrantis expediuntur: per text. in l. *Munerum.* fin in pr. ff de muneribus & honor. Exempli gratia, quòd nauis, aut currus, subditiuè Ecclesiastici ad militiam, vel aliud seruitium Reipub. vadant; & ad hæc Ecclesiastica bona non tenentur, quia non possunt ad illa onerari. Possessiones enim quę dantur Ecclesiæ, dantur Deo, & ideò secularis potestas, tanquam subdita, non potest statuere super rebus Deo dicatis, per text. in d. cap. *Quæ in Ecclesiarum.* tit. de Constitut. Cùm Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ, ac res ipsarum, non solùm iure humano, sed & diuino, á secularium personarū exactionibus sint immunes, prout habetur, in cap. *Quanquam.* de censibus in 6. Quòd tamen * aliter se habet, si res vel bona, quibus imponuntur talia munera, habeant onus tale perpetuum annexum certum atque immutabile, antequam peruenirent ad Ecclesiam, idque siue ex dispositione publica, puta Principis, siue ex dispositione priuata, 6.

uata, vt in tributo soluendo, per text in l: *Imperatoris*. ff. de public. & in cap. 1. in fin. tit. de censibus; vbi innuitur quòd quælibet possessio est onerata ad soluenda tributa; & sic Ecclesia quoque à talibus immunis esse non potest, quia res transit cũ onere suo, argũ. cap. *Postoralis* tit: de decimis. Sin autem sint onera variabilia, & repentina, quæ in capita ex nouis edictis imperari solent, certum est Ecclesiam, vel Clericos, ad illa non teneri, per text. in cap. 1. §. 1. tit. de iure Patron. in 6. Panorm. in cap. vlt. tit. de Cler. nõ resid. Ratio est, quia talia onera imponuntur personæ, non habita ratione patrimonij, per text. in l. vnica cod. de capit: ciui censib. eximend. lib.
7 11. Quales* in Regno annis superioribus, pro militibus Cõfœderatis fuêre contributiones seu exactiones illæ detestandæ, vbi Clerus contra ius & æquum, præter ordinaria tributa, seu contributiones, ad extraordinaria etiam quædã subsidia, seu donatiua præstanda, inusitato, quodam modo, nullaq; habita ratione immunitatum Ecclesiasticarum adigebatur. Licet enim imminente maxima necessitate Reipub. tales collectas Clero aliquando imponi posse non negarim: attamen non priuato laicorum mandato aut impulsu, sed seruatis seruandis, id fieri debere, explorati iuris est. Primò enim necessariò requiritur consensus totius Cleri, & non sufficit solius Capituli; de inde, quòd laicorum facultates ad releuandum illud onus non suppetant, idque per text. in cap. *Non minus*. tit de immunit. Eccles. facit etiam text. in d. cap: *Grauem* tit. de sententia excommunicat. Denique requiritur hodiè, quòd fieri id debeat, sancta Sede Apostolica

stolica prius cõsulta, per text.
in cap: *Aduersus*. tit de immu-
nit. Eccles. quòd etiam in Cõ-
stit. Synod. Prouinc. tit. eodẽ
probatur: alioquin pœna tali-
um collectantium Ecclesias
vel Clericos, est excommuni-
catio, per text. in d. cap: *Non*
8. *minus*. Cæterum * ex his, quæ
de impositione munerũ realiũ
Ecclesiasticis, subditisuè illo-
rũ superiùs exposita sunt, faci
lè colligi potest, quantũ iuris,
quantumuè æquitatis habeãt
isti nostri legũ patriarum tam
strenui ꝓpugnatores, qui le-
ges seu Cõstitutiones illas de
Sculteris & Aduocatis Spiri-
tualiũ, tanto studio, tantoq;
conatu ꝓmouent, & singulis
ferè Regni Comitiis pro illis
tanquã pro aris & focis nimis
acriter decertare solent, quasi
verò in eo robur totius mili-
tiæ solidiq; contra hostium
incursus præsidij ratio consi-
steret; cùm tamen res longè
9. aliter se habeat. In memoriã *
si quidẽ isti reuocare sibi de-
berent, Regni huius statũ: esse
nimirùm duplici ordine, spi-
rituali & seculari constare. Et
quidem seculari defensionem
Regni merè & propriè incum
bere; spiritualis verò officiũ
esse, Deũ sacrificiis & oratio-
nibus placare, religiosissimus
simulque prudentissimus ille
Princeps, Sigismundus primus
Rex, Petricouiæ in Conuen-
tione Regni. A. 1544. autho-
ritate sua declarauit. Vnde
cõsequens est * quòd queãd- 10
modũ personæ spiritualium,
à seruitio militari immunes
sunt, ita bona quoq;, & sub-
diti illorum exempti esse de-
bent, vt potè, quę ad cultum
tantũmodo diuinũ & ad vsũ
Ecclesiarũ collata atq; dicata
sunt, per iura supra allegata.
Nam vt verbis illius quoq; tãti
Cleromastigis, Prilusiũ intel-
ligo, vtar, *libertas Ecclesi. omni-
nò debet præstari integra, nè scili-
cet domus Dei humanis subsint ser-
uitutibus, vel ministerium Euan-
lij sacerdotum curæ commissum,*

hæreat,

hæreat, ac viturbetur; *Sacerdotes enim omnium ministri, ac salutis procuratores sunt, quam ob causam pij Principes, illorum ordinē primarium in Repub. esse voluerunt, á seruitutibusq́; & tributis vná cum illorum fundis fecere exēptos.* huc vsque Prilusius. En quàm studiosè, imò quàm piè atq; religiosè alter iste Balaam, dùm, profligare vult Clerum, eundem attollat, atque propugnet ipsius immunitates? Verùm* omisso etiam istius Zoili testimonio, nō desunt alia plurima, eaq́; antiquissima Regū atq; Principū huius Reipub. Ecclesiastico ordini indulta priuilegia, quæ si id iusta & legitima exigeret necessitas, nullo negotio in medium proferri possent; nunc vnū aut alterum, quo magis ac magis rei ipsius veritas elucescat, hìc adscribere libuit.

XI. Et primū quidē Boleslai Ducis Cracouien: & Sendomirien: sic se habet.

In nomine Domini Amen. Cúm vesus rerum temporalium, ac earum spaciosum dominium ad futuram gloriam promerendam, nil afferāt, nisi quatenus ad pias causas seu charitatis opera conuertuntur. Hoc solers nostrorū prædecessorū Principum prouidentia diligenter aduertens, pro eadē consequenda gloria, diuini cultus intuitu, mirificas extruxit Ecclesias, tám Cathedrales quàm Collegiatas, quám etiā religiosorum & secularium plures Ecclesias, villis possessionibus prouentibus, ac bonis aliis, secundū exigentiā cuiuslibet ipsas copiosè dotando, variis libertatibus & priuilegiis decorando. Nos etiā Bolesl. Dei gratia Dux Crac: & Sandomir: tā salubribus eorū vestigiis inhærere volentes, vná cū Serenissima genitrice nostra Grimisláwá, de maturo cōsilio & consensu nostrorū militum decernimus, & pmittimus, libertates & priuilegia qualibet, per Nos alias, & per nostros prædecessores concessas Ecclesiis & personis Ecclesiasticis

siasticis quibuscunque, perpetuó inuiolabiliter obseruare. Quinimó quæ á nonnullis nostris prædecessoribus obmissa, neglecta seu etiam immutata sunt supplere ac reformare volentes ad Omnipotentis Dei gloriam & honorem, & beatæ Matris seu virginis gloriosæ, sanctorumq; Martyrum Venceslai & Stanislai Pontificis Cracouien: Ecclesiæ Patronorum, & in remissionem omnium nostrorum peccaminum; necnon protunc Venerabilis Patris nostri, Domini Prandotæ, Dei gratia Cracouien: Ecclesiæ Antistitis intuitu, eidem Ecclesiæ Cathedrali, cæterisq; Collegiatis, secularibus, religiosis, & alijs quibuslibet Ecclesijs, in nostro Dominio constitutis, hanc concedimus libertatem, vt in villis, possessionibus, & prouentibus, & quibuslibet bonis suis olim sibi acquisitis & in posterum quocunq; titulo acquirendis ab omni seruitio, seruitute, angaria, vexatione, thelonio, solutione, collecta, exactione, generalibus vel specialibus, quocunq; nomine cẽseantur. *nec non á iurisdictione omnium Castelanorum Palatinorum, & quorumlibet Iudicum, sint perpetuò á nobis & nostris successoribus, prout & á Nobilibus nostris penitus liberæ & exemptæ, vt sic ea, quæ dicti prædecessores nostri singularibus impenderunt Ecclesijs, nos in testamentum sempiternum generaliter omnibus Ecclesijs impendamus. Insuper, vt Episcopus cũ Clero suo possit diuinis laudibus liberiús insistere & inuiolare, præsertĩ hostilitatis tẽpore orationibus, ipsũ qui per tẽpora fuerit Episcopũ, & Capitulũ suũ, totũq; Clerũ ab expeditione qualibet intra vel extra terminos nostros perpetuó volumus esse liberos & exẽptos: ita videlicet, quod de villis, possessionibus, & aliis bonis suis Eccle. venire personaliter*, aut aliquos homines ad expeditiones mittere tenẽatur. *Hoc duntaxat excepto, quod tẽpore incursus subiti Lithuanorũ, de Kielcien: & Tarsien: Castellaniis, Episcopus homines suos ad expeditionem, prout in quodã alio nostro Priuilegio distinximus*

ximus, mittere teneatur. Quas etiam Castelanias, prout & alias per nostros prædecessores olim prædictæ Cracouien: Ecclesiæ attributas, ab omni alia expeditione, seruitio, seruitute, angaria, vexatione, statione, solutione, exactione collecta, thelonio, & iurisdictione generalibus vel specialibus quocunq; nomine nuncupentur, á nobis & nostris successoribus atque á Castellanis. Palatinis, & Iudicibus quibuscunq; perpetuó volumus esse liberas & exemptas. Ita quod Episcopus prorsus in eis gaudeat iure ducali & militali, in venando, piscando, & alia quæcunque voluerit faciendo, quæ nostri prædecessores olim facere consueuerunt, cum omni iure dominio & honore. Insuper quæ in dictis Castellaniis iura & stationes, in quodam alio Priuilegio nobis & nostris successoribus in signum dominij reseruauimus, ex præmissis causis per præsens priuilegium relaxamus. In cuius rei perpetuam memoriam præsentem paginam nostri sigilli authentici appensione, per manum Twárdoslai nostræ Curiæ Subcancellarij, duximus roborandam. Actum & datum in colloquio iuxta Sandomiriam in Blonie celebrato, Anno D. Millesimo, ducent. Quinqua. octauo Idus Iunij. Præsentibus nostris Nobilibus infrascriptis: Adam Castellano Cracouien. Segneuo Palatino Sandomirien. Nicolao Palatino Cracou. Boguslao Castel: Sandomirien. Boguthа Castel: Wiślicen Petro Castel: Lublinen Vislao Castel: de Mátogosth. Iacobo Castel: de Woynicz. Petro Castel: de Czechow. Ioanne Iudice Sandomirien. Nicolao Iudice Crac. Varschio Dapifero Sandomirien. Falislao Pincerna Sand. Gniewomiro Dapifero Crac. Pelka Subcam: Crac. Laurentio Subdapifero Sand Michaele Subdapifero Crac. & alijs militibus infinitis. Alterum verò Casimiri Regis, in quo prioris quoq; fit mentio, eius est tenoris.

In nomine Domini, Amen.

Quoniam

Quoniam hanc sibi legē principum Nobilitas quoddammodo ponit, vt debere se quod sponte tribuit existimet, & nisi in beneficiis creuerit, nihil se præstitisse putat. Hæc animaduertētes nonnulli Principes Cracouien. & Sandomirien: Terrarum, Domini prædecessores & progenitores nostri, pia deuotione ad honorē Omnipotentis Dei per quem Reges regnant, & Principes dominantur, Ecclesiam Cracouien: Cathedralem, & alias Collegiatas, & inferiores sibi subiectas primitus fundantes. Vniuersis possessionibus, Oppidis, Castellis, Villis, in subsidiū Episcopi eiusdem Ecclesiæ & Cleri, in opus & ministerium Dei electorum dotauerunt; sicut in ipsorū Priuilegiis inde confectis plenius cōtinetur. Quorum vestigiis, Nos Casimirus Dei gratia Rex Poloniæ inhærere cupientes quamuis villas Episcopales quasdam, scilicet Rádlow, Vswā, Besadky, Zawádá, Przedświczycá, Iodłowa, Páseczna, Nemśyno, in qua hæreditate locatæ sunt duæ villæ, videlicet Rzepennik & Rosumberk, czynow, & Bukowe, recipi & intromitti de eisdem nostris officialibus mandassemus, non causa omnimodæ retentionis, sed ius seruitutis Regalis in eisdem requirentes, quia dicebantur esse Militales, & ad Ecclesiam Cracouien. cum suis oneribus trāsiuisse. Tamē nūc plena veritate cognita, easdē villas, Venerabili Patri D. Bodzate Episcopo & Ecclesiæ Crac. restituimus ex integro, ipsas & incolas earum præsentes & futuros, ab omnibus oneribus. seruitutibus seruitijs, laboribusq; angariis & proangarijs Regalibus, *de mera liberalitate nostra ex nunc in antea penitus absoluentes & liberantes omnino, easdem villas & possessiones frui & gaudere volumus illis libertatibus & exemptionibus, quibus fruuntur & gaudent omnes aliæ possessiones & villæ Ecclesiæ Cracouien: præsenti patrocinio & perpetua firmitate roborantes, in nomine Domini confirmamus. Cæterùm quia Dux Boleslaus, claræ memoriæ Auus noster,*

Cracouien: & Sandomirien: terrarum Dominus. dans & concedens Episcopo & Ecclesiæ Cracouien: iura, libertates, immunitates diuersas, sibi in Tharsen: & Kelcen: Castellaniis quandam reseruarat seruitutem, videlicet dum per Tartaros, Ruthenos, Schismaticos, vel Lithuanos terra Sandomirien: hostiliter vastaretur, Episcopus de eisdem Castellaniis, homines suos bellicosos, in defensionem cum cateris terrigenis mittere tenebatur; sed quia hæc nimis onerosa ipsi Episcopo & suis hominibus videbantur Nos volentes, vt idem Episcopus cum Clero suo, maximè hostilitatis tempore deuotiùs orationibus intendant, ipsum & successores suos, ac prædictas Tharsen: & Kielczen: Castellanias, & homines quoslibet in eisdē degentes, præsentes & futuros, á præfatis seruitutib. videlicet *Pogon* & á mittēdis hominib. contra Tartaros, Ruthenos, & Lithuanos ex nunc absoluimus & liberamus omninò. *Ita quod de cætero homines pugnaturos Episcopus & sui successores de eisdem Castellanis mittere minimè teneantur. His autem mūificentiis gratiarum, prænominatus Dominus Bodzátbá Episcopus Cracouien: prænimié consolatus, nobis pecuniarū Quingētarum Marcarum quātitatem, ob respectū donationis supradictæ obtulit & donauit gratiose & Villā suæ mēsæ Episcopalis Smarsšowice dictā vulgariter, pro dimidietate villæ nostræ Paulipo-rāba dictam, prope Vswam permutauit & donauit, cū expresso consēsu sui Capituli Craco: volentes & decernentes præsentibus scriptis, quod eadem mediatas villæ Pauliporāba prout circumferentialiter in suis limitibus est limitata & distincta, & homines degentes in ipsa nunc & in futuro eadem libertate gaudeant, qua cæteræ villæ Episcopales Ecclesiæ Craco: gaudere & vti diutine cōsueuerunt. Quemquidem Episcopū, Capitulumq; & Ecclesiam Cracouinos in Regiam gubernationē suscipientes, promittimus bona fide strenue defensare*

nue defensare ab omnibus molestiis, violentiis, & iniuriis, quorumlibet hominum, vt meritis B. Stanislai Martyris gloriosi, eiusdem Ecclesiæ Patroni, Deus omnipotens gratiam nobis tribuens, in præsenti dies vitæ nostræ adaugeat felicibus incremētis. In cujus rei testimonium & euidentiā pleniorē, præsentes literas dari fecimus nostri sigilli munimine roboratas. Actum Cracouiæ feria secūda in Rogatiōibus, Anno Domini Millesimo, Trecentesimo, Quinquagesimo Quarto. Præsentibus his testibus, Ioanne Iura Palatino Sandomirien. Czenkone de Lipá summo Marschalco Morauiæ Zbigneo Craco: Floriano Lancici: Cancellariis. Ioāne Woynicien. Raphaele Vislicien. Stanislao Malogosten: Castellanis. Petro Tribuno, Grotone Subpincerna Cracoui: Pelka Subagazone Sandomiri: & aliis multis fide dignis. Datum per manus Domini Sbignei Cancellarii nostri prænotati Scriptum autem per Notarium Curiæ nostre nominue Pribislaum.

Quinimò quod magis est, ipsis aliquando Ecclesiasticis vltrò & spontaneè pro defensione patrię subsidia armatorum mittentibus, ne ea res in sequellam trahi posset, solennibus Regum atq; Principnm Poloniæ cautionibus prouisum fuisse, vel ex hisce diplomatibus manifesté apparet quorum is ast tenor.

Vladislaus Dei gratia Rex Poloniæ, nec non terrarum Cracouien: Sandomirien. Lancicien: Kuiauiæ Lithuaniæ Princeps, supremus Pomeraniæ Russiæq; Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentiū quibus expedit vniuersis, quomodo Venerabiles in Christo Patres, Domini Nicolaus Gnesnēsis Archiepiscopus, & Albertus Episcopus Cracouiensis Ecclesiarum, videntes & sentientes grauia & intollerabilia incommoda, & iacturas, Regno nostro Poloniæ ex disturbiis guerarum per Cruciferos expulsis de Prusia, Nobis & Regno nostro

nostro motarum, in posterum immi*nere, ad petitionem nostram & requisitionem specialem, liberè & spontaneé sine derogatione* iurium *& libertatum Ecclesiarum prædictarũ, quilibet ipsorum cum vno Banerio seu vexillo armatorum hominum, contra* insultus *hostiles Regni nostri, & defensione patriæ propriæ, subsidium nobis fecerunt & subuenerunt. Et nè ipsorum sincera & deuota intentio quam habent, vt præmissum est, pro defensione patriæ, trahatur* in *malam consuetudinem & sequellam; Bonumq; pro commodo Regni, & pro vtilitate Ecclesiarum, per ipsos factum in malignitatem conuertatur, & per consequens iura & libertates Ecclesiarum infringantur, tenore præsentium promittimus & vouemus,* quòd amplius & admodum talia subsidia armatorum contra iura & libertates Ecclesiarum, *ab eisdẽ Dominis Nicolao Archiepiscopo Gnesnen: & Alberto Episcopo Cracouien: & eorum successoribus nolumus exquirere, sed potius ipsorum Ecclesias circa* iura *& libertates, cum omnium deuotione conseruare, imó & pro istis seruitiis & subsidiis per ipsos nobis pro tanta necessitate Regni & Coronæ nostræ exhibitis & impensis, ipsis dignæ satisfactionis volumus gratam facere recompensari;* *harum quibus sigillum nostrum appensum est testimonio literarũ. Actũ in loco* Statiõis, *quã cũ exercitib⁹ nostris fecimus ãte oppidũ* Zakroczym, *in vigilia B. Iacobi Apostoli, A. D. Millesimo, Quadringentesimo, Quartodecimo. Præsentibus validis viris; Cristino Castellano Crac. Ioanne de Tarnow Crac: Nicolao de Michałow Sandomirien: Palatinis. Michaele de Bogumiłowice Sandomirien. Christino de Koziegłowy Sandecen: Ioanne de Tolischow Calisien: Castellanis. & Bartosio Włotkonis Subcamerario Sandomir: multisq; aliis nostris fidelibus fide dignis. Datũ per manus prædicti Venerab: in Christo Patris, Domini Alberti Episcopi Crac Regni Poloniæ Cãcel. Dominus REX per se.*

Alterius

Alterius verò similis cautionis ea est verborum series. *SIGISMVNDVS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, totiusq́ Prusiæ &c. Dominus & hæres. Manifestũ facimus tenore præsentium. Quia cum anno superiore primum Turci, deinde Tartari validissimis copiis Regnum nostrum adorti essent: & omnia in terris Russiæ ferro ac igni vastassent. Nosque in tam inopinato casu coacti essemus, mota duntaxat Nobilitate terrarum minoris Poloniæ, & delectu decimi cuiusq́ ex plebeis omnibus, earundem terrarum facto. Nos vtcunque hostibus obiicere, & tantam subditorum nostrorum calamitatem, & discrimen Regni propulsare. Idq́ considerans Reuerend. in Christo Pater Dominus Petrus Episcopus Craco. & Regni nostri Vicecancellarius, nolens nobis pro fide sua erga Nos, & amore patriæ, in tanto periculo deesse, similem nobiscum decimi cuiusque omnium subditorum suorum & totius Cleri sui delectum fecisset. Militemq́ insuper ipse centum equorum nobiscum expediuisset. Nolentes nos, vt pro gratia quam illi debemus, ob tam insigne meritum erga Nos & Rempublicam nostram exhibitum, aliquid hoc exemplo detrimenti acciperet in priuilegiis & immunitatibus suis & Ecclesiæ suæ præsentibus literis nostris testandum duximus, & testamur ingenuè, ipsum Reuerendum Dominum Episcopum, & eius Clerum Ecclesiæ Crac. prædictam expeditionẽ gentium suarũ, non ex vllo debito vel coactione nostra, sed merè motu proprio, & ex libera sua voluntate fecisse. Proindeq́ hanc rem nullum exemplum in posterum, quod libertatibus & priuilegiis huius Ecclesiæ officere posset trahi debere. Quinimo obsequium hoc tam pium in nos & Rempublicam nostram præstitum pollicemur ipsi Domino Episcopo & eius Ecclesiæ, vberima gratia, & patrocinio nostro Regio semper referre. In cuius rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Petri-*

Petricouiæ in Conuentu generali, feria quinta post Conuersionis S. Pauli. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Vigesimo sexto, Regni nostri anno vigesimo.

Sigismundus Rex.

Relatio Magnifici Christophori de Szydłowiec Palatini & Capitanei Crac. & Regni Poloniæ Cancellarij, Siradien: Sochaczeuien: Gostinen: & Nouæ ciuitatis Korczyn &c. Capitanei &c.

Cùm itaq; ex his manifestò appareat, Ecclesiastica bona, eorumuè subditos ad præstanda onera militaria nō obligari: mirabilis certè auditu res est, cur à secularibus, (quibus munus hoc militandi etiã ex prçscripto Priuilegij Ludouici Regis propriè incumbit) Ecclesiarum Sculteti & Aduocati ad subeundã militiã tantoperè adigantur? Cùm quod ipsi ferre debuerant onus, alijs portandi illud necessitatem imponant, idq; cōtra fas & çquum. Fateor * equidem Statuto Casimiri Magni Visliciç Anno 1368. condito, omnes indifferenter Scultetos & Aduocatos, tam spiritualiũ quàm secularium, ad obeundum seruitium bellicum ad stringi; attamen postmodum Statutis posterioribus Sigismundi Anni. 1538. & Sigismundi Augusti Regum, Anni 1550. quoad spiritualium Scultetos, & Aduocatos id ad hunc modum, (nisi á tali necessitate bellica liberentur speciali aliquo iure vel priuilegio) restrictum fuisse, liquidò constat Qualiter autem bona Ecclesiastica, illorumuè subditos, ab oneribus istiusmodi iura eximant, paulô ante probatum est. Ac insuper * cũ post tot ac tantas de Scultetorũ & Aduocatorum in bellum expeditione, inter statum secularem, & Ordinẽ Ecclesiasticũ agitatas controuersias lege publica Anni 1563. cautũ reperiatur, omnes huius-

12 15

huiusmodi Aduocatias & Sculterias, tam videlicet in bonis secularium, quàm spiritualium, existentes, iuri exemtionis obnoxias esse: nescio qua fronte seculares ordinem Ecclesiasticum amplius hoc nomine incusare possint? cùm quod ipsi nullo planè seruitij militaris (cuius tamen præcipua cura ad illos spectat) respectu habito, ex huiusmodi Sculteriis & Aduocatiis, pro libitu subditos suos extrudãt, eas Ecclesiasticis, à subditis quoque illorum redimere iusto & legitimo pretio, nefas esse contendant. Turpe verò est Doctori, cùm culpa redarguit ipsum.

14 Extant * præterea, etiam alia antiqui ora, vt potè Casimiri Magni Anni 1368. tum & Vladislai Iagellonis Regũ, Anni 1423. de huiusmodi Sculteris statuta, quæ de rebelli & inutili Sculteto remouendo disponunt, quod nimirum dominus in hæreditate sua habens talem Sculterũ, possit ei præcipere, vt vendat Sculteriam cui vult, vel si non inueniat emptorem, ipse dominus persoluto iusto precio seu valore Sculteriæ, illã pro se obtinendi habeat facultatem: quæ statuta passim in Regno practicari videmus.

Ac proindo * meo quidem 15 iudicio, Domini seculares de statu Ecclesiastico, eo nomine conquerendi, ac si per illũ defensio Reipub: impediatur, vel diminuatur nullã omninò aut exiguã valdè causã habere videntur; accedente præsertim eo, quod Ecclesi: ordo cõtributionis publicas, pro cõducendo milite stipendiario, (quo potissimùm his temporibus res militaris constat) non tantùm ex bonis & prædiis, verùm ex decimis quoque sibi adscriptis, contra ius & æquum, non inuitus tamẽ in gratiam secularium pręstare sole-

re ſoleat: atque ſi huius rei æqua ſolidaq́ue iniretur ratio, facilé animaduerti poſſet, quod inuerſo rerum ordine, pro ſecularibus, ſpiritualium ordo, vnà cum miſellis ruricolis & colonis, tam præclari atq; pij muneris defendendę patrię, non poſtremas partes ſuſtineat, neque tamen pro ſua modeſtia ſecularibus, ob eam inęqualitatem moleſtus eſſe intēdat.

QVÆSTIO VIII.

An articulus Confœderationis Anno 1573. de pace inter diſsidentes in religione tenenda, ſub Interregno editus, & in volumen Conſtitutionum Regni inſertus, legis vim habeat, necné?

SVMMARIA.

1. *Legis definitio quæ moribus & iuribus Regni conueniat.*
2. *Lex qualis eſſe debeat.*
3. *Iuſtæ vel iniuſtæ leges quæ dicantur.*
4. *Leges vt habeant vim obligatiuam, quæ requiruntur.*
5. *An Confœderatio Anni 1573. ad normam ferendarum legū aptari & nomen legis mereri poſsit.*
6. *An dicta Confœderatio ſit honeſta.*
7. *Libertas credendi, eſt libertas errandi,*
8. *An confœderatio diſsidentium in religione ſit iuſta.*
9. *Diſcrepantes de Religione ſententiæ, animorum diſſenſiones pariunt.*
10. *In Eccleſiaſticis rebus ſolus tātummodò ſummus Pontifex condendi legem habet poteſtatem.*
11. *Confœderatio in cauſa Religionis, á ſecularibus tantummodé*

contra confœderationem.

30. *Confœderationis Corczynen: quæ fuerit forma, quæuè solẽnitas.*

31. *Confœderationes particulares contra hæreticos in Palatinatibus initæ.*

32. *Regum Poloniæ contra hæreticos sanctiones promulgatæ.*

33. *Noua posterior confœderatio, an prioribus confœderationibus atque edictis Regum deroget.*

34. *Confœderatio noua iuramẽtis Regum Poloniæ qualiter fuerit approbata.*

35. *Oppressio dissidentium in religione qualis sit.*

36. *Ciuitates & oppida Regni, quare nouas synogogas ædificare non admittant.*

37. *An dicta confederatio sit loco temporiq; conueniens.*

38. *An hæc confœderatio sit vtilis & necessaria.*

39. *Pax quæ in confederatione offertur, an sit vera pax.*

40. *An confederationis istius formula sit manifesta.*

41. *An confœderatio non priuatò cõmodo, sed pro communi ciuium vtilitate sit conscripta.*

LEgem DD. * iuris alii aliter definiunt idq; secundùm iura & consuetudines conuenientes cuiq; Reipub. Atquæ definitio, argumento propositæ quęstionis, & iuribus Regni huius magni sit accõmodata, præter eam quam S. Thom: 1. 2. q. 90. ꝓponit, non reperio. Est enim lex secundùm eundem, ordinatio rationis ad bonum commune, Prouinciæ, vel Regni, à tota multitudine aut gerente vices eius, de iure non de facto promulgata. Vnde colligitur quod authoritas cõdendi legem vel statutum in temporalibus, pertineat ad totam multitudinem vel ad personã publicam illius Regni vel Prouinciæ, quæ vices gerit, & curam habet totius multitudinis, per text: in §. 1. & 2. 1.

Instit:

Instit: de iure natur. Qualis
2 vero * lex esse debeat præclarè in cap: 2. distinct: 4. declaratur his verbis: *Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundũ naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporiq; conueniens necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo priuato commodo sed pro communi ciuiũ vtilitate conscripta.* Alioquin iniustæ, impossibiles, inutiles, & discordes leges; non leges, sed Tyranicæ constitutiones sunt appellandæ, vt inquit ille Ecclesiastici ordinis antagonista Prilusius in præfatione ad artic: 3. lib. 1. cap: 2.
3 Quæ * autẽ leges iustæ vel iniustę censeri debeant, ex quatuor potissimum causis cognosci potest. Et primùm ex fine lex iusta est, quando merè & simpliciter ordinatur ad bonum commune, non autem ad priuatam vtilitatem statuentis, vel cupiditatem aut gloriam. Deinde ex causa efficienti iusta lex est, si statuens vel condens legem, non excedit suam iurisdictionem, quia scilicet eam statuit suis subditis, non autem iis, in quos non habet potestatem; putà, si laicus quicunq; etiam Rex aut Imperator, facit legem etiam super Clericos. Tertiò ex forma lex iusta dici potest, quando æqualiter & proportionaliter omnib' imponitur, ita vt non aliqui alleuientur, aliqui nimium aggrauentur. Deniq; ex materia lex illa habetur iusta, quæ fit de rebus iustis, licitis, & honestis, non autem contra; puta, quando fit contra ius naturale aut diuinum: quia tunc huiusmodi leges iniustarum nomen obtinent. Vnde
primò * requiritur ad hoc, 4.
quòd leges habeant vim obligatiuam, vt sint iustæ & rationi consentaneę. Rationi verò cõsentaneum est, quicquid

quid religioni conueit, quic-
quid disciplinę cõgruit, quic-
quid saluti proficit, vt habe-
tur in cap: *Consuetudo*. 5. dist.
Secundo requiritur, vt publi-
cè omnibus, qui ferendę le-
gis potestatem habent con-
sentientibus, promulgentur,
atq; ab omnibus subditis sint
susceptę & approbatę. Panor:
in cap: 1. titul. de postul: prę-
lator. per text: in cap. *In istis.*
5 3: distinct: 4. His itaque* de
modo ferendarum legum pu-
blicarum prę missis, videndũ
est, num dicta Confederatio
ad normam & præscriptum
istius modi iurium aptari, &
per consequens legis nomen
mereri debeat aut possit; Lõ-
gum certe atq; nimis tędio-
sum videtur, singillatim ac
ordine examinare ea omnia,
quæ de recta & iusta legum
condendarũ forma, superiùs
dicta fuerunt, at quia in iis
potissimùm huius quæstio-
nis cardo vertitur, operę pre-
tium est, rem per capita seu
membra discutere. Et in pri-
mis* an ea Confæderatio sit 6.
HONESTA. inquirendũ
est; Sanè quando leges non
eò collimant & referuntur, vt
promoueantur virtutes, sed
vt vitiis atque malicię pateat
campus, nulla ratione huius-
modi leges honestę appellari
possunt. Eam verò Confæde-
rationem, qua libera cuiuscũ-
que religionis (vel vt potius
dicam, portentosæ & abomi-
nandæ cuiusuis de religione
opinionis) professio permit-
titur: turpissima malitię stu-
dia, venenataq; pharmaca in
se continere, atq; non solùm
Rebuspub. sed etiam singulis
Ciuibus exitiosam, paciq́ue
publicę inprimis inimicam
esse, nemo ambigere potest.
Nam libertas* credendi nihil 7.
aliud est, quàm libertas errã-
di & quidem errrandi in re
vna omnium periculosissima;
vt potè, ex qua vniuscuiusq;
pendet

pendet ſalus & ſequitur interitus. Quod quidem multò grauius atq; turpius crimen eſt, quam quęuis alia etiam horrenda flagitia. Quare colluuiem hanc religionum difformium, non ab honeſtate aliqua profectam ſed ab inferis reuocatam, minimèq; eſſe ferendam, vel ipſorum hęreticorum, maximé veró illius non poſtremi nominis hęreſiarchę Theodori Bezæ teſtimonio oſtenditur. Ita enim ille, neſcio quo ſpiritu afflatus, in ſua Epiſtola Theolog. pag: 20. & 21 de his ſcribit: *Libertatem conſcientiæ permittere, ſinere vnumquemq; ſi volet perire, diabolicum dogma eſt: & hæc illa eſt diabolica libertas, quæ Poloniam & Tranſyluaniā hodie tot peſtibus infecit, quas nullæ alioqui ſub ſole regiones tollerarent.* Hæc ille. Eiuſdem indignitate rei motus ipſe Caluinus, Seruetū hæreſiarcham, qui ſanctiſſimam Trinitatem blaſphemabat, nequaquam tollerandum eſſe, iudicans, hæreſeos damnatum, Anno Domini 1555. Geneuæ viuum flammis exuri curauit. Idem Gentili hæretico, in ciuitate Bernenſi Heluetiorum, Caluiniſmo infecta, Anno Domini 1566. eueniſſe proditum eſt.

Secundó quæritur, * an ſit 8.
IVSTA? De iuſtitia vel iniuſtitia confæderationi ex iis, quæ de cauſis, iuſtas leges efficiētibus ſuperius dicta ſunt facilè iudicium ſumi poteſt. Nam quod ad primam cauſam, nempé finalem attinet, confæderationem eiuſmodi bono communi, ſaluti, paciq; publicæ, non modò non conuenire, ſed omninò eſſe contrariam, quis non videt? Quanta enim incommoda, quantæué perturbationes rerum omnium, ex perturbata & immutata, ac tam variis, tamq; portētoſis opiniōibus diſcerpta ſacroſancta religione

one Catholica, publicè & priuatim sequutæ sint, res ipsa demonstrat. An non eò ampli⁹ prętextu talis legis, (quod nunc quidem priuata authoritate fieri videmus) in oppidis siue pagis illorum; qui libertatem cuiusuis cultus sibi permitti postulant, hominib. Catholicam religionem antiquitus profitētibus, liber ipsi⁹ vsus denegaretur? an fundationes á maioribus piè ac religiosè institutæ Ecclesiisq; Catholicorum adscriptæ. hac credendi quiduis libertate non conuellerentur? decimę censusq; Ecclesiastici, an per summam vim & iniuriam nō subtraherētur & in vsus horribilium huiusmodi sectarum non conuerterentur? Sacerdotes, Parochiis atque bonis suis an non spoliarentur? ac denique in subditorum non corpora modò, sed etiam in animas ipsas crudelissimè an non sæuiretur? dum videlicet ii, non ad sua templa Catholicæ religioni consecrata, sed ad synagogas diuersarum sectarum, grauissimis propositis pœnis compellerentur? Accedit * etiam illud, quod discrepātes de religione sententiæ, animorum quoque & voluntatum dissensiones pariant, quæ contentionum, rixarum, bellorum, rapinarum luculentissimam materiam prębere, & ad extremum Regnorum & Prouinciarum tali confusione cōtaminatarum, certissimi interitus causa proxima esse soleant: vt enim cōtrarii & corrupti humores febrem corporum; sic contrarii in religione affectus febrem atque perniciosam pestē pariunt Rerumpublicarum. Testis est Germania, quam tot annis hac pestifera lue cernimus esse labefactatam. Testis Gallia, in qua hæc eadem pestis, quas æuo nostro non excitauit turbas, quæ non calamitatum 9.

mitatum incendia? teſtis in-
ſuper miſera Hungaria, quam
nihil aliud, niſi hæc diuerſa-
rum religionũ colluuies per-
didit penituſque euertit. Et
quid deniq; dicam de noſtra
Polonia, quæ etſi primum
quidem in ſinceritate religi-
onis Chriſtianæ plurimos an-
nos firmè & conſtanter per-
ſtiterit: factum eſt tamen, vt
ſucceſſu temporis, maximè
verò ſuperiorum Regũ ætate,
è vicina Germania atq; Bohe-
mia Lutheri, Caluini, alio-
rumq; hæreſiarcharum pra-
uis opinionibus, velut exitio-
ſa quadam contagione afflata
atq; infecta, teterrimum illud
perditorum hominum genus
reciperet, quod peſtilenti af-
flatu ſuo omnia contamina-
re, & perniciosiſſimum virus
ſuum longè lateq; ſpargẽdo,
è Regno & ditionibus illi cõ-
iunctis, verum Dei cultum,
quo vno æternæ vitæ ſpes cõ-
tinetur, exterminare conare-
tur. Horret ac refugit ani-
mus memorare quas illæ pe-
ſtes ac furiæ, ab humani ge-
neris hoſte immiſſæ tempe-
ſtates, quas diſcordias & diſ-
ſenſiones, quot malorum ilia-
des in Poloniam intulerunt,
profana facta, euerſa, ac deſo-
lata templa, aliaq; loca ſacra
atq; religioſa, bona Eccleſia-
ſtica nefariè direpta, & in pri
uatorum vſus conuerſa, au-
thoritas ſedis Apoſtolicæ, cu
ius ſupra cæteras gentes Po-
loni ſtudioſiſſimi ſemper fue-
runt, ſumma impietate con-
tempta, iura ac priuilegia Or-
dinis Eccleſiaſtici labefacta-
ta, omnia denique diuina &
humana fraudibus ac temeri-
tate illius tam perfidi, & Ca-
tholico nomini ſẽper iniqui
infeſtiq; cœtus, turbata at-
que confuſa.

Conſtat * inſuper eam cõ 10
federationem eſſe iniuſtã ex
cauſa efficiente, quandoqui-
dẽ in Eccleſiaſticis & ſpiritu-
alibus

alibus reb' omnibus, maximè verò quę concernunt religione̅, nullus præter solum summum Pontificem, habeat facultatem condendæ legis (vel vt magis propriè dicam) canonis seu constitutionis Ecclesiasticæ. Quod etiam ad Concilium generale, si authoritate summi Pontificis sit indictum pertinet, per textum in cap. *Regulæ*. distinct: 3. & in cap: *Translato* 3. tit: de Const. Qua̅tum enim quis habet de iurisdictione, tantum habere potest etiam de authoritate cōdendi legem vel statutum Nam Potestas statuendi lege̅ dependet à iurisdictione atq; imperio statuentis, & subiectione quo ad eum in quem statuitur, gloss: & Bart: in. 1. ff. de iurisdict: omn. iudic.

11 Ex his, opinor liquet, confœderationem ha̅c a seculari tantu̅modó statu, reclamantibus spiritualibus in causa religionis latam, nullius esse pōderis; vtpotè quod talem cōdendo lege̅, excesserunt modum suæ iurisdictionis. Cùm alias iudicium falsæ religionis aut doctrinæ in hoc Regno, antiquissimo iure, puta ab ipso exordio Christianæ religionis, ad ordinem Ecclesiasticum pertinuisse certum sit: quod etiam Statuto Sigismundi primi Anni 1543. probatur his verbis: *Inprimis ad spiritualium iudicium pertinet, iudicare differentias fidei sanctæ Christianæ, hæreses schismata, blasphemias contra Deu̅, & apostasias* Nec quisquam eò moueatur quod in capite istius confœderationis adscripta sint hæc verba. *Nos Consiliarii spirituales & seculares, &c.* Id enim ex vsitata potiùs quadam formula constituendarum legum, ab ipsis cōpilatoribus huius confœderationis, quam vt reuera status spiritualis huic rei assensum præbuerit, appositum esse, tot protestationes & contradicti-

traditiones vniuersi cleri, & nonnulorum Ordinum Regni probant, quæ quorsum interpositæ essent, si negotium hoc vnanimi omnium Ordinum consensu peractum fuisset? alioquin proferendæ essent subscriptiones istorum articulorum, ex quibus rei veritas elucceret. Sed neque quoad formam iustæ legis nomen sortiri potest ista confoederatio. Nam quæ maior inæqualitas dici potest, quàm vt quod quis sibi fieri non vult, ab alio id mordicus exigat?
12. Is siquidem * istius confoederationis sensus esse videtur, vt nouatoribus quarumuis religionum vbique locorum in Regno impunè vagari, dogmataq; sua disseminare liceat, Catholicis verò, auitam & pristinam religionem & eius iura tueri nefas sit. Quod ita se habere non solum externa & peregrina, sed domestica etiam testantur exempla. Quotus quisque enim est Euangelicorum, (vti seipsi appellant) qui subditis suis Catholicæ religionis vsum non prohibeat, eosq; propositis pœnis seuerissimis à vero Dei cultu non abstereat? An non vnicuique etiam infimæ sortis homini, legis istius (in quantum lex dici potest) beneficium integrum illæsumuè esse debuerat. Cur igitur quod sæpius non sine lachrymis fieri videmus miselli subditi à dominis suis templa Catholica, quæ aliquando longis itineribus vltro adire malunt deserere, atq; veluti fidē Catholicā abiurare cogūtur? En quàm bella iustitia, & quàm proportionata sit istius legis æqualitas? Nec minor proculdubio est illa quoque Catholicorum omnium iniuria, quod templis, Parochiis, beneficijs thesaurisq; Ecclesiasticis spoliati, obstāte huius articuli dispositione non

ne, nō solùm ea repetere, sed nè mutire quidem de his debeant. Compositio seu potius restitutio in integrum ordini Ecclesiastico eo nomine seruiens, de die in diem differtur, variisq; artibus eluditur, interim templa, fundationes, thesauri Ecclesiæ, ab istis sectariis (proh dolor) possidentur: ita vt iam ipsi tripudiare, Ecclesia verò Catholica, & ordo spiritualis merore contabescere videatur. Iustitia denique legum, vt superius dictum fuit, cognoscitur ex materia ipsius rei, de qua leges conduntur, putà si de rebus licitis & honestis fiant, neque legi diuinæ aut naturali repugnent. Et quid quæso * magis iuri diuino aut na-
13 turali contrarium esse potest, quàm hæc religionis libertas? Nam cùm præceptum Domini sit, vt is qui blaspemauerit nomē Domini, morte moriatur. Leuit: cap: 24. quæ putas maior impietas, quæ vè magis execranda blasphemia inueniri potest, quàm si non modò Lutheranismus & Caluinismus, verùm & Anabaptismus, & Trideismus, imò & Atheismus, aliæque horribiliores huiusmodi sectæ passim admittantur, legeque & authoritate publica approbētur? Neque enim quisquam id existimet, quod vni saltem aut alteri sectæ, ista confœderatio libertatem religionis indulgeat, sed vt quam quisquè profiteri hæresim, fidemuè sibi condere velit, id sibi præsideo atque authoritate illius, impunè nullo impediente facere liceat. Quod sanè, si vel ipsi sanioris mentis hæretici cum animis suis reputarent, non tàm præcipites fortè ad hanc religionis libertatem euincendam prouoluerentur. Quæ cùm hæreticis etiā ipsis meritò exosa esse debeant, mirum est quod Catholicos il-

los te-

los tepidos, (qui Politici rectiùs dici possunt) non pudeat sui, quando partim precibus, partim pollicitationibus ad promouendam approbationem istius confœderationis ab aliis perducuntur, qui religionem potius suam, in qua nati & educati sunt, omni priuata amicitia antiquiorem & chariorem habere debuissent?
14 Tertiò quæritur.* An hæc confœderatio sit POSSIBILIS? Equidē quid hac lege, nō tantū impossibilius, sed absurdius etiam dici possit, non
15. video. Nam si* quæ sit inter foedus & confæderationem differentia, quispiam consideret, fateatur necessum est, aliam esse huius, quàm illius vim & naturā. Fœdus si quidem statuitur pacis tantummodò & salutis communis cōseruandæ causa; qualia huic Regno cum Turcis, Tartaris, aliisque nationibus pacta & fædera intercedunt. Confœderationis verò longè alia est vis & natura. Nam non solum gens cum gente, vel populus cum populo, contra aliam gentem vel populum, verùm etiam iidem aliquando populi, putà vnius dominio subiecti, vt nimirum mutuis præsidiis sese defendant, vel vt rem aliquam communibus studiis promoueant, mutuò inter se conuenire atque conspirare solent: qualem confœderationem à maioribus nostris contra hæreticos Corczini factam fuisse inferiùs dicetur. Nec alia * certè mens 16
istius nouæ Confœderationis esse videtur, nisi vt alter alterius sententiam & opinionem de religione, qualiscunque illa fuerit, non probare tantummodò, sed & defendere sit obstrictus. Iam si aliquis huiusmodi sectarius, puta impius Anabaptista, vel

vel ſpurciſsimus Adamita quiſpiam, cum ſua peſtifera opinione in medium prodeat, non modò toleranda, (quod alioquin homini pio & Catholico grauiſsimum eſt ,) ſed etiam authoritate iſtius legis defendēda erit, opinio ſentētiaq; illi⁹ ſacrilega. Quæ res cum omni potius deteſtatione , quám approbatione aut defenſione digna ſit, Catholicos talibus legibus eò adigere, vt in quaſuis hæreſas etiam turpiſsimas & immaniſsimas conſentiant ; quin potius vt eaſdem tueantur atque defendant, non modò impium , verùm etiam inhumanū prorſus & barbarum eſt. Neque enim Catholici more hæreticorum, Eccleſiæ matris præcepta & inſtituta ſuſque deque ferre, aut illis refragari fas ſibi eſſe ducunt, ſed cùm eam ſoluendi ligandique poteſtatem habere credant, nulla ratione præuaricari ipſius mandata. ſine offenſione conſcientiæ ſe poſſe certò perſuaſum ſibi habent. Quoniam * verò authoritate 17
eiuſdem Eccleſiæ Catholicę, in Bulla Cœnæ Domini, ōnes fautores hæreticorum, ipſo facto anathemati ſubiciunt videant iſti quàm grauem, & quàm impoſsibilem conditionem Catholicis, hac ſua con fæderatione imponere contēdant; Quodſi quiſpiam fortè ſalutis ſuæ prodigus, Anathema leue quid eſſe exiſtimant, is certe multum in eo fallitur. Nam excōmunicatio maior, quē Anathema appellari ſolet, nihil aliud eſt, niſi excluſio à communione fidelium, quæ triplici fit modo, ſcilicet in conuerſatione ſiue in actibus legitimis corporalibus, in ſacramentorum ſuſceptione, & in actibus legitimis ſpiritualibus, ſiue in bonorum ſpiritualium participatione. Atqui eſſe anathema à Chriſto, &

sto, & tradidi satha... quinimò haberi pro Ethnico & publicano quid grauius, quiduè infaustius homini Catholico accidere potest. Quod qui cõtemnit, is non pro Christiano, sed pro Ethnico, & cui Deus, atque salus sua non est cordi, meritò censeri debet. Quid? imò Ethnicos etiam ipsos, viuam quasi excommunicationis; qua Ecclesia Catholica nunc vtitur, imaginem expresisse Cæsar lib:7. Comment: demonstrat his verbis: *Si quis*, inquit, *aut public⁹ aut priuat⁹ eorum* (scilicet Druidarum, qui fuerunt sacerdotes pagani) *decreto non stetit, sacrificiis interdicunt, hæc pæna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictũ, in numero impiorum ac sceleratorũ habentur, his omnes decedunt, aditum sermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incõmodi accipiant, neque his præsentibus ius redditur, neque honos illis communicatur.* Hæc Cæsar.

Quartò quæritur * an sit secundum NATVRAM? 18
Sanè naturalis idipsum suadet ratio, quod vna tantum vera, pura, atque sincera sit religio; *Vnus enim*, vt inquit Apostolus, *est Dominus, vna fides, vnum baptisma. Quicquid verò præter vnum fidem est, perfidia non fides est*, vt sanctus inquit Hilarius: & proinde, si præter vnum Dei cultum existant aliæ religiones, nulla ex his erit, quæ non apud se esse veritatem aliis persuadere conetur. Quamuis enim sanctus Augustinus doceat, veritatem non huius aut illius esse, sed omniũ, hoc est sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, quæ terra est vnius labii, & concordantium sermonũ cuius participatio in id ipsum in qua multitudinis credentium cor vnum, & anima vna in qua idipsum dicunt, idipsum sentiunt, idipsum sapiũt, vnanimes, vno ore glorificãt omnes Deum & Patrem Domini

mini noſtri Ieſu Chriſti: attamen hi quoq; omnes, qui arbitratu ſuo ſingulares religionum intellectus excogitant, nouas & hactenus inauditas opiniones quotidie adferunt, nequaquam ſe priuari ea veritate patiẽtur, quinimo tanquam propriam rem eam ſibi vendicabunt. Quid igitur? num id Catholico homini, qui extra Eccleſiam Catholicam, nullam aliam ſanam atque veram eſſe doctrinam firmiter credit, mediocre aut tolerabile malum eſt; Nouas iſtiuſmodi ſectarum opiniones, & contrariam ei, quã Eccleſia Catholica tradit fidem, tanquam veram, non modò tolerare, ſed etiam approbare, & quod magis eſt defendere? Quæſo conſideret ſecũ quiſque, quàm hæc ſint abſurda, quàm impia, quam cum ratione pugnãtia. velle eò aliquẽ adigere, vt tenebras lucem, malum bonum appellet?

Libet hic * adiicere aurea 19. illa verba, quibus olim Conſtantinum Magnũ, apud Eccleſiã Alexãdrinã vſũ fuiſſe, Athanaſius Apol: 2. ſcribit: *Sed heu, quó* inquit, *iuſtitiæ fides receſsit, cúm tantarum tenebrarũ caligine inuoluimur? Neq; id iam ex errore, qui multiplex eſt, quám malignorum hominum vitiis, dum & propugnatores vecordiæ ſuſtinemus, & eos, qui æquitatem & veritatem profligant, etiam cum id ſenſibus noſtris percipiamus, negligendos putamus. Quod nam id genus peruerſitatis? inimicos non reprehendimus ſed latrocinio nos comites damus; vnde fit, vt viam quandam ſibi facillimé ſtrauerit, nemine repugnante, pernicioſiſsima fraus: Dei lege & bono ingenio instructi, toleramus tamen inimicos, turbationũ & tumultuum facibus, quaſi incendia miſcere, idq; neq; oculis præditi cernimus, neque legis ſententia imbuti ſentimus. Quantus igitur ſtupor noſtram vitam inceſsit, cum noſtrimet tam iniuriſſimus*

ſimus

simus, etiam Deo admonente. Quid igitur? num id mediocre aut tolerabile malum est? Num pro hostibus habendi sunt? Nonne in domum & populum Dei ante oculos nostros per sæuitiam debacchantur, & probra faciunt scelerati illi? Iã quanta id cum vesania faciant, ipsis vobis cogitandum relinquo. Stulti enim illi in lingua sua sitam habent malitiam, plumbeasque iras ita secum circumferunt, vt seipsos mutuis viribus feriant, & nos secum ad auctarium sui supplicij abstrahant. Interim qui recta docet, hostis iudicatur: qui autem inuidiæ vitiũ præsefert populũ mãsuetũ quod minimè oportuit, inuadit, vastat, absumit, & seipsũ vltrò corrumpit, gloriatur, extollit, veritatem subuertit, & fidem circumuenit, donec suæ conscientiæ cauernas & latibula queritando inueniat. Ferocitas igitur agrestis eos miseros facit, qui ita temere seipsos cùm indigni sint, efferant inclamando: Heu scelera, illenè presbyter est? aut illenè puer? mea existimatio attingitur, mihi hoc ipsum debetur, ab illo ablatum est. Ego igitur omnibus spoliatis, pro viribus nocebo. Luculentum insaniæ tumultum dicas, si acies, conciliabula, aut conuitia istorum importunissimorũ conuentuum videas. O nostram in Ecclesiam Dei peruersitatem, spectaculum maligni & dementis animi. Nunquamne tandẽ pudefient? Nunquamne semetipsi improbabunt? Nunquã in animo morsus sentient, vt vel nunc saltẽ cõtra imposturam & rixas dignum aliquid animo concipiant, & sentire videantur? Hæc Cõstantius Magnus ille Imperator, & cũ illo vnà omnes boni Catholici, tũ horũ tẽporũ tũ istorũ hominũ, qui recesserunt à vera, pura, sinceraq; religione, & secuti sunt desideria cordis sui deplorãtes infelicitatẽ inclamãt. 20

Quintò quæritur, an sit secundũ Patriæ CONSVETVDINEM? Hic isti, qui præclarũ illud dissidentiũ in religione nomen sibi vendicant, animũ aduertant

aduertant, simulq; fateantur necessū est, antiquissimis huius Regni moribus, modū & formā cōdendarū legū publicarum, eam præscriptam institutamq; esse, vt non nisi illæ, quæ de cōsensu & vnanimi voluntate omnium ordinum, puta spiritualium & secularium, sancitæ promulgatæque sunt, vim legis obtineant, & pro iustis atque legitimis statutis atq; cōstitutiōibus reputentur. Quicquid verò peculiari quorundam sententiâ statuitur, id non modò nullam vim, sed nec nomen legum aut constitutionum
21 habere potest. In quam* sententiam multæ pręclarissimæ leges Regni extant, semper inuiolabiliter obseruatæ, & per Serenissimos olim Reges Poloniæ iuramentis confirmatæ. Principio enim Casimirus Rex, Visliciæ Anno 1368. diuersitatem & varietatem iurium improbans, vnà cum Prælatis, Baronibus, cæterisque Nobilibus, statuta sua promulgat. Similiter Ioannes Albertus Rex, Petricouiæ Anno 1496. decernit, statuta sua communi & diuturna consultatione præmissa cum Prælatis, Baronibus, Nobilibus, terrarumq; Nunciis ac subditis vniuersis, spiritualibus & secularibus, in Conuentione generali Petricouien: existentibus, corpus eiusdem Regni, (verba sunt Statuti) cum plena facultate absentium repræsentantibus, promulgata, perpetuò duratura & obseruanda. Eodem modo etiam Alexander Rex, indicta Conuentione generali Petricouiæ, Anno 1504. testatur, se cōstitutiones certas decreuisse cum consilio & assensu communi Prælatorum, & Consiliariorum, ac Nuntiorum terrestrium, iuxta Regni consuetudinem vocatorum. Idem Rex in Conuentione

uentione quoq; Radomiensi generali Anno 1505. de consilio, scientia, & vnanimi voluntate omnium & singulorum Prælatorum spiritualiũ & secularium Consiliariorũ, & Baronum, & Nunciorum Terrarum, & Ciuitatum, qui vniuersum corpus Regni (vt ibidem habetur) indubitanter repræsentarunt, leges à se datas recenset. Idem in Conuentione eadem Radomiens: leges suas à Reuerendissimis & Reuerendis in Christo Patribus, ac Magnificis, Venerabilibus, Generosis & Nobilibus, Prælatis & Baronibus Consiliariis suis, ac terrarum Nuntiis moderatas fuisse fatetur. Idem Ioannes Albertus ibidem in Radom, Anno eodem 1505. cum vniuersis Regni Prælatis, Consiliariis, Baronibus, & Nuntiis terrarum æquum & rationabile censuit, ac etiam statuit, quod deinceps futuris temporibus perpetuis, nihil constitui debeat per Serenissimos Reges sine communi Consiliariorũ & Nuntiorum terrestriũ consensu: ac ꝑ inde concludens, ipsa sua statuta in Radom publicè edita, ita de his disponit: *Iam verò* inquit, *hic finẽ faciemus nostris in Radom institutis suprascriptis, quæ omnium voto, communi Prælatorum spiritualium & secularium, ac Procerum Regni, & Nunciorum terrestrium cõstituimus* Sigismundus quoq; Rex, Cracouiæ in Coronatione sua, Anno 1507. ex publico consensu leges suas se condidisse testatur his verbis: *Nos quoque vestigia prædecessorũ sequuti, cùm ab initio regiminis nostri, pleraque in Conuentibus generalibus de communi Prælatorũ, Procerum, atque totius Consilij, & Nobilitatis nostræ consensu, pro communi bono, statu & ordine, iuxta rerum ac temporum rationẽ instituissemus, ac ea in publicum edi, subditi nostri meritò exige-*

rent, cum vana sit lex, nisi obseruetur. Obseruari autem nequit, nisi innotescat, omnia instituta in vnum colligi, & ad omnium notitiam imprimi vel publicari mandauimus.

Idem Rex eodem loco & tempore illa tantum statuta perpetuis temporibus duratura decreuit, quæ de Prælatorum Baronum, ac totius Consilij & Nobilitatis consensu sunt edita. Et idem postea Anno 1532. ad emendanda omnia Regni iura & contrarietates atque dubietates statutorum tollendas, designat certas personas iurisperitos nimirum, tam spirituales, quàm seculares. His itaque sic stantibus, admodum facilè quiuis iudicare potest, num ea confoederationis formula, iustam & legitimam condendarum in hoc Regno legum normam in se contineat. Notum siqui-
32. dē omnibus * est, prædictam confoederationem, quemadmodum & reliquos articulos in Conuentu electionis Regis Henrici, à quibusdam secularibus, sine vnanimi ōnium cōsensu, imò quàm plurimis, vtpote vniuerso statu & ordine Ecclesiastico siue spirituali, & magna parte status secularis reclamantibus atque protestantibus compositam, & nouiter electo Regi obtrusam fuisse. Quod quidem non tenui quadam coniectura, sed ipsa rei euidentia, ipsis nimirum protestationibus nō tantum ab vniuerso ordine Ecclesiastico, verùm etiam á bona parte status secularis in diuersis Palatinatibus, vtpote Masouiæ, Rauen: ac Plocen: omni meliori modo & forma iuris factis, atque Actis publicis ad perpetuam rei memoriā insertis probatur En tibi solennis Episcoporum Regni protestationis, in ipso planè istius confoederationis exordio factæ, genuina verba.

Actum

Actum in castro Sochaczouiensi feria tertia post Dominicam Quinquagesimam, 1573.

COmparens personaliter corā Officio & Actis præsentibus Capitanealibus Castrensibus Sochaczouiensibus, Reuerendissimus in Christo Pater Dominus Iacobus Vchánski, Dei gratia Archiepiscopus Gneznensis, Legatus Natus, & Regni Poloniæ Primas, suo & aliorum omnium & singulorum sibi adhærentium, tam spiritualium, quàm secularium, fidem & obedientiam S. R. E. profitētium nominibus, protestatus est, & protestatur solleniter coram Officio præfato, & Honestis Stanislao, Luca, & Laurentio Kucharz Ministerialibus Generalibus Regni, & Nobilibus Marcellino Szysztowski, Balthasaro Wilkoszewski, Matthia Chrzewski, Stanislao Tychowski, & alijs pluribus ibidem circa infrascripta existentibus, in & contra Magnificum Sigismundū Wolski Castellanum Czernensem, Capitaneum Warszauiensem & ipsius officium pro eo. Quia ipse fungens officio suo Capitaneali Cāstrē. Warszauien: ad instantiam & iuridicam Reuerendissimi Domini Archiepiscopi præfati, & Reuerendiss. DD. Adami Konarski Posnaniensis, Petri Myszkowski Plocensis, Alberti Stàrozrzebski Chelmensis Episcoporum requisitionem, prætendens se habere causas quasdam, non tamen iuridicas, imò iuri contrarias, noluit & recusauit, in damnum & iniuriam præfatorū omnium protestantium, & aliorum præfatorum ipsis adhærentium, suscipere, & ad acticandum & ingrossandum in Acta Warsauien: protestationem ipsorum, factam & inscriptam, oblatam. Cuius tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis.

MY RADY TAK DVchowne/ iáko Swieckie/ imieniem náſzym y Posłow Ziemſkich ná Konwokácyą Wárſzáwſką posłánych/ ktorzy ſie nie podpiſáli ná Confederácyą de dissidio religionis, ná tey Konwokácyey od niektorych Pánow Rady Posłow vczyniona/ oznáymuiemy y oświádczamy ſie wſzem wobec y kázdemu z oſobná/ ludziom iákiegokolwiek doſtoieńſtwá/ vrzedu y ſtanu przy Aktćiech tego Grodu: Iż gdyſmy ſie tu do Wárſzáwy ziecháli/ ábyſmy tylko o czáśie/ y o mieyſcu Elekcyey Krolá przyſzłego rádzili: niektorzy z Pánow Rad y Posłow Ziemſkich vczynili miedzy ſobą nieiáką Confederácią/ w ktorey ácz ſie náyduią niektore rzeczy ku záchowániu pokoiu poſpolite° potrzebne/ wſzákoż włożone ſą drugie/ nie tylko teraz ále też y nápotomne czáſy bárzo ſzkodliwe/ á zwłaſzczą gdźie zábroniono vciekáć ſie w rzeczách ku Religiey nalezacych do wſzelákich zwierzchności/ ktora rzecz otwarza wrotá ku rozmáitym ſektom/ y wſzelákiemu nierzadowi. Bo zá licencyą mogłyby ſie bárzo łátwie wnieść wſzytkie ſekty/ nie tylko te/ ktore iuż poſpolite ſą/ ále też y naſproſnieyſze/ iáko ieſt Adámitow/ Turkow/ y inne tym podobne/ zá ktorymi y do Pogáńſtwá przyść by mogło. Czego my przeſtrzegáiac/ ácz ná wſzytkie rzeczy inne w tey Konfederácyey zámkniońe/ ktore ku pokoiowi y zgodźie poſpolitey należą/ rádźi pozwalamy/ iáko ći ktorzy Oyczyzne ſwą miłuiąc nic pierwſzego/ nic milſzego nád zgodę poſpolitą v śiebie nie mamy/ y w tym ſie ſolenniter oświádczamy/ że my nążadne mordy/ ná żadne rozlanie krwie Chrześćiáńſkiey/ á miánowićie narodu náſzego Polſkiego/ á Bráćiey náſzey miłey nie zezwalamy: y owſzem ktoby ſie ná to brał//

brał/ábo iáką przyczynę do tego dawał/przećiwko tákiemu káżdemu być chcemy/y obiecuiemy: ále też Confederácyey tákiey chwalić nie możemy/ ktora zwierzchnośći y vrzędy wßytkie burzy/ ktora do bluźnierstwá imienia Bożeᵒ/á do swey woley wobec wßytkim/ naywyżßego stanu ludźiom przyczynę podáie/á w tym práwá/swobody/á wolnośći stanu Szláchecktiego ku znißczeniu przywodźi. A ták się z tych y innych przyczyn/ y ktemu obawiáiąc się tego/ áby ná potomne czásy/ tákowa Confederácya miedzy poddanemi náßemi/ sub prætextu Religionis & libertatis Christianæ,do tákiey swey woley/ á wßeteczeństwá przyczyny nie dáłá: iáka byłá lat máło przeßłych/ miedzy chłopstwem w Munsterze/ y ná inßych mieścách w Szwáyczárzech/ przećiwko Pánom swym. My tedy ná ten ártykuł de dissidio Religionis, ktory w tey Confederácyey nápisány iest/á wiele rzeczy ßkodliwych y niebespiecznych w sobie záwiera/oglądáiąc się ná pierwße Confederácye/y przysięgi náßych przodkow/ ktore są przećiwne tey teráźnieyßey Confederácyey: ogleduiąc się ná sumnienie y powinność náße/ ktoreśmy chwale Bożey/ stárßym náßym/ Kośćiołowi Bożemu/ y bráći náßey stánu Szláchetckiego powinni/ żadnym obyczáiem nań zezwolić/ bona nostra conscientia áni chcemy/ áni możemy/ iákoż nie zezwalamy/y w tym się przy tych Akćiech publicè oświadczamy: y żądamy/ áby nam tá protestácya in hac forma in Acta zápisana byłá. A zwłaßczá iż też Posłowie Ziemscy ná te Konwokácyą od Rycerstwá posłáni/opowiedźieli się z niektorych Woiewodztw/ że tego od Bráći swey zleczenia nie mieli/ y owßem że im srodze zákazáli Bráćia ich/ áby się ná-

ſię ná tey Konwokácyey w nic nowego nie wdawáli / iedno áby o czáśie y o mieyſcu Elekcyey przyſzłego Krolá námawiáli: iákoż ſię publicé w Rádźie oświadczeli że ná te Confederácye áni mogą / áni chcą zazwolić.

Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus Natus, Regni Poloniæ Primas & primus Princeps. Adam Konárski Biskup Poznánski, Petrus Myſzkowski Epiſcopus Plocenſis manu propria ſcr. Albertus Stározrzebski Epiſcopus Chelmenſis ſcr.

Pro qua quidem iniuria & damno, & præmiſſa proteſtatione non ſuſcepta, offert ſe prædictus Reuerendiſsimus D. Archiepiſcopus cum Reuerēdiſſ: DD. Epiſcopis præfatis, & cum omnibus alijs ſibi adhærentibus contra prædictum Magnificum D. Caſtellanum Czernenſem Capitaneum Warſzauienſem, ac ipſius officium iuridicè agere velle loco & tempore competenti & prout de iure venerit. Quæ præmiſſa omnia & ſingula ſupraſcripta, ijdem Miniſteriales cum Nobilibus præfatis atteſtati ſunt, ſeque circa præmiſſa omnia fuiſſe, eaq́ audiuiſſe recognouerunt. Super quo memoriale ſolutū eſt, quod officium recepit. Ex Actis Caſtr: Sochaczouienſibus extraditum & correctum.

Extat & alia ſimilis proteſtatio Ordinum Palatinatus Plocen: quæ ob ſingulares & admodum elegantes, ibidem contra prædictam Confœderationem adductas rationes, digna eſt vt omnium omninò teratur manibus; atque ob eam cauſam ipſius quoque contextum hîc ob oculos ponendum eſſe duxi.

Actum in Caſtro Plocenſi feria quinta ante feſtum Natiuitatis Mariæ proxima. A: D. Milleſimo, Quingenteſimo Se

mo Septuagesimo tertio Coram Generoso Stanislao Męczynski, Vicecapitaneo & Iudice causarum officii Castri Plocen.

V*Enientes ad Officium præsens Castrense Plocense, Magnifici Domini Stanislai Sandiuogii á Czanrkow Refferendarij Regni, Plocen: Drachimenq; Capitanei. Generosi Nicolaus Kosobuczki, Notarius terrestris Plocen: Iacobus Lisakowski Dapifer Nuren: nomine Dignitariorum & Consiliariorum ac Officialium totiusq; Nobilitatis in Conuentione Particulari Raciązen congregata existentes ad infra scripta specialiter deputati & designati, reproduxerunt protestationem manibus Reuerendissimi in Christo Patris Domini Petri Myskowski, Dei gratia Episcopi Plocen, & Magnifici Alberti Krasinski Castellani Sierpcen: Nicolai Kosobucki Notarij terrestris Plocen: subscriptam, sigillisq; vczt Sigillo terrestri, necnō præfati Magnifici Castellani Sierpcensis communitam & obsignatam in præfata conuentione particulari Raciązen, ad confæderationem in Conuentione Generali Varschouien: Electionis Regis proximé præterita per nonnullas personas factā, quam cum speciali mandato omnium Ordinum nobilitatis terræ Plocen: in acta præsentia Castren: Plocen: inseri & ingrossari petierunt. Et officium præsens Castrense Plocen visa præfata protestatione, attenden: ipsorum iustam petitionem, eandem protestationem in Acta, præsentia Castrēn: Plocen: ingrossari & acticari admisit, simulq; & mandauit. Cuius protestationis tenor de verbo ad verbum sequitur, estque talis.*

MY Rády Duchowne y Swieckie. Dygnitarze/ Vrzędnicy y wszytko Rycerstwo Woiewodztwá Płockiego/ wszytkim wobec/ y komu to wiedzieć należy/ oznáymuiemy. Aczkolwiek nic záchnieyszego nic Rzeczyposp: potrzebniey.

trzebnieyszego być rozumiemy/ nád pokoy wnętrzny y iednostáyny wszytkich stanow miłość y zgodę/ y przy niey przećiw kàżdemu/ktoby ia psowáć y tárgáć chćiał/máietności ná wety gárdłá náße położyć gotowi iesteśmy. Ale iáko pokoy miłuiemy/y pilnie go przestrzegamy/ ták też zmow/ abo ziednoczenia osob/ lubo stanow niektorych/ ktoreby pod tytułem pokoiu/y zgody chwałe miłego Bogá niszczyli/ wolności náße pospolite wniwecz obrácáli: á do burd y zámieszánia wrotá otwarzáli/ y chwalić y pomágáć niechcemy/ ani będziemy wiecznymi czásy. Przeto gdy od niektorych osob/ ták ná Konwokacyey iáko y ná Elekcyey Krolá nowe° pod Wárszáwą/ Konfederácya iákaś in causa religionis spisána/ y ku podpisániu ábo pieczetowániu podána byłá/ iż iey ná Konwokácyey Posłowie náßy/ á ná Elekcyey ći Bráciá ktorzy sie byli ziáchàli/ podpisáć niechćieli/ z wielkachmy to od nich wdzięcznośćią y pochwałą przyieli. Bo y oni zlecenia tego nie mieli. A ći zás ná nas nic stánowić nie mogli/ præter electionem, w ktorey rzeczy sámey ius repræsentatiuũ mieli. A miánowićie Jáśnie Wielebnemu Je° M. X. Piotrowi Myszkowskiemu Biskupowi náßemu/ niech od nas y od potomkow náßych wieczna dźięká będźie. Iż Je° M. przy powinności swey/ iáko práwemu pásterzowi należáło státecznie stoiac/ná ták szkodliwe spisy/ ábo Konfederácye/ ktoreby trzodę iemu poruczoną strászliwem iádem záráźić mogły/ przyzwolić niechćiał/ y owszem prze Kośćioł miłego Bogá/ y nieprzyiaźń/ y nieprzespieczeństwo kàżde odnieść był gotow/ iáko nam ći bráćia náßy/ ktorzy przy tym byli zacne swiádectwo dáli. A ták y pásterzá swego y miłey bráćiey

state-

ſtáteczności náśláduiac/wßyſcy ſie teraz ośiadczamy: Iż ná tę Konfederacyą nie przyzwalamy/ áni iey przyiać/áni promowowáć v przyßkego Páná chcemy: z przyczyn ſłußnych y ważnych. Bo ácz ſie tá Konfederácya zá to vdawa/ iákoby w Polßcze pokoy y zgodę gruntowáć chćiáłá : ále kto ſię iey przypátrzy dobrze/ obaczy ſnádnie / iż pod to piękną poſtáwą truciznę podawa ſrogą ktora iádem ſwym / ieſli Pan Bog nie poſtrzeże/Koronę Polſką nie pochybnie zábiie. Bo naprzod obraża miłego Bogá/ obraża bliżniego / obraża y ſumnienie náße. Náwet Koronę Polſką / w wielką á ſromotną hánbę/ Prawá/ Przywileie/ ſwobody náße w niebeſpieczeńſtwo przywodźi. Obraża miłego Bogá tym / iż nie tylko fałßywemu nabożeńſtwu / ále y bluźnierſtwu/ ná oſtátek pogáńſtwu y wßelákiemu wßeteczeńſtwu drogę do Polſki okázuie. Bo ieſli będźie kázdemu wierzyć iáko kto chce wolno. A będźie pewnie/ gdy żadney peny in Hæreticos nie będźie. Rzecze ieden iż Chriſtus nie ieſt prawdźiwym Bogiem (iákoż iuż tákich y názbyt.) Drugi zás powie/ iż Máchomet ieſt prawdźiwym Bogiem. Trzeći zgołá powie iż nie máß Bogá: z tych żadnego áni Duchowna/ áni świeckiego zwierzchność kárác nie będźie mogłá/ bo go Konfederácya záſtąpi we wßem. Ażći w Polßcze bluźnierſtwo / ażći Alkoran Turecki/á zá nim Turek/ áż náoſtátek y pogáńſtwo zámnoży ſie znowu. Nuż ieſli ſie zás kto z ßkoły Iádámitow/ v ktorych nic włáſneo nie máß/ wyrwie/ y do ſkrzynki ſie czyiey/ábo dźiewki/ábo żony rzući/ day mu pokoy: Czemu? ták wierzy/Omnia communia. zá cymby Polſká ono zacne y v poſtronnych narodow ſławne Kroleſtwo/ w iáſkinią łotrowſką

wſzo obrocić ſie muśiáłá. Jáko ż iuż nieſtetyż łotroſtwá y nieſtátku tego pełno / bo co zinod ſámiż Heretykowie wypedzą / tu do Polſki iáko do włáſnego domu bieżą: Ciż v nas Apoſtołmi / ciż ſummnienia ludzkiego ſzáfárzmi / ći burzą / ći mieszáią / ći miłey Oyczyzny náſzey (o nieſczeſne czáſy) krwią ſie páść chcą. Agdyby tá Confederácya doyść miáłá / tymby ſie więcey námnożyło tego. Obrażą záś bliźniego / bo iż Rzeczpoſpolita Polſka ták ſtánełá / że przy Ich Mći Kśiężey wſzyſtkę władzą in ſpiritualib' zoſtáwiłá Oczym ſpolne Przywileie náſze / á zwłaſzczá Iagellonis in Iedlna świádczą / ktore Dignitatum Regni iáko Secularium, ták y Spiritualium nie tylko iura, ále y Conſuetudines vmacniáią y vtwierdzáią / iáko bez wſzyſtkiey krzywdy Ich Mśći Kśiężey odiąć ſie iudiciū falſæ religionis aut doctrinæ będźie mogło / ktore oni od tego czáſu / iáko w Polſzcze wiárá Chryſtuſowá náſtáłá cále y nienáruſzenie / áż po tod mieli / to iedná krzywdá. Druga gdy w iedney wśi kilká pánow będźie: á ieden vdawſzy ſie zá to Niemieckɑ wiárkę / Kośćioł ſprofánuie / co drudzy w tey mierze czynić będą? Práwem trudno / Konfederácya pozwala / więc ábo zá łeb chodźić / ábo oni z wielkim vkrzywdzeniem zoſtáć muſzą. K temu do iedney Páráfiey wśi śiłá ſzláchećkich przyſłucha / iáko nie ku krzywdźie inſzych páráfianow / Podawcá wrożną Religią Kośćioł przeináczy? Ieſli go pozową nic nie wygráią / dádząli mu też pokoy / inſzego Kośćiołá ſzukáć muſzą. A ieſli y támten / á potym y trzeći y czwarty / áż y dáley / iáko to będźie mogło być / ſkáżą: áżći oni dobrzy ludźie / ktorzy poſtáremu Páná Bogá chwalić zwykli / bez kośćiołá z poddá-

nemi

nemi swemi zostáć/ á potym w pogáństwo obroćić śię muszą: y zá to Konfederácyą / kto bedźie dobrym / kto spokoynym / ten krzywdę ćierpieć będźie/ temu áni prawo / áni moc żadna przy kτośći nie czyni żadney. A czemu? Konfederácya ták mowi/ iż to iest grunt pokoiu y zgody wnetrzney / áby kto krzywdę miał milczał / á ktoią czyni w pokoiu został. Alec to omylna do pokoiu nádźieiá Lędens in vitro, (ták mowią) læsus in marmore scribit. poczuiąc śię w tym kiedy ludźie. A ieśli te° onus przez posrzodek prawny złożyć z śiebie nie będą mogli/ do gwałtu y mocy śię vćieką / ážći ktorey śię strzeżemy woyną domową. Obraża też sumnienie / bo káżdy z nas przy swey Religiey dla te° mocnie y státecznie zostawa / iż ták o niey rozumie/ że dobra / że prawdźiwa/ á inszemi śię brzydźi/ iż złe á fałszywe. A gdyż ábo nászá Apostolska stárodawna wiárá/ ktorą tych czásow Papieską názywáią / iest prawdźiwa / ábo tá teraz nowo w Niemcech spłodzona/ iáko prze Bog ábo my ich/ ábo oni nászey bez nárusżenia sumnienia swego pozwolić możem. Przy poczćiwey małżonce (iáko kto z dobrem sumnieniem) wszetecznice ścierpieć może? A tá Konfederácya zá iedno to ma/ y w iednákiey wadze pokłáda. Ná czym ieśli spokoyne dobre summnienie przestáć może/ niech káżdy sądźi. Y ná ten czás że śię to nalepszego pokoiu spodźiewáć będźiemy/ kiedy chwałę miłego Bogá zniszczemy / bliźnie° swego vkrzywdźiemy/ sumnienia swe pokánceruiemy? Niech śię w tym iáko kto chce kocha / niech iáko chce sobie pobłaża / nie tráfić w to/ áby fałsz z prawdą porownał/ żeby dáli sobie rece/ á od tego czásu w pokoiu z sobą mieszkáli/ nie doczekáć te° nigdy/ áby Pan Bog tam impium

pium opus łáſkę ſwoię poże-gnáć miał. Pokoy ieſt dar miłego Bogá/á kto iedność twie wiáry/ ten z Bogiem żadnego ſpolku nie ma. Rowſzem niech tego pewien będźie / iż nas pomieſza Pan Bog pierwey miedzy ſobą / á potym nieprzyiaćielowi wiáry Chrześćiáńſkiey poda/ iáko Czechom/ iáko Węgrom náſzym ſąśiádom / prze tákową ż vczynił przyczynę. A wiecbychmy ludźie ſpokoyni/ ludźie nád dobro Rzeczypoſpolitey vśiebie przednieyſzego niemáiący/ná to co Koronie Polſkiey wieczną zgubę pewnie przynieśie przyzwolić mieli? Nád to co może bić ſromotnieyſzego/kiedy w Rzecz: P. náſzey/ iáko to/iż v nas ten/ ktory woły/krowe/świnie/koze vkrádnie/ karan będźie. A ktory Kośćioł zburzy/Ołtarze przewráca/ Kápłany wypędźi/święte Páńſkie/ Przeczyſtſzą y nigdy podług potrzeby niewychwáloną Pánnę mátkę Bożą zeſromoći/chwałę miłego Bogá zniſzczy/ Imie náoſtátek Páńſkie / y duchom złym ſtráſzne zbluźni / hánby / ten mowie/ táki pokoy mieć będźie: tego ktoryby chćiał káráć/ iużby pokoy wnętrzny wzruſzał/ miłość/zgodę tárgał. Przeto prze ćiw iemu powſtáć / iáko przećiw nieprzyiaćielowi Koronnemu wſzyſcy powinni będą. O zápámiętánie náſze/ inſze narody wpobożnośći á w ſpráwiedliwośći pokoiu grunt y zgody zakłádali: A my nieſzczeſni Polacy w niepobożnośći y wnieſpráwiedliwośći od przyſzłego gniewu Páńſkiego vtáićbyſmy ſie chćieli. Ale dźiwna rzecz/ iáko zá grzechem/tuż záwżdy kaźń miłego Bogá idźie. Co y wtey Konfederácyey ſnádnie obaczyć káżdy może. Bo falſzywe nabożeńſtwo/ beſpiecżeńſtwem opatrzáiąc / wolność náſzę miłą w niebeſpieczeńſtwo przywodźi. Wiemy to wſzyſcy / iż Krole y Pány wſzela-

wszelakie nic inszego w powinności ich nie zatrzymawa / iedno przysięga; Bo tey względem na prawo / na wolności poddanych oglądać się zawżdy musi / wiedząc iż P. Bog periuros srodze karze. Otoż ku podniesieniu powagi tey przysięgi / y ku zniszczeniu iey / ta Konfederácya drogą się otwiera wielka. Bo ieśli będzie kożdemu wolno w iáko będzie chciał Religią się przewierzgnąć. A czemu też y nie Krolowi? A ieśli Krol rzecze: iż ták wierzy / że iuramentũ præter Dei præceptum factum non tenet. Czego mu Pánowie Ewángelikowie bronić nie mogą / bo to v nich recta & indubitata propositio, nihil esse recipiendum præter scripturas. Niechayże mi vkaże w ś. piśmie / gdźie ktory Krol wolności poprzyśiegł Zydom / ábo żeby poprzyśięgáć ie Pan Bog przykazał. Niechay vkaże w ktorey Ewángeliey to stoi. Neminem captiuabimus, nisi iure uictum. Niech vkaże ktory to Prorok nápisał: Nihil noui statuemus, nisi cum consensu Consiliariorũ & Nunciorum. Niech powie / w ktorym Psalmie Krol Dawid / Super hastam extra fines Regni Nobilitati dieć grzywien obiecuie / tákże y o inszych wolnośćiách. A ták Krol Ewángelik z tych przyczyn przysięgę swoię lekce vważyć / á zgołá porzućić ią może: bo ieśli insze votá / iáko Castitatis & Religionis nizacz v siebie nie máią: czemuby przyśięgá ważna być miáłá? Gdyż też iest iedno votum / ktorym Princeps vouet Bogu iż práwá y wolnośći swoich poddánych w cále záchowa: áźći przyśięgę zelżywszy / Práwá y Przywileie / y Státutá násze o ziemię vderzy / á podług Bibliey sądźić będźie iáko nie dawno Stárostá ieden w Polszcze z tego pocztu czynił. Jeśli się tedy Krol ná to

 vdá /

ßda / co czynić? do mocy tru-
dno / Konfedecya ʒá nim / ieſli
ſey iemu trzymáć nie bedą / á
czemu ią też on trzymáć komu
powinien? Aż ći w Polßcze
mießánina / áżći iedni ná tę /
drudzy ná owę ſtronę przeſte-
puią: więc ábo w ſie vderzem /
ábo z wolnośćiámi ſię ſwemi
wiecznie pożegnáć muśim Aći
podobno co teraz ná piſkorzu
przeſiáć mußą / nie zániechaią
pomśćić ſię ſwego. Z tych tedy
przyczyn / iáko káżdy baczy ſłu
ßnych / ná táką Konfederácyą
nie przyzwalamy / áni przy-
zwolić bona conſcientia mo-
żem: Ale przy ſtárodawney
wierze / ktorachmy od Kośćio-
łá Rzymſkiego wzieli / mocnie
y ſtátecznie ſtoiąc, y cnych
przodkow ſwoich náſláduiąc /
ktorzy zámießánych onych /
Czeſkiego kácerſtwá czáſow /
nie pozwalánim fałßywego
nábożeńſtwá / ále zábraniá-
niem pokoy y zgode w tey Ko-
ronie záchowáli: przy ſtárych
Konfederácyách przeſtawá-
my / y potomkowie náßy prze-
ſtáwáć bedą. A iż ſię rumores
iákieś wßczynáią / iákoby prze
nie rychłe Królá obránie przy-
iechánie do rozruchu iákiego
w Koronie przyść miáło: Te-
dy ſię w tym oświádczamy / iż
ieſliby pod ten czás / niżli do
nas Pan obrány przyiedźie /
oſoby iákie ábo ſtany / lubo też
Ziemie / motus iákie czynić / á-
bo do złożenia inßey Elekcyey
więć ſię chćiáły / tákowemu te
pomágáć niechcemy: ále przy
zgodnym od wßech ſtanow
Naiáśnieyßego Páná Kśiąże-
ćiá J. M. Páná Henriká Kro
lewicá Fráncuſkiego obrá-
niu / mocnie y ſtátecznie zo-
ſtawáiąc / iego przyiechánia
iákozkolwiek długiego / z tą
wiárą y chećią iákoſmy go o-
bráli / czekáć bedziemy. A kto-
by burzyć / ábo motus iákie
ßkodliwe przećiw iemu wßczy
náć chćiał / przećiw tákiemu
káżdemu / ktoregobykolwiek
był

był záwołánia/ná ſkáże ie° powſtáć wßyſcy powinni będźiemy/iáko contra hoſtem patriæ, ktory ſię non contentando iure communi, zgodne raz Páná obránie tárgáć chce y rozrywáć. Wßákże Ich Mść Pány Koronne vpomnieć/áby ſie ſtáráli/żeby Krol J. M. co narychley przyiechał. Bo áby miał Koronę ſpráwowáć przez Gubernatory/ ná to nie przyzwalamy/ co ſobie ſtrzymáć wßyſcy ſub fide, honore, & nominibus noſtris obiecuiemy/ y tym piſmem obowiezuiemy ſię. Ktoro náßę Proteſtácyą zſtrony Rad Wielmożny Pan Woyćiech Kraśinſki/ Kásztellan Sieprſki zápieczetował. A zſtrony Rycerſtwá/ kázáliſmy ią zápieczetowáć ziemſką pieczęćią/ y deputowáliſmy z poyſrzodku śiebie vrodzone/ Jákubá Liſakowſkie°/ Stolniká Nurſkiego/ Stároſte Raćieſkiego/ y Mikołáiá Koſobudzkiego Piſárzá ziemſkiego Płockiego/ áby te proteſtácyą náßę do Ksiąg Grodzkich Płockich podáli ku wpiſániu. Dźiało ſię w Raćiążu ná Seymie pierwßego dniá Wrześniá/ Roku 1573.

Petrus Myſſkowski Epiſcopus Plocenſis ſcripſit.

Albertus Krasinski Caſtellanus Sierpcen ſcripſit.

Nicolaus Koſobuczki, Notarius *terreſtris Plocenſis.*

Stanislaus Meczyński Vicecapitaneus & cauſarum officij Caſtri Plocēſis Iudex propria mãu ſcripſit

Ex actis Caſtrenſis Plocenſis extractum.

Verum præter illas in inſtãti, ſiue (vt iuris conſulti loquuntur) ſtante pede interpoſitas proteſtationes, nihil unquam à Catholicis, tàm ſpiritualibus, quàm ſecularibus, omiſſum fuit, quominus hîc articulus Confœderationis, diuerſis modis, vbiq; locorum impugnaretur. Nã * & Pariſiis cum legati Ordinum

nũ Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ, electo Regi Henrico Regnum deferrent, Reuerendissimus Dominus Adamus Konarski Episcopus Posnaniensis, Princeps illius legationis, & cum illo alij insignes viri, eiusdẽ legationis comites atque socij, circa exhibitionem articulorum Henrico Regi Anno 1573. die 29. Mensis Augusti factam, contra confœderationem prædictam solenniter ꝓtestati fuerunt. Quã ꝓtestationẽ maioris fidei causa, hic adiicere nõ incongruũ videtur. *Ego Adam Konarski de Kobylino Episcopus Posnanen: protestor solenniter coram Deo & Serenissima Maiestate Vestra, & vobis præstantissimis viris, & corã vobis Domini Legati, in præsentia Notariorum publicorum hic adstantium, insistendo protestationibus prioribus antea, & sæpius factis, quòd huic articulo, in quo de fidei dissidijs, siue de confederatione mentio sit, semper obstiti, & contra ipsum vná cum alijs protestatus sum, & nunc meo & aliorum mihi adhærentium Catholicorum nomine rursus protestor, quòd prædicto articulo expresse contradico, & omni meliori modo repugno, meque oppono quòd sit contra iura & libertates Ecclesiæ, & contra veras Regni constitutiones & ex alijs causis & rationibus, in iam dicta protestatione in Comitijs electionis facta, contentis. Cuius rei peto á vobis Notarijs instrumentum confici, & mihi expediri.* Quod cùm dixisset supradictus Reuerendiss: Dominus Episco: in eadẽ ferè verba protestatus est Illustris & Magnificus Dominus Albertus á Lasko Palatinus Siradiensis, & Illustris Dominus Nicolaus Christopherus Radziuilus, Marschalcus Curiæ Lithuaniæ, Regni Poloniæ Oratores, quorum vterque inhærendo protestationi factæ á Reuerendiss: Domino Episcopo, similiter pro

protestatus est, quod huic articulo siue confœderationi de religione non consentiant, sed resistāt. Qui nimò iterum atq; iterum, ante & post protestationem à Rege super articulos sibi oblatos iuramenti, ab eodem Reuerendiss: Episcopo Posnanien: interpositas fuisse eo nomine protestationes, ipsius Henrici Regis diploma declarat. Quod nè quempiam lateat, aut figmēti forte loco habeatur, illud de verbo ad verbum hìc adscribere visum est.

24 *HENRICVS Dei * Gratia electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ Samogitiæ Kiiouiæ, Voliniæ, Podlachiæ, Liuoniæq; &c. nec non Andium, Borboniorum, & Aluernorum, Comes Marchiæ Foresti, Quercis & Monfortis. Significamus harum serie literarum vniuersis & singulis quorum interest, intererit, aut interesse in futurum quomodo libet poterit. Quòd anno & die datæ præsentium, quum sacrificio Missæ de Spiritu S. in Ecclesia Cathedrali Parisiorum exaudito, ad maius altare eiusdem Ecclesiæ accessissemus ad præstandū iuramentum nobis ab Oratoribus Regni Poloniæ, & Magni Duc: Lith. per Magnificum Ioānem Herborth de Fulstin Castellanum Sanocen: collegam eorum oblatum, & in loco præstandi iuramenti iam essemus, Reuerendissimus in Christo Pater Adamus Konarski de Kobylno Episcopus Posnanien: eiusdē Regni Poloniæ primus Orator, coram nobis & omnibus astantibus, nōine suo, ac toti⁹ status & ordinis spiritualis, omniū Catholicorum Senatorū & Nobilium in Regno Poloniæ, & dominiis ad illud pertinentibus, vbicunque consistentium, ac huiusmodi suæ protestationi adhærentiū atque adhærere volentiū, inhærendo ante factis protestationibus, protestatus est. Quia huiusmodi iuramento, eo quod sit absque omnium statuum ac ordinū Regni communi consensu conscriptum, nullo modo*

lò modo consentit, ac eiusdem protestationis suæ schædulam sigillo suo munitam, nobis attulit & exhibuit, Adhærentibus eidem suæ protestationi Magnifico Alberto Laski Palatino Siradien:. & Nicolao Christophero Radziuil, Duce in Olyká & Nieśwież, Curiæ Magni Duc: Lithaniæ Marschalco, dicti Regni Poloniæ & Magni Duc: Lith: Oratoribus. Cuius quidem protestationis tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis.

Serenissime Rex. Quoniā Maiestas Vestra est nuper in nostrum Regem electa, minus fortasse accepit Regni Poloniæ consuetudines, præcipuè iuramenti à nouis Regibus suscipiendi, ne quid illa in hoc negotio aliorum culpa nesciens peccet, venia prius, qua decet submissione à Maiestate Vestra impetrata, pro ea quam gero & Episcopi Catholici, & Legati Polonici persona illam moneo, Reges Poloniæ iurare solitos ex quadam veteri formula, quam è Statuto Regni sumptam, quidam qui à Catholica fide desciuerunt, additis insertisque permultis, quæ nulli antea Poloniæ Reges iurare soliti sunt, innouarūt, quamq; ita innouatam, non omnes Regni Poloniæ status approbarunt, maximè verò Ecclesiasticus ordo, & plerique alij tum Senatores, tum ex Equestri ordine, qui & in Polonia protestati sunt, & obstiterunt, huiusmodi innouationi, quemadmodum ego quoq; hisce diebus, tradito illius protestationis exemplo, coram Maiestate Vestra sum protestatus, cum de secundo articulo ipsi exhibito ageretur. Ea tamen innouata formula, nunc Maiestati Vestræ adfertur, vt ex illis verbis Sacramēto adigatur. Quod nè Maiestati V. Regnoq; Poloniæ, inprimis verò Ecclesiæ & statui Ecclesiastico obesse posit aliquando, neue quod præter Senatus totius Polonici sententiam, contra Deum, Ecclesiastica iura, & veteres Regni Poloniæ constitutiones attentatur, aliquam habere vim aut firmitatem possit, etiam atque etiam Maiestatem Vestram moneo atque oro, nè alia ex

formula iuret, quam quæ aliis Regibus est oblata, quæq; ei circa coronationem afferetur. Sin verò alia fuerit eius animi sententia, rursus oro, ne molestè ferat, cùm ego me vniuersumq; ordinem Ecclesiasticum ac quoscunque Ecclesiasticos & Reipub. curam gerentes, qui mecum idem sentiunt, iis rebus opposuero, quas contra Deum & fidem Catholicam aliter geri videro, quã in Republica nostra consueuerit. Itaq; iam nunc omni meliori modo & forma protestor, meo & Ecclesiastici Ordinis ac omnium Catholicorum mihi adhærentium, hîc & in Polonia nomine, nulli nos alteri iuramento assensuros, quàm ex veteri formula suscepto, neque ratum, aut sanctum habituros, quod aliter à Maiestate Vestra fuerit iuratum, quin iuramentum eiusmodi nullius authoritatis & irritum fore: neque Maiestatem V. Saluis Regni Poloniæ iuribus, illud posse aut debere suscipere, ac propterea illo neq; teneri, neq; vlla ratione affici. Quamobrem ab omnibus Notariis, aut Secretariis Regiis, aut quibusuis hic præsentibus, peto & flagito, vt horum omnium mihi instrumentum publicum exarent, & in forma probante authenticè scriptum tradant, præsentibus testibus. Quam quidẽ protestationẽ, Nos HENRICVS Dei gratia Rex Poloniæ electus, suscepimus & admisimus, profitemurque ad perpetuam rei memoriam. Nos per huiusmodi iuramentum à nobis præstitum, etiamsi quocunque colore, vel ingenio interpretatum fuerit, nihil cuiquam præsertim verò statui & ordini Ecclesiastico, eiusq; iuribus & iurisdictionibus, tam spiritualibus quàm secularibus, quæ omnia firma & immobilia perpetuò esse volumus, derogare velle vel vnquam derogaturos, verbo Regio pollicemur, & iureiurando nos obligamus. In cuius rei fidem & testimonium præsentes literas decernimus, sigilloque nostro quoad præsens vtimur, communiri iussimus, & manu propria subscripsimus. Præsentibus Reuerendo, Magnificis, Generosis & Nobi-

Nobilibus, Petro de Gondi Episco-
po Parisiensi, Ioanne Zamoyski Bel-
zen: & Zamechen: Nicolao Firley
de Dabrowicá Casimirien: Capita-
neis, Paulo de Euïx, & Henrico de
Neuers Consiliariis Regis Christi-
anissimi, in suo secretiori & priuato
consilio. Actum & datum Parisiis,
die Iouis, 10. Mensis Septembr. An-
no ab incarnatione Domini 1573.

Sed quid, num in eo iam
stetit hoc negotium? Minimé
verò. nam quemadmodum
antea (vt supra dictum est)
toto interregni illius tempo-
re, & præcipuè in electione
noui Regis, circa Varsauiam,
vniuersus status & ordo spi-
ritualis, cum non exigua itidē
parte status secularis, huic ar-
ticulo de pace inter disiden-
tes in religione tenenda recla-
mauerunt, & nè in posterum
robur haberet soleniter prote-
25 stati sunt; ita post modum *
cùm iam venisset tempus dia-
dematis imponendi nouo Re-
gi, & confirmandorum per
eum iurium omnium Regni,
Illustrissimus & Reuerendissi.
Iacobus Vchanski Dei & A-
postolicæ sedis gratia Archi
episcopus Gnesnensis Regni
Primas; & item alter Reuerē-
dissimus Archiepiscopus Le-
opoliensis; similiter & om-
nes Domini Episcopi, tùm
temporis præsentes suo & ali
orum absentium Episcopo-
rum, Abbatum, Ecclesiarū-
que Cathedralium omnium,
& collegiatarum, ac vniuer-
si huius Regni cleri nomini-
bus, tanquàm vniuersus sta-
tus spiritualis, cum non po-
strema parte status secularis,
ac ordinis eius, articulos in
Conuentu Electionis noui Re
gis, à quibusuam seculari-
bus, sine vnanimi consensu
omnium ordinum, imò quàm
plurimis reclamantibus atq;
protestantibus, non suo loco,
neque tempore, nec modo at-
que ordine debito & legiti-
mo compositos, inter confir-
mationem

mationem iurium & libertatum Regni inseri non posse, nec debere, multis ijsq; grauissimis rationibus (quæ in protestatione Cracouiæ, Anno 1574. eo nomine facta, continentur) conprobarunt.
26 Neq; inefficax * tùm temporis extitit eorum articulorum impugnatio, vt potè quod Rex Catholicus facilè sibi persuaderi passus est, non aliam confirmationis iurium ac libertatum Regni obseruandã sibi esse formulam, quámq; à prædecessoribus suis. per manus sibi tradita esset, ac proinde nouos illos articulos cõfœderationis supradictæ, tanquam controuersos de quibus) vt in priuilegio eiusdẽ confirmationis habetur) non tantùm in Coronatione, verùm & in Gallia magnæ inter cesserunt disceptationes, nequaquam priuilegio confirmationis iurium inserendos, sed ad Conuentus particulares omninò reiiciendos esse iudicauit. Non me illud prçterit, quod postmodùm reuiuiscente istius hydræ capite, à posterioribus Regibus, Stephano & Sigismundo tertio, feliciter nunc nobis regnante, aliquoties, tàm videlicet in electionibus, quàm & in coronationibus illorum, isti articuli de pace inter dissidentes in religione tenenda, approbati atque confirmati fuerint; attamen vbique repugnantibus & reclamantibus Senatoribus spiritualibus & secularibus quám plurimis, id factum fuisse nulli dubium est. Id enim non solùm ex protestationibus identidem quotiescunque huius confœderationis mentio facta fuit, interpositis, sed etiam ex subscriptionibus illorum manifesto apparet. Inprimis vero con- 27
firmationi electionis Regis Stephani, vbi de confœderatione nihil factum fuit, Andriouiæ

driouiæ Anno Domini 1576. die prima Februarij, Reuerẽdissimus Stanislaus Karnkowski Episcopus Vladislauiensis suo, & totius stat⁹ spiritualis nomine ita subscripsit. In articulo de compositione & iudicijs, saluo iure spiritualium: Circa confirmationem demum iurium atque priuilegiorum Regni, á Rege Stephano, in Ciuitate Megges octaua die Mensis Februarij, Anno 1576. factam, (vbi nullus Episcoporũ, sed omnes ferè paucis exceptis Catholicis diuersæ religionis homines ea legatione fũcti fuerũt) eius rei fit mẽtio, *quod nimirum aliqui incolæ Regni (verba sunt Stephani Regis, id sibi cauerunt speciali confæderatione, vt in causa religionis pacem habeant, quàm nos illis conseruaturos plenè & perpetuè pollicemur.* Ex quibus verbis hoc diligẽter notandum est, specialem non vniuersalem hanc esse confæderationem, vtpotè aliquibus tantummodò incolis Regni seruientem: deinde nihil aliud præter pacem dissidentibus in religione caueri atque promitti. Denique *28 post mortem Regis Stephani sub interregno in Conuentu Senatorum & Nobilium Palatinatuum Cracouien: Sandomirien: & Lublinen: Cracouiæ Annò 1572. celebrato, noui articuli confœderationis proponuntur. In quibus huius itidem confœderationi, dissidentium de religione fit mentio. Cui insignes & magnos viros, Illustrem nimirum & Magnificum Nicolaũ Zebrzydowski, Generalẽ Crac: Capitaneum, & Spitconem Iordan Capitaneum Sandecen: tali subscriptione illorum articulorum (in quãtum videlicet iuri antiquo, tam publico, quám alicuius priuato non derogant, & in Conuocatione approbati fuerint

erint) haut obſcuré contra-
dixiſſe, quis dubitare poteſt?
29 Sequuta *poſtmodùm Anno
1578. Conuocatione genera-
li Varſauienſi cauſa eligendi
noui Regis indicta, claré &
expreſſé ab Epiſcopis huic
confœderationi contradici-
tur, vt liquidò apparet ex
his ſubſcriptionibus:
*Stanislaus Karnkowski Archiepi-
ſcopus Gneſnen: excepto articulo
confœderationis inter diſsidentes de
religione, manu ſua propria. Al-
bertus Báránowski Epiſcopus Præ-
mislien: R.P Vicecancellarius ea-
dem præmiſſa exceptione. Lauren-
tius Goślicki Epiſcopus Camenec-
cenſis; excepta confœderatione,
Stanislaus Leſczynski Canonicus
Cracou: excepta confœderatione.*

Cùm itaque publica huius
Regni iura nullo modò pati-
antur, ea pro legibus & con-
ſtitutionibꝰ haberi, in quibus
vnanimis conſenſus omnium
Prælatorũ Baronũ & Cõſili-
ariorũ, quã ſpiritualiũ quã ſe-
cularium, atque Nuntiorum
terreſtrium, non interuenit;
iure merito hic quoque arti-
culus confœderationis, á pri-
uatis quibuſdam hominibus
priuati commodi cauſa, vt-
potè ne pœnæ ob diuerſitatẽ
religionis in eos extenderen-
tur, introductus & ſuppoſi-
tus, contra quem tot ſolennes
proteſtationes, tot contradi-
ctiones tot denique refutatio-
nes, tam ſcriptis quàm dictis,
vbique locorum, & quouis
tempore factæ reperiuntur,
nullam non modò vim, ſed
nec nomen legis aut conſtitu-
tionis habere poteſt aut de-
bet. Longè aliam * diſſimi- 30
lemq; fuiſſe, olim maiorum
noſtrorum in ſtatuendis hu-
iuſmodi confæderationibus
obſeruantiam vel ex ipſius
confœderationis Korczynen:
contextu, Anno Domini 1438
die 8. Martii ab omnibus or-
dinibus Regni initæ, res ipſa
teſtatur. *Nos* inquiunt Ordi-

nes Re-

nes Regni, *Principes spirituales & seculares, Barones, & Comites, Proceres, Milites, Nobilitas, Ciuitates, totaque communitas Regni Poloniæ, singulariter singuli, & vniuersaliter vniuersi eodem animo, eadẽ voluntate, scientia, assensu, & rati habitatione, omnes vnanimiter decernimus & significamus tenore præsentium, &c. quod quicunque existat indigena Regni Poloniæ, &c. vellet aliquas inobedientias contra ius commune, &c. aut etiam hæreticales errores facere vel promouere, contra talem, siue tales, cuiuscunque status, gradus, cõditionis & præminentiæ fuerint, siue spirituales, siue seculares, & in eorum destructionem consurgere volumus & promittimus, sub fide & honore nostris, absque dolo & fraude: nec ipsis auxilio, consilio vel fauore patrocinari volumus, sub fide & honore nostris, etiamsi sanguine, affinitate, & quacunq; propinquitate forent nobis aut alicui nostrum cõiuncti &c* Deus bone, quàm dissimilis, & quàm Christianæ pietati magis conueniens est huius antiquæ confœderationis formula, ab ea, quam isti non ita pridem sub interregnis sibi fabricauerunt? Ibi enim omnium ordinum & statuum tam spiritualium quàm secularium vnanimem consensum intercessisse, huic verò nouæ confœderationi potissimam partem Reipub vniuersum nimirum Ecclesiasticum ordinem reclamasse constat: ibi in extirpationẽ quorumuis hæreticalium errorũ, hîc verò in propagationem nouarum sectarum fit consensus: ibi in hæc verba, *nec pro eis loquj volumus aliquod verbum, sed punire promitimus,* maiores nostri sese obstringunt: hîc verò eos defendemus ac tuebimur isti dicunt. Sed * non 31
fuit hæc sola Catholicorum in Polonia contra hæreticos confœderatio, quinimò alias haud dissimiles, quæ à pientissimis illis maioribus nostris

stris

ſtris, eodem feruore pietatis factæ fuerunt, plures anteceſſiſſe certis diplomatibus probatur. Et in primis Anno Domini 1430 in Comitiis Regni Iedlnę, omnes ordines Regni ſuſcipiunt in Regem de duobus filiis Vladiſlai Regis, qui aptior Regno fuerit promittuntq; vnanimiter contra eos ſe inſurrecturos, qui huic ſuſceptioni contrauenire, vel bellum intra Regnum facere, vel commouere, & conſpirationes inire aut hæreſes promouere auſi fuerint, ſub fide & honore ſuo Fuit autem hoc diploma munitũ ſigillis Nobilium Polonorum numero quinquaginta. Simile diploma ſub ſigillis Nobilium ſexaginta, Poſnaniæ Anno Domini 1432 in Comitiis confectum fuit. Item in Comitiis in Brzescie, de data feria tertia Paschę, Anni 1433 ſimiles extiterunt literæ, ſub ſigillis Nobiliũ numero quadraginta quatuor. In Comitiis quoque Dobrzynen: Anni 1434 ſimiles literæ editæ fuerunt, ſub ſigillis Nobilium ſexaginta. Nobilitas itidem Ruſſiæ in Comitiis generalibus in Mosciſka. Anno 1439 ſimili diplomate ſeſe obſtringit, ſub ſigillis ſexaginta quatuor Idem deniq; fecit Nobilitas Podoliæ in Kamieniec Anno eodẽ 1439. ſub ſigillis viginti tribus Ac præterea * antiquiorum quoq; Poloniæ Regum, contra hæreticos latæ, complures reperiuntur ſanctiones, qualis eſt illa, vel ipſius Priluſij teſtimonio, vtilis admodum conſeruandæ religioni atque perpetua memoria digna lex Vladiſlai Regis Iagellonis in Iedlna, Anno Domini 1424. promulgata, quæ ſic ſe habet: *Quod cùm ſub diſſimulatione præterire non debemus, imo arctemur diuinæ legis perpetuis inſtitutis peſtiferos hæreticorum errores, (quos in Dei contemptum*

32

 temptum

temptum, & in Christianæ religionis detrimentum, & eneruationem politiæq; iacturam, iniqua peruersorum corda conflauerunt) etiam quæcunque oporteret nos subire pericula, à finibus nostris propulsare, in gladio deiicere, vt qui censura Ecclesiæ non terrentur, humana seueritate multentur, maturo cõsilio Prælatorum, Principum, & Boronum nostrorum habito, & consensu, & etiam decerta ipsorum & nostra scientia, præsentibus decernimus, & pro firmo constanti, & pro irrefragabili edicto teneri præcipimus. Vt quicunque in Regno Poloniæ nostro, & terris nobis subiectis, hæreticus, aut hæresi infectus, vel suspectus de eadem, fautor eorum vel director repertus fuerit, per nostros Capitaneos, Consules Ciuitatum, & alios officiales, ac quoslibet subditos nostros, siue in Officiis, siue extra viuentes, velut Regiæ Maiestatis offensor capiatur, & iuxta exigentiam excessus sui puniatur. Atque ibidem paulò inferius subiungit, contra eosdem hæreticos grauissimas pænas: *Et nihilominus omnia bona ipsorum, mobilia & immobilia, inquibuscunque rebus cõsistentia publicentur, thesauro nostro confiscanda prolesque eorum, tám masculina quám fæminina, omni careat successione, perpetuo, & honore, nec vnquam assumatur ad dignitates vel honores. sed cum patribus & progenitoribus suis, semper maneant infames, nec de cæterò gaudeat aliquo priuilegio Nobilitatis vel decore.* Extant Sigismũdi quoque primi non pauca aiusdem sententiæ edicta. Et primùm quidẽ Torunii Anno 1520. editum, tale est: *Manifestum facimus harum serie literarum, quod intelligentes ad regnũ & dominia nostra inferri, nõ nullos libellos cuiusdam fratris Martini Lutheri Augustiniani, in quibus multa continentur, tám contra sedẽ Apostolicam, quám etiam in perturbationem communis Ordinis, & status rei Ecclesiasticæ & religionis. Cùm enim in Regno nostro ex huiusmo-*

iusmodi scriptis errores aliqui pullularint officij nostri, vt Christiani Principis, & fidelis filij sanctæ matris Ecclesiæ esse duximus, vt authoritate & potestate nostra Regia, huic cœpto noxio resisteremus. Mãdamus itaque vobis omnibus subditis nostris, & cuilibet vestrum seorsum, vt nemo deinceps audeat talia opera vt præmissum est, in Regnum & dominia nostra inferre, vendere, aut illis vti, sub pœnis confiscationis bonorum atque exilij, quas vnusquisque mandatum nostrum transgrediens sine vlla excusatione, tam ignorantiæ, quam alterius causæ subibit.

Alterũ Cracouiæ Anno 1525. non dissimile priori, sic se habet: *Manifestum facimus omnibus & singulis cuiuscunque status & Ordinis subditis nostris, ac etiam aduenis quibuscunque. Quia cùm humanis ingeniis præsertim vulgi, ad res nouas ac insolẽtias prepensis, necesse sit, cùm alia multa tum verò hæreses emergere, necesse item sit per eos, qui diuinis & humanis institutis præpositi sunt, illas hæreses tanquam pestem & virus nocentissimum â subditis illorum arceri. Siquidem sola religio est, quæ legibus ac institutis suis homines indisciplina, in virtute ac fide erga Deum & homines continet ac regit, quaq; in norma & obseruantia sua veteri turbata ac dissoluta, turbari & dissoluj necesse est vniuersa, quod postea, vt multis exemplis constat, in seditionem vergere, ac in pernicem Rerumpublicarum, earumq; rectores redundare solet. Nos pro officio Christianj Principis, eam jpsam religionem á sanctis Patribus ordinatam, ac per Ecclesiam sanctam Romanam directam, nobisq; á maioribus nostris per manus traditam, ac uer nos denique ad gentes nostras, multo sanguine, & clarissimis gratia Dei victoriis hactenus defensam, etiam á labe hæretica, his temporibus jn vicinia emergente, integram & immaculatam in Regno & dominiis nostris conseruare volentes, publicis edictis Mandamus, nè quidam Lutherj cuiusdam librj,*

eiusque sequacium quorumcunque, quos sua insolentia in reprobrum egit sensum, quiq; prætextu libertatis Christianæ, prætextu vitiorum ordinis Ecclesiastici & scandalorũ, quæ in hominibus fieri necesse est, tanquam sub melle virus suum in vulgus spargunt, & scriptis ac sermonibus famosissimis non solùm mores salubres & instituta Ecclesiastica, sed ipsos etiã Sanctos Patres turpissimè proscindunt, & sacra prophanis miscent, ad Regnum & dominia nostra inferrentur & legerentur. Neuè quis dogma ipsum pestiferum approbare audeat, sub pœna capitis & priuationis omniũ bonorum, ad quæ edicta nostra exequenda modum, etiam opportunum statuere volentes. Delegauimus in Prætorium Ciuitatis Cracouiensis nonnullos primarios nostros, tam spirituales, quàm seculares Consiliarios, qui cum Consulibus & officialibus Ciuitatis, sic edicta nostra exequentur, vt inprimis quandocunque opportunum videbitur, Reuerendissimo D. Episcopo Cracou: per inquisitores eius cum Decurionibus, quos Consulatus in Ciuitate ad huius negotij aliorumq; excessuũ tollendorum custodiam eligent, per omnes domos, testudines, & cistas diligens scrutatio & inquisitio fiat, & vbi aliqui libri hæretici inuenirentur, illic pœna edicti exigetur. Deinde vt Impressores librorum nihil prorsus imprimere, & Bibliopolæ, vel alij quicunq; exponere & vendere deinceps audeant, ex libris vndecunq; aduectis, nisi illos Rector Vniuersitatis prius viderit, & tam imprimi quàm vendi permiserit, sub pœnis prædictis. Vt autẽ & reliquæ Ciuitates nostræ hoc exemplo inuitentur ac vnusquisque in tempore præmoneretur, nè ipsa mandata nostra transgrediatur, & ignorãtiam prætendere possit. Nos hanc ipsam Consiliariorum & Consulatus Crac: ordinationem, per has literas nostras omnibus testatum volumus esse. Mandantes omnibus Ciuitatibus Regni & dominiorum nostrorum, vt ad eiusmodi edicta nostra exequenda cum loci ordinariis, a-

riis, aut eorum delegatis faciant ordinationes opportunas, easq́; diligẽtissimè exequantur, pro gratia nostra regali aliter non facturi. Cracouiæ Anno Domini, 1525.

Quod edictum vt debitæ exequutioni tradatur, ita idẽ ipse Rex Christophero Szidlowiecki Palatino & Capitaneo Cracouiensi mandat.

Magnifice sincerè nobis dilecte. Non ignorat tua sinceritas officij esse vniuscuiusque boni Principis, id potissimum curare, vt in subiectis sibi populis, vnitas, concordia, & tranquillitas conseruetur, Idque hoc vno fieri, si leges atque instituta diuina & humana longo vsu & communi approbatione recepta, diligenti custodia manu teneantur, hominesque seditiosi, & plus sapere volentes quàm oportet, quamq́; ad illos pertinet, coerceantur; siquidẽ in vita nihil certi firmiq́; haberetur, vbi liceret vnicuiq́; pro suo libitu & sensu, tam de diuinis, quam humanis rebus pronunciare. Cùm nec vllum est bonum, quod maledicendo deprauari non possit, nec vllum tam euidens malum, quod per licentiam sub specie boni sese non insinuet: Nos itaq́; dudum intelligentes spargi in Regno nostro Lutheri cuiusdam dogmata, cõtra mores & instituta Patrum, & sanctæ matris Ecclesiæ, in perturbationem communis status & vnitatis populi Christiani, pro debito nostro & exemplo aliorum priorum Regum & Principum Christianorum, publico edicto mandaueramus, vt ad regnum nostrum nulla opera ipsius Lutheri, aut alterius cuiuspiam sequacis ipsius inferantur, sub exilio & priuatione omnium bonorum. Contra quod edictum nostrum comperimus isthic in ciuitate nostra Crac: esse nonnullos ita curiosos in his quæ muneris eorum non sunt, atque ita contumaces aduersus edictum nostrum vt non cessent opuscula eiusdem Lutheri, & alia id genus inuehere, & iam palam tueri dogmata ipsa lætifera, in offendiculum bonarum mentium, hominumq́; perturbationem, ac contemptum

ptum authoritatis & mandati nostri Regij. Quod vt meritò debemus, indignissime animo ferentes comittimus Sinc: V. idque omnino esse volumus, vt tales, qui in vulgum spargunt ipsa dogmata Lutherana, vel eius opera inuehũt, palam vel occultè ad Regnum, & ad Dominia nostra, & præsertim isthuc in Ciuitatem Cracouiensem diligenter disquirat. Et in eos qui comperti fuerint, edictum nostrum irremissibiliter exequatur. Sed & *quicquid vltra in ea re curanda fecerit id nos non ratum solum, sed etiam gratissimum habituros non dubitet, pro fide & virtute sua* Sinc Tua *factura, Datum Cracouiæ* 1525.

Sed neque illud ad Gedanenses perpetua memoria dignum Regium mandatum silentio pretereundum est quo idẽ Rex Sigismundus, nè statum religionis Catholice immutare præsumant, eosdem seriò admonet, cuius is est tenor: *Famati fideles dilecti. Cùm multis rumoribus perlatum esset ad Nos seditiones vestras intestinas, & insolentias aduersus fidem & religionem sanctam Catholicam, eo vsque processisse, vt plurima contra Deum & Beatissimam Virginẽ matrem, & omnes Sanctos indignissima commiterentur diuinissimum Sacramentum blasphemaretur, ciboria, altaria, imagines picturas in Ecclesiis esse confracta & contumeliosè eiecta, calices, patenæ, cruces, & alia clenodia de Ecclesiis accepta & asportata, Monachos, & Moniales spoliatos, & de monasterio expulsos, & nouam religionem inuectam, Oratores nostros Reuerendissimum & Reuerendum in Christo Patres, Dominos Archiepiscopũ Gnesnensem, & Episcopum Vladislauiensem, infamatos & contumeliis affectos. Proconsules, Consules, & alios officiales Ciuitatis ilicentiosissimè depositos, opprobriis indignissimè affectos, aliosq; in locũ ipsorum indebitè suffectos. Burgrabium contra authoritatem nostram exauthoratum, & nouas de illo cõstitutiones factas, iudicia nostra violata*

violata, furcas & rotam in foro extructam contra Priuilegia & libertates Ciuitatis, orphanis & viduis census solui prohibitos, vt noui Consules, qui in domibus census obligatos habent, soluere illos non tenerentur, insigniores ciues nullo tempore securos esse, Ecclesias Parochiales iuris Patronatus nostri, externis Sacerdotibus sine scientia & consensu nostro collatas, & alia innumera perpetrari. Videbantur hæc omnia nobis adeo indigna & abominanda, vt fidem illis adhibere nunquam potuerimus: nam & contra religionem sanctam Catholicã, quam omnia Regna & Dominia Christianá hactenus tot sæculis concorditer & inuiolabiliter obseruârunt, tam nefanda comissa videbãtur, quæ ipsi Turce ant Tartari forsan comittere non auderunt, & aduersus auctoritatem nostram ita insolenter excessum, ac si nomen & potestas nostra Regia pluma leuior censeretur. Admonueramus vos per nuncios nostros benignissimis verbis de his ipsis rebus, quæ ad nos rumoribus perferebantur, quibus non vsquequaq; credere potuimus. Verùm quia intelleximus post eam legationem nostram, non modò intermissa & correcta esse à vobis, quæ sunt indignißimè commissa, sed etiã illa indies magis inualescere, maioresq; insolentias & blasphemias fieri, aduersus diuinam Maiestatem & Sanctos eius, ritusq; ac ordinem Ecclesiarum, qui à priscis illis sanctißimis Patribus, vita & miraculis clarißimis est institutus, doctore & magistro vnico Ecclesiæ Spiritu sancto à sceleratis Apostatis, qui horum censuram nunc sibi insolentissimè sumunt mutari. Timentes itaque nos, nè grauißimam vltionem à Domino Deo, & aput alios omnes Reges Principes, ac nationes Christianas, turpißimam notam incurramus & subeamus, si ad indigna & nefanda fatinora conniuerimus, admonendos vos iterum his literis nostris duximus. Mandantes vobis sub grauißima indignatione nostra, vt si ea ita se habent, quemadmodum ad nos relata sunt, primùm

omnium

omnium religionem sanctam Catholicam ad eam obseruationem & ordinem, quem à maioribus vestris per manus accepistis, & cum quo nobis subditi estis, in omnibus quæ mutata, destructa, ablata & violata sunt restituatis. Sacramentum Eucharistiæ seruari in Ecclesiis, & Monachos ac moniales ad sua Monasteria, quæ maiores nostri fundauerunt, & Plebanos ad suas Ecclesias, quæ nostri patronatus sunt, liberè redire permittatis, intrusosque quàm primum eiiciatis. Alioquin durante hoc errorum fundamento, nihil boni sperari potest in reliquis, quemadmodum & Bohemi id cognoscentes tandem resipuerunt. De inde Magistratum omnem indignè & indecenter depositum restituatis, constitutionesq́; quas propria voluntate & seditiosè confecistis, abrogetis. Rotasq́; & patibula indignissima carnificinæ insignia è foro deiiciatis, vosq́; in omnibus tam diuinis, quàm humanis rebus & negotiis vestris ad priscum laudabilem morem ac instituta, quibus aucta est Ciuitas vestra, accomodare & adhærere studeatis. Nam si vos ipsi inter vos id facere non curaueritis, nos debitum & officium Christiani Regis prætermittere non poterimus. Ad quæ omnia volumus vt nobis per hunc Nuncium nostrum respondeatis. Cracouiæ, Anno Domini, 1525.

Cùm verò Gedanenses Regis optimi atque clementissimi Principis hæc tam benigna ac verè paterna monita seu mandata cõtumaciter cõtempsissent, & nihilominus Lutheranam hæresim in ea Ciuitate summo conatu & studio promouere ausi fuissent; quid inde consequutum fuerit, quauè ratione Rex prudentissimus supplicio condigno de Lutheranæ factionis auctoribus sumpto, statum eius Ciuitatis ex arbitrio suo composuerit, Bernardi Vapouii fragmentum qui introspiciet, luculenter admodum hæc omnia ex eo cognoscet.

Eiusdem

Eiusdem quoq; Regis edictum Anni 1534. extat, contra religionis innouatores grauissimum & seuerissimum: *Audiuimus*, inquit, *per multos esse in Regno nostro factiosos, & nouandarum rerum cupidos homines, qui sectas ab orthodoxis Patribus, in vniuersalibus* Conciliis *reprobatas, non in occulto saltem sectantur, sed & publicè profitentur & disseminant, non sine contemptu piarum sanctionum à sancta Catholica Ecclesia institutarum & receptarum, atque edictorum nostrorum: esse item non paucos, qui liberos, propinquos, & affines suos Vitembergam mittunt, vt illic mox ab ineunte ætate priusquam nouerint malum à bono discernere, pestifera dogmata ab ipso Luthero, qui horum malorũ caput est, imbibant, & postea in Regno nostro diffundant & propagẽt. Quæres quam feliciter vicinis circumcirca Regionibus ceciderit, nemini obscurum est. Videmus enim luce meridiana clarius; quãtæ seditiones, quantæ cædes, bonorum direptiones, & quanta rerum omnium perturbatio quanta pietatis ruina, quanta deniq; honestatis euersio ex his initiis excitata sit. Quod nè nobis quoque & subditis nostris vnquam vsu veniret, cauimus aliquoties edictis nostris, grauibus pœnis intransgressores constitutis.* Et infra. *Quod attinet ad eos qui apud Lutherũ, vel apud quoscunque alios factionum istarũ principes vitam degunt, his omnem aditũ ad quasuis dignitates & Magistratus præcludemus in posterum.* Quin & Sigismundus Augustus, optimi ac sanctissimi parentis vestigiis insistens complura itidem contra hæreticos edicta promulgauit; vt poté, Anno 1550. quod ad Andream Comitem á Gorka Generalem Capitaneum maioris Poloniæ missum, in Actis publicis Posnaniæ reperitur; item aliud Vilnæ, die prima Martij, Anni 1556. cuius illud est exordium. *Perfertur ad nos Picardorum, Boëmo-*

rum, Anabaptiſtarum, Sacramentariorum, Lutheranorum, & aliorum hæreticorũm praua dogmatá palam publicari.

Deniq; Parczouiæ Anno 1564 aduerſus Trinitarios Anabaptiſtas, ac Arianos latum; ſed quod magis eſt, ex teſtimonio Cromeri, maiores noſtros adeò religioſos fuiſse apparet, vt neque hoſpites hæreticos etiam fide publica aſſecuratos tolerare potuerint? quinimò Zbignei Epiſcopi Cracouien: laudabile & tanto viro dignum factum prædicatur, quod ipſius interdicto ob legatos Boemicos hæreſi infectos, ipſis ſolennibus Paſchæ diebus à ſacris tamdiu ceſſatum fuerit, quoad illi Cracouiæ ſubſtitêre. Cùm itaque tot ac tantæ ſint maiorum noſtrorum contra hæreſes conſpirationes & cõfœderationes, tam variæ quoque ac multiplices optimorum Regum & Pricipium aduerſus eaſdem promulgatæ ſanctiones, quis æquo animo ferat, nouam hanc confederationem prioribus illis, prorſus contrariam ac repugnantem ijſdem anteponi? Cùm hæ ritè atque debito ordine, ſumma nimirum omnium Regni Ordinum & Statuum voluntate & conſenſione conditæ ſint: iſta autem Ordine Eccleſiaſtico vniuerſo reclamante, ac nonnullis Prouinciis ſeu Palatinatibus refragantibus inita, quis vnquam concedat, illis abrogatis & antiquatis, hanc vnam atque ſolam loco ſuo conſiſtere poſſe? At forte * allegabunt illi, veteres confœderationes atque ſanctiones illas Regum nouæ iſtius confœderationis authoritate ſublatas & abolitas eſſe. Leges enim poſteriores derogant prioribus, vt habetur in l. 26. & ſequentibus. ff. de legibus. Iam ante quæſtionem ſecundanum

num: 3 satis luculenter demõstratum est, posteriores leges eatenus prioribus derogare; quatenus priores contraria lege posteriori specialiter & nominatim abrogatæ fuerint. Aut si saltem novæ leges animo abrogandi vetustiores cõdantur, de quo est expressus textus in cap: *Licet, de Constitut.* in 6. Et alioquin posteriora ligare intelliguntur in iure, scilicet communi; at in iure priuato & speciali (qualia sunt iura Ecclesiastica) non item. Nam inde sequeretur, quòd etiam Priuilegia & donationes priores, posteriori Principum concessione tolli possẽt, quod iura nostra non admittunt, vt videre est circa exequutionem in Constitutionibus Anni 1562. & 1563. Tantum verò abest, quòd hæc noua confæderationis formula, aliquam expressam & specialem derogationis vetustioribus illis confœderationibus, ątq; edictis Regum & Principum necessitatem imponat, vt etiã sententiam suam quid intendat, non sàtis explicet, nihilq; aliud præterquám pacem inter dissidentes in religione esse conseruandam in se contineat. Vnde colligitur, non eam fuisse mentem dictæ confœderationis, vt iura Ecclesiastica, vel antiqua illa Patrũ & maiorum nostrorum placita, per eam abrogentur: sed nè pænarum, contra hœreticos constitutarum executio fieret. Id enim confæderationis verba exprimunt: *Neque propter diuersitatem (aiunt) fidei, aut mutationem in templis, sanguinem effundemus, siue confiscatione bonorum, ademptione honoris, carceribus & exilio. &c.*

At qui amplius, inquiunt illi, * etiam iuramentis, iisque solennioribus, Serenissimorum Regum, puta Henrici, Stephani, atque moderni Sigismundi 34

giſmundi Tertii, eam confœderationis formulam eſſe cõprobatam atque ſtabilitam, & proinde legis atq; conſtitutionis Regni vim habere? Eſto ſanè, iuramentis Regum illam eſſe confirmatam, ſed non ſine exceptione ſeu contradictione ſtatuum & ordinum Regni, prout ſuperius probatum fuit. Quid? an non etiam iiſdem iuramenti vinculis, idq; primo & potiori loco, omnia iura & libertates immunitates priuilegia publica & priuata, iuri, communi vtriuſque gentis, & libertatibus non contraria, Eccleſiaſtica & ſecularia, Eccleſiis, Principibus, Baronibus & quibuſlibet perſonis, cuiuſcunque ſtatus & conditionis exiſtentibus, per diuos prædeceſſores illorum Reges, & quoſcunque Principes Domi nos Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ conceſſa, donata, & emanata, &c; iidem ſupra recenſiti Reges ſeſe conſeruaturos, & manu tenturos obſtrinxerunt? An igitur hæc mens illorum Regum fuit, vt quæcunque de religione Catholica ſancita ſunt ab anteceſſoribus illorum, quorum pietatem & religionē ſemper etiam iſti Reges imitandam ſibi proponebant, ob iſtud de pace tenenda præſtitum à ſe iuramentū, ex Regni Conſtitutionibus prorſus abrogari debeant? an quod prior pars iuriſiurandi ad conuellenda antiqua iura, poſterior verò ad tuenda noua dictos Reges adſtringat Nequaquam id ſanè; ſed benignitati atq; clementiæ ſupradictorum Regum id adſcribendum eſt, qui nè quid durius & acerbius in eos, qui à Catholica religione diſceſſerunt agatur, liberando eos iſto metu, ad hunc tantummodo ſolum caſum, tali iureiurando ſeſe obſtringere voluerunt,

uerunt, vt nimirum pax inter diſſidentes de religione conſeruetur atque manu teneatur. Neq; verò exiſtimet quiſpiam paruum hoc atque exiguum illis conceſſum eſſe beneficium, cùm hoc pacis nomine, pænas in veteri confæderatione Corcinen: contra ipſos conſtitutas, & earum executionem effugiant. Quo beneficio, ſi ſaltem iſti contenti eſſent, quemadmodum certè contenti eſſe deberent, neque latiùs quam conuenit hoc nomen pacis extenderent proculdubio tàm ipſi quàm Catholici, quorum nunc deterior conditio eſſe videtur, quietè & tranquillè viuerent neque toties huiuſmodi importunis poſtulationibus de confæderatione obſeruanda, aures Catholicorum obtunderent; ſed dum ipſi ſub hoc plauſibili titulo pacis, loca & vaſa ſacra in vſus prophanos conuertere, Eccleſias & loca religioſa ad vſum Catholicæ Romanæ religionis exædificata, iuri & poteſtati Epiſcoporum ſubiecta occupare, fundos & reditus Eccleſiarũ auertere, decimas Eccleſiaſtico Ordini omni iure debitas negare, nouas ſynagogas in locis & Ciuitatibus Catholicis erigere ſatagunt; ſi quiſpiam fortè zelo Catholicę religionis ductus talia fieri non permittat, aut taliter ablata iure repetat, exemplò iſti pacem inter diſſidentes de religione violari toto ore proclamant Hæccine pax eſt confœderationis, vt illi licenter in noſtrum ius inuadant, nobis verò eadem iure non liceat repetere? Equidem *non ſũ 35
ignarus, quid ampliùs hic obiiciant, quod nimirum iuramento Regis, non de pace tãtùm ſimpliciter manu tenenda, ſed etiam nè quiſpiam cauſa religionis, tám ab ipſo Rege, quàm à quocunq; Ma

gistratu, aut cuiuscunq; cõditionis & status homine opprimatur, cautum sit. Et quæ inquiunt illi, grauior oppressio nobis inferi potest, quàm cùm in bonis hæreditariis siue patrimonialibus, in quib⁹ absoluto dominio gaudemus, nouas synagogas exędificare vel in Ciuitatibus & oppidis Regiis cætus erigere non permittimur? Optimé scilicet se res habet; at qua ratione, iura, & priuilegia Ecclesiastica antiqua, iurisdictionè Episcoporum ad quorum diligentiam pastoralem (vt verbis Diui Augustini vtar) etiam illæ oues pertinent, quę non violenter ereptæ, sed blandè leuiterq; seductæ à grege aberrauerunt, integra inuiolataue permanebunt? si facultas erigendarum synogogarum, religioni Catholicæ præiudiciosa cuiuis admittatur? Cùm alioquin neq; Catholicis, sine Episcoporũ approbatione erigere Ecclesias licitum sit, per expressum text: in cap: *Nemo. 9.* de cõsecrat: dist: 1. Hinc sequitur, quod absolutum illud dominium, ad temporalia tantummodò, non autem ad spiritualia, quale est ius siue potestas ædificandarum Ecclesiarum extendi debeat. Omnes siquidem laicos, cuiuscunque status & conditionis fuerint, spiritualium vel quasi spiritualium rerum, omninó incapaces esse, iam ante satis superque ostensum est. Ciuitates * quoque & oppida Regni, quamuis sint bona Reipub: suis tamen gaudent 36
priuilegiis & immunitatibus, suntque immediatè subiectæ dominio & potestati Regũ, in quibus si talia, nempè vt vnicuiq; religionem quamcunque profitenti, Ecclesias liberas habere, authoritate publica licitum sit, permitterentur; summæ res esset, non modo in-

do iniquitatis, sed etiam confusionis. Iniquitas in eo consistit, quòd cùm balneum, aliudué quodpiam publicum ędificium, Nobili aut cuipiam alii in præiudicium incolarũ alicuius Ciuitatis aut oppidi construendi ius non sit, ius verò ædificandi synagogas, aut erigendi cætus nouos illi competere debeat; maximè quod hæreses perdant & destruant pristinam religionẽ Catholicam, quam cùm ciuitates & oppida à primæua sua fundatione sacrosanctè semper coluerint, illam hoc facto immutari, iniquum ac prorsus intolerabile esset: confusio verò inde sequeretur, si vel ad minimũ aliquem motum aut tumultum in ciuitate aut oppido exortum, causam religionis offendi atq; opprimi ab istis cõclamaretur: Cuius rei non ita pridem Vilnæ, Posnaniæ, & Cracouiæ vidimus clarissima exempla Nam cùm fortè à quibusdam leuioris sortis hominibus, priuatæ domus, vbi eiusmodi cœtus peragi consueuerant, ex petulantia potiùs quadam, quàm animo opprimendi istos homines impeterentur; & quamuis tam politici, quã spirituales Magistratus, citra omnem conniuentiam hisce motibus omnibus modis sese opposuissent, nullaque nedũ culpa, sed neque assensu huic rei occasionem dedissent, qui nimò in reos istius facti conuictos, se debitè animaduersuros esse vltrò obtulissent: attamen Deus bone, quæ conspirationes, quæ molimina, priuatim & publicę in Conuentibus Regni eo nomine, 35
ac si de summa rerum ageretur, contra Catholicos suscepta atque proposita? Non satis illis visum est, quòd cũ á nemine quispiam istius facinoris nedùm conuinceretur, sed neque accusaretur nominatim

natim, plurimi ob leues ſaltem ſuſpiciunculas, iuramentis corporalibus ſeſe expurgarent; ſed vt inſontes etiam vel decimarentur, ſi fieri poſſet, vel alis grauiſſimis pęnis afficerentur, ſummo ſtudio & conatu contenderunt. Quod an Catholici ab ipſis impetrare poſſent, iudicent ipſi? Scimus quæ in locis huiuſmodi, vbi Euangelici dominantur, Catholicorum ſint præiudicia, quæ anguſtiæ? Vt interim taceamus ea, quæ apud exteros fiunt; at domeſtica ſaltē intueamur exempla Notiſſimum eſt, quid Rigen: Gedanen: & Torunen: noſtri tam in proceſſionibus ſolennioribus, quám in funeribus Catholicorum paulò ſuperiori tempore attentarint. Ex dictis itaque omnibus liquidò demonſtratum eſſe arbitror, pacem quidem diſſidentibus in religione á Regibus præſtari at confœderationem iſtam nouam, Catholicorum calculo vim legis obtinere nequaquam poſſe. Ac proinde fruſtra id á Catholicis tam pertinaciter petunt, quod ab eis ſibi concedi nō poſſe, vel ipſi fateātur neceſſum eſt. Quamuis enim multa aliquando tolerantur, quæ omninó prohiberi non poſſunt: ea tamen lege publica approbari & confirmari ius & ratio vetat.

Sexto* quæritur, An LOCO, 37.
TEMPORIq; SIT CONVENIENS?

Quòd non ſuo loco, neque tempore, neque modo, neque à perſonis ad id poteſtatem habentibus, ea confœderationis formula lata fuerit, nulli dubium eſſe poteſt. Nam in Conuocatione Varſouien: noui Regis eligendi cauſa indicta, eam natam fuiſſe conſtat. Vbi nihil præter quàm de electione noui Regis agi poterat, vtpotè quod & Nūcii Terrarum, ad hunc ſolum

actum

actum, non autem ad sanciẽdas aliquas leges, ab ordinibus Regni missi fuerant: leges verò seu constitutiones secũdum præscriptum statutorũ Regni, non alibi, quàm in Cõuentione generali, cum consensu Consiliariorum tam spiritualium quàm secularium, & Nuntiorum terrestrium decerni debent, de quo est Statutum Casimiri Regis in Nieszowá Anni 1454. & Sigismundi primi Crac: A. 1539. Is etenim est status, eaque cõsuetudo Regni huius, vt nihil noui sine assensu Equestris ordinis statui posit, aut debeat, in tantum vt Reges etiam ipsi necesse habeant in Conuentibus primùm particularibus incolis cuiusque Prouinciæ seu Palatinat⁹, Per Nũcios suos proponere ea omnia, quæ post modum in Comitiis Regni generalibus sunt tractanda. Vbi demùm de his à Nobilitate dicuntur sententiæ, & quid approbandum, quidue reiiciendum sit, disquiritur; atque ita Nuntii cũ absoluta vel limitata potestate prout vsus postulauerit, ad Comitia generalia amandantur. Alioquin si omissis hisce solennitatibus, sine Rege, si ne Nobilitatis assensu, Senatores, vel potentiores fortè aliqui, famulitiis stipati, alieno tempore, debilioribus, aut absentibus, nec quicquam tale suspicantibus, leges pro libitu suo imponere possent, quomodo quæso libertas nostra non periclitaretur? Septimò * quęritur, An sit VTILIS & NECESSARIA? Quæ incõmoda, quæuè aliades malorũ ex hac cõfæderatione prodeant, ex iis quæ superius cõmemorata sunt, haud difficile est iudicare? Neque tamen deesse complures scio, qui hanc confæderationem publicæ pacis & tranquilitatis causa, summopere esse necessariam 38.

sariam & vtilem aliis persuadere conantur. Nec sine ratione id quidem, nam cùm (Cicerone teste) dulce nomẽ sit pacis, res verò ipsa tùm iucunda, tùm salutaris; quis nõ eius desiderio afficiatur? quis non eam obuiis vlnis amplectendam esse censeat? At quia
39 * huiusmodi pax, nõ est vera pax, sed potius insidiæ & interitus, vel ipsius Ciceronis testimonio qui libro: 2. de legibus in quit: *Non debet esse liberum cuiquam de religione iudicium, quod hæc libertas magnam pariat perturbationem atque perniciem Reipub.* cur ergo istiusmodi persuasionibus locus tribui debeat? Nam quæ potest esse pax & tranquilitas, vbi cuique quod sentit ipse credere, & quascunque voluerit in Deum & in Sanctos eius blasphemias euomere, quælibet perniciosa dogmata dissẽminare permittitur? & quæ participatio iusticiæ cũ iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ item conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? & qui consensus templo Dei cũ idolis? Cùm itaq; huiusmodi pax fundamentum pacis cuiusque Reipub: scilicet religionem conuellat; vtpotè, quia inuehit in Rempub: nouitates & mutationes, quibus nihil Reipub: potest esse perniciosius. Rectè enim Plato, non posse immutari religionem absque magna Reipub: immutatione, lib: 4 de Repub: docet, non video, quomodo pacẽ & cõcordiã illa Respub: sperare debeat vnquam, quæcũq; semel dissidẽtes & dispares cultus religionis admittit? Profectò nihil ibi in cõmune syncerè cõsuli, nihil ad omniũ salutẽ referri potest nulla totius corporis Reipublicæ cura ibi est, hoc solum vtile cuique est, quod alteri detrimẽtum adfert, ex alieno in commodo,

modo, ſuum quiſque cōmodum & emolumentū captat: ſicut ex aduerſo ſi circumſpiciamus illas gentes ac nationes, quæ huiuſmodi motibus & mutationibus nunquam ſe agi paſſæ, ſemper in vna atq; priſtina religione conſtantiſſimè permanſerunt, quanta ſit imperij illorū maieſtas & amplitudo, quanta concordiæ, pacis, fidei, & iùſtitiæ, omniumque aliarum virtutum, quæ vel ad honeſtatem & dignitatem Reipub: vel ad charitatem & beneuolentiā mutuā cōſeruandā pertinent, fama & opinio; fateamur neceſſe eſt, quod nulla ibi conſpiratio, nulla confuſio, nulla denique tam inſignis malignitas reperiatur, quæ aut Reipub. gerendæ rationem perturbare aut in priuatis actionibus ſanctiſſimum illud fidei commercium vagum aut fluctuans reddere poſſit. Non enim fieri poteſt vt in tanta animorū atq; voluntatū cōnexione, in tanto pietatis atque charitatis ſtudio, hæc ſcelerum ac flagitiorum mōſtra, apud eos, quibus vnam purā, ac ſinceram fidē, ſemper ſanctū, auguſtum, ac religioſum viſum eſt ſeruare, locum habeant, præſertim cum illa ſit non modò factorum, ſed etiā mentis ipſorū norma firmiſſima. Verùm quia de huius falſæ & inſidioſæ pacis lenociniis, prodiit in publicum anno ſuperiori libellus ſub titulo PAX non PAX, nō inelegans ſanè & ſatis doctè conſcriptus, idcircò diutiùs in his immorandū eſſe non putaui.

Octauò * queritur, An ſit MANIFESTA: Iſtū cōſœ- 40
derationis articulū adeó manifeſtum, vt non contineat aliquid per obſcuritatem in captionem, nulla ratione dici poſſe, vel id ipſum argumēto eſt, quod quædam in eo proponuntur apertè, quædā verò ce-

rò celantur & occultantur cal
lidè & insidiosè. Proponun-
tur apertè ista, libertas admit-
tendi quasuis sectas atq; reli-
giones, & impunitas eius li-
bertatis. Hæc enim duo pacis
nomine in confœderatione,
eadem intelliguntur, vt iam
demonstratum est: celantur
autem & miro quodam ver-
borum circuitu inuoluuntur
non pauca, Catholicis & Ec-
clesiis illorum admodum per-
niciosa, vtpotè quibuscunq;
locis, maximè verò in Ciuita-
tibus & oppidis Regiis syna-
gogas construere, templa Ca-
tholica, in bonis suis patrimo-
nialibus occupare atq; profa-
nare, bona Ecclesiæ in propri-
os vsus conuertere, & his si-
milia, quæ inter alios magnũ
illud lumen nationis nostræ,
Cardinalis Hosius in suo exa-
mine istius articuli confœde-
rationis latissimè prosequi-
tur? Vltimo * quæritur, An
41 non priuato cõmodo, sed pro
COMMVNI CIVIVM
VTILITATE sit cõscripta?
Tantum ab est, vt ea res com-
muni omnium vtilitate intro-
ducta dici possit, vt etiam nõ
solum vniuersæ Reipub; sed
& singulis exitiosa sit, vt potè
quæ hominibus viam ad in-
feros patefaciat? Et sanè, sicut
nec gregi ouium salutare fue-
rit, si pastoribus & custodib9
remotis, lanienæ ferarum ex-
ponantur; ita neque Christi-
anis conducibile esse potest,
si libertas quiduis credendi,
qua sibi perniciem concili-
ent sempiternam, illis conce-
datur. Cùm itaque ex his quę
iam dicta sunt, manifestum
sit, quòd hic articulus confœ-
derationis ad formam iustarũ
& legitimarum legum nullo
modo accommodari queat,
quòd videlicet in illo multa
Deum lædunt, proximum &
conscientiam offendunt, re-
ligionem Catholicam conuel-
lunt, seditionibus viam ape-
riunt,

riunt, vnitatem & concordiã Regni ſcindunt, atq; adeò totam Reipub: formam immutant cõtineantur: idcircò nulla ratione apud nos pro lege haberi debet, vtpotè quæ vnanimi ordinum & ſtatuum conſenſu & approbatione, nunquam hactenus eſt lata & ſtabilita, neque ſalua Catholicorum conſcientia & iurib' Eccleſiæ ſtabiliri vllo vnquã tempore poteſt. Neque tamẽ ob id, vim aut iniuriã aliquã diuerſæ religionis homines á Catholicis expectare debent, cùm is ſit animus, ea voluntas omnium Catholicorũ aduerſus illos, vt malint potius eos, tanquam fratres & propinquos ab errore ad veritatis lucem reuocare quàm quicquã in eos grauius decernere. Ego ſanè hanc quæſtionem verbis Diui Auguſtini ſic cõcludo: *Concordate nobiſcum fratres, diligimus vos, hoc vobis volumus quod & nobis. Si propterea nos gra uius odiſtis, quia errare vos & perire non permittimus, hoc Deo dicite, quem timemus, minantem malis paſtoribus & dicentem:* Quod *errauerat, non reuocaſtis: & quod perierat, non inquiſiuiſtis.*

QVÆSTIO IX.

Deiure patronatus atq; corteſanis, & an aliquando patroni iure præſentandi priuari poſsint?

SVMMARIA.

1. *Iuris patronatus ſpiritualis definitio.*
2. *Ius patronatus Eccleſiaſticum propriè ſpirituale dici nõ poteſt, ſed ſpirituali annexum.*
3. *Pluralitatis patronorum in præſentatione quæ ratio habenda.*
4. *Epiſcopus ſine præſentatione patroni, an in beneficio aliquem inſtituere poſsit.*

IVS patronatus* Ecclesiasticum seu spirituale, dicitur potestas præsentãdi aliquem ad beneficium Ecclesiasticum vacans, secundùm Abbat: in rub: extr: de iure patronat. & Hostien: ibidem in summa. Dicitur autem hîc ius patronat⁹ spirituale, ad differentiã iuris patronatus temporalis, quod liberti patronis præstare tenentur teste Couar: pract quæst: 10 cap: 26. Quinimò * neq; ius patronatus Ecclesiasticũ, de quo hîc dicitur, propriè est ius spirituale, sed annexum spirituali, per express: text: in cap: de iure 16. in verbis: *Cùm inconueniens sit vendi iuspatronatus, quod est spirituali connexum*, tit: de iure patron. gloss: in cap: *Literas*. 2. in verbo: *Spiritualibus* tit: de iuram. calum. Et ideò à Laicis quoq; possideri & præscribi potest; per express: text: in cap: 1. tit: de iure patronat. in 6 Felin. in cap:

1. (margin, beside first line)
2. (margin, beside "Quinimò")

cap: *Quanto*. tit: de iudiciis. Quod vsque adeò procedit, vt etiam transeat ad hæredes, tam sanguinis quàm extraneos, nō solùm masculos, sed & fœminas, per text in cap: *Quoniam*. 3 in verb: *Hæredes*. extra de iure patron: & in cap: fin. de conceß: præbend. Quo ta-
3. men* casu, si plures ab vno ex patronis relicti sint hæredes, vocem vnius duntaxat habebunt in præsentatione. Nam & alias, quādo plures sunt patroni, possunt inter se conuenire, vt alternis vicibus præsentent, cap: fin: Clement. de iure patronat. idq; hodie seruari praxis quotidiana docet. Quod si de eo conuenire non possint, & discordes in præsentando permaneant, tunc præferendus est præsentatus à maiori parte, si est idoneus, per expreß. text: in cap: *Quoniam* 3. in verbis: *Præsenti decreto statuimus, vt si fortè in plures partes fundatorum se vota diuiserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurimorum eligitur & approbatur assensu*. extra de iure patronat.
Quamuis verò * regulariter 4.
Episcopus nō poßit instituere aliquem in beneficio sine præsentatione patroni, per expr: text: in cap: *Decernimus*. 16. qu. 7. ibidem.

Decernimus, vt quàmdiu fundatores Ecclesiarum in hac vita superstites extiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, atque rectores idoneos in iisdem Basilicis iidem ipsi offerant Episcopis ordinandos: Et inferius ibidem: *Quod si spretis eisdem fundatoribus rectores ibidem præsumpserit Episcopus ordinare, & ordinationem suam nouerit irritam esse, & ad verecundiā suam alios in eorū locū (quos iidem ipsi fundatores cōdignos elegerint) ordinari*: Sæpius tamen fieri id solet, vt certas ob causas etiam nō interueniente patronorum collatione, Episcopus teneatur proui-

prouidere Ecclesiæ de rectore eiusdem, maximè verò si patroni ob incuriam vel ob dissensionē, aliamué ob causam tempus á Canonibus definitũ in præsentando omittant, cap: *Eam te.* 22 in verbis: *Illas autem Ecclesias de quarum patronatu controuersia fuerit, si infra sex menses postquàm vocauerint non fuerit controuersia terminata; licitum tibi sit de persona idonea ordinare*: tit: de iure patrō.

5. Hoc verò * sex mensium tempus, solis tantum clericis concessum esse, Doctores iuris tradunt; laicis verò quatuor mensium tempus, ad præsentandum competere iura dictant. cap. *Quoniam.* in verbis: S*i autem hoc sine scandalo esse nequiuerit, ordinet antistes Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam. Et idipsum etiam faciat, si de iure patronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, intra quatuor menses non fuerit definitum*: tit: eod: de iure patron. Cui concordat alius itidem text: in cap: *Cùm propter.* 27. tit: eod. Vbi hoc specialiter in fauorem patronorũ cauetur, quod talis Episcopi prouisio seu ordinatio Ecclesiæ non debeat in posterum generare præiudiciũ patronis eiusdē. Ratio eius rei, quòd Episcopus negligentibus patronis vti iure suo Ecclesiam ordinare posit, hæc est, quòd patroni consequuntur ius patronatus non propria sua authoritate, sed ex gratia & permissione Ecclesiæ. Cùm enim matris loco sit, admodùm benignè cum filiis suis procedit, præsertim circa huiusmodi fundationes Ecclesiarum, seu aliorum beneficiorum. Nam fundatoribus eorumque hæredibus facultatem præsentandi ad easdem Ecclesias atque beneficia, gratas ipsis personas, Ecclesiœ tamen Dei imprimis vtiles & idoneas clementer indulge-

dulgere solet; prout id: di: cap: *Quoniam*. & cap: *Nobis*. 21. tit: de iure patron: probatur. Et clariùs Trident: Concilium de his disponit, in verbis: *Nemo etiam cuiusuis dignitatis Ecclesiasticæ vel secularis, quacunque ratione, nisi Ecclesiam, beneficium, aut capellam de nouo fundauerit & construxerit, seu iam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis proprijs & patrimonialibus bonis competenter dotauerit, ius patronatus impetrare, aut obtinere possit, aut debeat. In casu autem fundationis aut dotationis huiusmodi, institutio Episcopo & non alteri inferiori reseruetur:* Sess: 14. cap: 12. Quem-
6. admodum * & alia huiusmodi, fundatoribus pietatis ipsorũ causa ex ordinatione Ecclesiæ debentur priuilegia. Et in primis honor ꝓcessionis vt nimirũ alios præcedere possit, fũdatori seruetur: itẽ, si ad inopiã vergat, ex prouentib⁹ Eccles: illi succuritur: d. cap: *Nobis*. ibi *Pro fundatione quoque Ecclesiæ honor processionis fundatori seruatur. & si ad inopiam vergat, ab Ecclesia illi modestè succuritur, sicut in sacris Canonibus est institutum*: extra de iure patron Canon autem cuius hic fit mentio, fuit Concilii Toletani, & in cap: *Quicunque*. 30: proponitur his verbis: *Quicunque fidelium deuotione propria de facultatibus suis Ecclesiæ aliquid contulerint, si fortè ipsi, aut filij eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ pro temporis vsu percipiant*. 16. qu: 7. Vnde satis liquidò constat, quod cũ ipsi fundatores, Ecclesiasticas facultates dispẽsandi ꝓ suo arbitrio nõ habeant facultatem, multomin⁹ Ecclesias ipsas, quibuslibet ad regendũ cõmittere, vel aliis aufere possunt. Licèt enim habeant ius prouidendi, & consulendi, & sacerdotem inueniendi non tamen habent ius vendendi, vel donandi, vel vten-

vel vtendi tanquam propriis bonis prout id ex Canonibus dicti Concilij Toleta: in cap: *Filiis* 31. traditur his verbis: *Ipsis tamen hæredibus in eisdem rebus (puta Ecclesiæ ab illis donatis) non liceat quasi iuris proprij potestatem præferre, non rapinam, non fraudem ingerere, nec violentiam quamcunq; præsumere: sed hoc solùm in salutarem sollicitudinem adhibere, quod aut nullam noxam operatio nocens attingat, aut multam, vel aliquam partem salutaris mercedis assumat. Si quis vero deinceps hæc monita temerare præsumpserit, & malè rapta cum confusione restituet, & excumunicationis annuæ sententiam sustinebit.*

7. 16 qu: 7 Quibꝰ adstipulatur * etiã dispositio Cõcilij Tridentini, cuiꝰ verba, etiã si prolixiora sint: ob singularẽ tamen, quam in se continent elegantiam & diuinam quandã grauitatem, hic referẽda esse duxi. *Sicuti,* inquit sancta Synodus *legitima patronorũ iura tollere, piasq; fidelium voluntates in eorum institutione violare æquum non est: sic etiam, vt hoc colore beneficia Ecclesiastica in seruitutẽ, quod á multis impudenter fit, redigatur, non est permittendum.* Et paulò post: *Patroni beneficiorũ cuiuscunque ordinis & dignitatis, etiamsi communitates, vniuersitates, collegia quæcunque clericorum vel laicorum existant, in perceptione fructuum, prouentuum, obuentionum quorumcunque beneficiorũ, etiamsi verè de iure patronatus ipsorum ex fundatione & dotatione essent; nullatenus, nullaue causa, vel occasione se ingerent; sed illos liberè Rectori, seu beneficiato, nõ obstante quacunq; consuetudine etiã distribuendos dimittant. Nec dictum ius patronatus, aut alio quocunq; titulo, in alios contra Canonicas sanctiones transferre præsumant; si secùs fecerint, excommunicationis & interdicti pœnis subijciantur, & dicto iure patronatus ipso iure priuati existant.* Sessione 25. cap. 9.

8. Ac

8. Ac proinde * cùm his sacrorũ Cõciliorũ sanctionibus nihil sit euidentius, quis dissimulare potest, indignum omninò esse, quòd à secularibus quibusdam, tàm in Comitiis publicè, quàm & alibi priuatim, eo nomine in clerum tot passim exaggerẽtur querimoniæ, ac si ab Episcopis, aliisuè personis Ecclesiasticis, iure suo circa dispositionẽ & ordinationem Ecclesiarum priuentur: cùm multò æquior, magisque veritati consona, hac in parte sit status Ecclesiastici querela, quod nimirum à talibus patronis Ecclesię desolentur; quòd sepulchra piorum Catholicorum violẽtur; quod plebs sine sacramẽtis & cultu diuino viuat, & instar pecudũ moriatur; quod thesauri Ecclesiæ & ornamenta distrahantur, & in vsus prophanos conuertantur; quod fundi denique & census Ecclesiis adscripti adimantur. Longum certè nimisque tædiosum esset commemorare singula, quę partim contaminata hęreticorum vsu, partim deserta, ob expulsos sacerdotes Catholicos templa Deo sacra in hoc Regno reperiantur. At fortè * nasutuli quidã tantã iniuriam, tantamuè impietatem hac ratione excusare volent, quod suę quisq; rei moderator & arbiter esse debeat, ita vt liberam administrationem & alienationem rerum suarum ingenuo homini denegare, summę sit iniquitatis, l. Nõ v/q 2. ff. si quis á parent. manumiss. sit. Cùm verò Ecclesię, & alia huiusmodi beneficia Ecclesiastica, in bonis patrimonialibus laicorum consistant, si in iis vti iure suo, eaque pro arbitrio suo ordinare prohibeantur, quis iustam eos habere conquerẽdi causam negabit? Sanè Gordius iste nodus, à quouis mediocriter etiam in iure versato fa- 9

to facilè diſſolui poteſt. Illæ
etenim res, propriè & verè in
patrimonio noſtro eſſe dicun-
tur, quæ ſcilicet dominio no-
ſtro ſubiici poſſunt, vt ſunt
res prophanæ, quarum admi-
niſtratio nemini denegari de-
bet, per iura ſupra allegata: at
quæ Dominio noſtro ſubeſſe
non poſſunt, vt ſunt res ſacræ
& ſpirituales, aut ſpirituali-
bus annexæ, quale eſt ius pa-
tronatus, vt ſupra dictũ fuit,
eæ quanquam in bonis no-
ſtris ſunt, in patrimonio ta-
men noſtro eſſe nequaquam
cenſeri debent; cùm Diuini
iuris ſint, & in nullius bonis
eſſe dicantur, l. 1. ff. de rerum
diuiſ. Cùm & alias * multa ta-
10 lia in bonis noſtris habea-
mus, quibus liberè pro arbi-
trio noſtro vti non poſſumus.
Exempli gratia, flumina pu-
blica etiamſi intra terminos
patrimonii noſtri contincan-
tur, non tamen pro arbitrio
noſtro illis vti poſſumus. Ne-
mo enim flumen publicum,
præſertim nauigabile, alio di-
uertere aut impedire poteſt:
quod item de via publica, &
aliis publicis locis dicendum
eſt, tit: ff. nè quid in flumin:
publ. item ſub tit: de flumin.
de quo etiam Statuta atque
Conſtitutiones Regni clarè
admodum diſponunt. Ac
proinde, quando quidem hu-
iuſmodi fundationes ſeu do-
tationes Eccleſiarum, alio-
rumuè beneficiorum, in bo-
nis noſtris eſſe deſierunt, po-
ſteaquam ſemel Deo dicatæ
atq; Eccleſiæ applicatæ, am-
plius in prophanos vſus con-
uerti non poſſunt; nulla pro-
fectò ratio eſt, cur eas patro-
ni, tanquam proprias & patri
moniales vendicare ſibi, de-
beant? Vnde conſequens eſt,
* quòd nemo Eccleſiam, aut 11
ius patronatus alicui vendere
aut obligare poteſt, cùm illa
ſint iuris diuini & ſpiritualis,
vt ſæpius dictũ fuit; ſed trã-
ſeunt.

ſcunt hæc cum vniuerſitate dominii, niſi venditor ea ſibi ſpecialiter excipiat, cap: ex literis 7. extra de iure patron. alioquin comparans vel emens ius patronatus ſeorſiuè, non cum vniuerſitate bonorum, eo priuari debet, per text: in cap: *Quia Clerici*. 6. tit: eodem de iure patron: Maio-
12 rem * proculdubio iſti iuris patronatus aſſertores occaſionem conquerendi haberent, ſi etiam hodie ſine præſentatione patronorum, nulloue impedimento tali, ob quod patronus à præſentando remoueri debeat, interueniente, ſummus Pontifex ex plenitudine poteſtatis ſuæ, de Eccleſia patronata prouideat, quod illi de iure competere, dum modò mentionem faciat iuris patronatus laici Paſſim D D. iuris teſtantur, vt eſt gloſ: in cap: *Per literas*: in verbo, *Apoſtolicis*, Clement: de prebend: & notat Abb: in cap: *Quoniam*. facit gloſſ. & ibi Abb: in cap. *Cùm dilectus*. tit: de iure patron. Et certè
* ſuperioribus temporibus, 13.
vſque ad Sigiſmundi primi Regis imperium, tantùm is mos in Curia Rom: impetrãdi beneficia tam iuris patronatus laicorum, quàm ſpiritualium inoleuerat, vt etiam legibus ſeueriſsimis á Regibus Alberto & Alexandro eo nomine promulgatis, vix, imò nè vix quidem prohiberi id potuerit, prout videre eſt in ſtatutis Regni, ſub verbo, *Ius patronatus*: donec tandem ſummo ſtudio & labore Sigiſmundi primi Regis id effectum eſt, quod ex præſcripto indulti, à ſancta ſede Apoſtolica, ſummoque Pontifice Clemente ſeptimo impetrari, nullus poſt hac Corteſanus, quod idem eſt in Curia Romana commorans, huiuſmodi beneficia, quæ iuris patronatus fuerint Regii, aut laicorum,

laicorum, vel in menſibus, ab eadem ſancta ſede Apoſtolica Eccleſiaſticis perſonis gratioſè conceſſis impetrare præſumat; idq; poſtmodum ſtatuto eiuſdem Regis, Craconiæ, Anno 1540. lato, confirmatum fuit; quo, in huiuſmodi Corteſanos, ſiue vt clarius dicam, beneficia in Curia Rom: contra præſcriptũ indulti ſuperius recenſiti impetrantes, grauiſſimæ pœnæ ſtatuuntur, vt videre eſt ſub tit: Corteſani. Non tamen exiſtimare * quiſpiam debet,
15 hoc iure ſiue ſtatuto ſacroſanctas Concilorum ſanctiõnes, contra negligentes, aut alio quouis modò inhabiles patronos promulgatas, quarum ſupra mentio facta eſt, ſublatas atque abolitas eſſe: quinimò de his, ita hodie diſponitur, quod nimirum, ſi patronus intra ſpacium quatuor menſium præſentare ad beneficium vacans negligat, eo caſu, pro illa tantùm vice ius collationis illius beneficij competit loci ordinario ſeu Epiſcopo, tanquã verò & legitimo rerum Deo dicatarum in ſua Diocæſi patrono: ſi verò etiam Epiſcopus officio ſuo hac in parte non reſpondeat, atque intra quadrimeſtre præſentare aliquẽ intermittat; tunc ad Metropolitanum pro illa itidem vice deuoluitur collatio; eo verò intra hoc idem tempus non conferente, ad ſummum Pontificem recurſus fieri debet. Qua in re nulla fit patronis iniuria, ſi quidem ipſi ſua culpa hoc beneficio collationis ſeſe priuant, quin imò hac ratione, quando ordinarii Eccleſias vacantes conferunt perſonis idoneis, piis præ deceſſorum fundationibus, quæ à patronis negligebantur ſatis fieri res ipſa teſtatur. Atque hæc * de iure patronatus ad 16
præſens dicta ſufficiant; hoc vno

vno addito, quod causæ iuris patronatus coram Iudice Ecclesiastico tractandæ sint, eo quod naturam sequantur spiritualitatis: cap: *Quanto*. & ibi: Felin. tit: de iudiciis. Mixtum enim sequitur naturam simplicis dignioris, vt notat Geil lib: 1. obser: 38. num: 6. Quod etiam probat statutum Sigismundi primi, Cracouiæ 1543. promulgatum, vbi inter alias causas, quas Iudices spirituales cognoscere debẽt, causæ quoque iuris patronatus Plebanatuum, Altarium, Præbendarum, & aliorum sacerdotiorum, ad iudicium spirituale pertinere, dignoscuntur.

QVÆSTIO X.

De præscriptionibus, & an res, seu bona Ecclesiæ præscriptione acquiri possint?

SVMMARIA.

1. *Regulariter omnes res præscribi possunt.*
2. *Præscriptione acquirũtur ea, quæ possidentur.*
3. *Laici res sacras spirituales & spiritualibus annexas præscribere non possunt.*
4. *Res, quæ in commercio sunt hominum, præscriptione acquiruntur.*
5. *Præscriptione quadraginta annorum, res seu bona temporalia Ecclesiæ acquiri posũt.*
6. *Romana Ecclesia sola centum annorum præscriptione gaudet.*
7. *Ad præscriptionem inducendam requiritur primum possessio continua & non interrupta.*
8. *Iustus titulus ad præscriptionem necessarius est.*
9. *Bona fides in præscriptione ad esse*

ad esse debet.

10. *Res, vt sint præscriptibiles ad præscriptionem longissimi temporis requiritur.*

11. *Præscriptionis Ecclesiastico ordini obiectio, an sit iuri consentanea.*

12. *Alienatio bonorum Ecclesiæ, quando fieri possit.*

13. *Præscriptio contra priuatas personas de prouentibus Ecclesiasticis, an currere debeat.*

14. *Conclusio operis, & ipsius authoris de suscepto labore declaratio.*

1 REgulariter * omnis res, omne ius, & omnis actio præscribi potest: cap: *Ad aures* 6. text: de præscript: & l. *Sicut in rem.* cod: de præscrip. 30. vel 40. annorum. Vt enim litium esset aliquis finis, præscriptionem institutam esse, Iurisconsultus in l. fin: ff. pro suo, testatur: & pro inde non iniurius videtur esse is, qui rem legitima præscriptionē acquirit: quia ille, qui patitur rem præscribi, videtur consentire & alienare: l. alienationis: 28. ff. de verbor: significat. Hoc * tamen ita intelligi debet, si ea quæ præscriptione acquiruntur, ab acquirēte possideri de iure possint, d. cap. *Ad aures:* alioquin quæ possideri non possunt, per consequens nec præscrischribi, cap: *Causam extr:* de præscript. Possideri autem non possunt ea, quæ in commercio hominum non sunt, quæuè dominio alicuius subiici non possunt, vt sunt res sacræ & Deo dicatæ § nullus. Instit: de rerum diuisione. Et ideò * laici cuiuscunque status & conditionis, huiusmodi res sacras & alia spiritualia, vel spiritualib⁹ annexa, puta Ecclesias, loca religiosa, ius decimarum, & his similia, sicuti neque possidere, ita neque præscribere possunt, etiam si 2 3

amsi mille anni transierint, secund: Ioan: Andr: in cap: 2. de præbend: li: 6. & gloss: in l. 2. verbo *Ancillā*. Codi: de ingen: manumiss. Præscriptiones enim eó potissimum respectu inductæ sunt, vt aliorum iura & dominia, quæ in rebus habentur, beneficio præscriptionis acquirantur, & in præscribentem transferantur: nullum veró ius aut dominium in huiusmodi rebus sacris & spiritualib' quisquam habere potest, vt iam dictum est. Quod praxis etiam Curiæ Regalis decreto Regio, inter Plebanum Zarnouicen: & Plázá feria secunda post octauas sacratissimi Corporis Christi 1598 lato, comprobauit. Secus est * in iis rebus, quæ sunt in commercio hominum, & alias per traditionem, aut alio quopiam modo dominio nostro subiici possunt, quæ licet præscribi principaliter prohibe-

4\.

antur: eas tamen ex præscripto iuris, quadragenaria præscriptione, quæ (vt in l. Omnes 6. Cod: de præscript: 30. vel 40. annorum habetur) omne ius priuatim vel publicum, in quacunque causa, vel quacunque persona tollit, (& in iure Canonica appelletur) perimi Doctores iuris tradũt. Qua quidem * præscriptione quadragenaria, etiam res seu bona Ecclesiæ, præsertim tẽporalia, vt fundi, syluæ, prædia vrbana & rustica, aliæque res Ecclesiasticæ, quæ ex certis causis etiam alienari possunt. acquiruntur. Id enim tàm iure Ciuili. in auth: quas actiones, Cod: de sacros: Ecclesiis, quam Canonico in cap: *De quarta*. cap. *Ad aures*. & cap: *Illud*: 8. cuius hæc sunt verba: *Illud autem te scire volumus & tenere, quod aduersus Ecclesias minorem præscriptionem, quám quadraginta annorum Rom: Ecclesia non admittit, licet quidã*

5\.

Canones

Canones comprobant tricennalem: & Ecclesia se potest aduersus Ecclesiam quadragenaria temporis præscriptione tueri de re illa, quam inconcussè quadraginta annis noscitur possedisse, extr: de præscr:
6. disponitur. Sola tamen * Romana Ecclesia gaudet speciali priuilegio centũ nimirũ annorũ præscriptione, cap: *Vobis.* 14. extra de præscript: itẽ cap: *Nemo.* 16. qu: 3. & ego notaui obser: 76. nũ: 6. pract: obser: Cent: 1. Verùmenimuero sciendum est, quòd ad præscriptionem inducendã, cùm in aliis tùm vel maximè in Ecclesiæ bonis, non sufficiant sola temporum interualla, (quemadmodum sibi quidam persuadent) sed necessaria sit bona fides, & alia iuris requisita. Primùm * enim
7. omnium requiritur possessio, & illa quidem continua, cùm sine possessione præscriptio non procedat: cap: *Sine possessione.* 3. de reg: iur: in 6. Et quidem talis continua possessio esse debet, quæ nè momento quidem interrupta sit, alioquin illa siue Ciuiliter, siue naturaliter interrupta, etiam præscriptio rumpetur, l. naturaliter ff. de vsu cap. Accedit etiam illud, vt non sit per vim occupata huiusmodi possessio, sed tradita á verò rei illius domino. Nam ad præscriptionem bona fides necessaria est vt inferius dicetur, quæ adesse nõ potest, vbi traditio non intercessit, gloss: in l. Celsus 27. ff. de vsu cap. Secũdò * ad præscriptionũ requiritur iust' titulus, cap: *Si diligenti*, extra de 8.
præscript: qui quamuis in iure pluribus modis accipiatur, vt est gloss: in l. Non est, in verbo Titulus. Ccd: fam: ercis: Hoc tamen loco, pro iusta causa possesionis, vel pro eo, per quod indicatur aliqua posidendi legittima causa sufficiens ad dominium acqui-

acquirendum accipi debet, cuiusmodi est titulus pro dote, pro hærede, & similes, qui in l. possideri. 3 §. genera. 21. ff. de acquiren: & ammitt: possess. & Instit: de rerum diuis: enumerātur. Tertiò * requiritur bona fides, l. vnica, Cod: de vsu cap. transferen. id est, sincera illæsaque conscientia, excusans vnū quemque de ignorantia rei alienæ, cap. *Si virgo*: caus: 34. qu: 1. vbi expresse ita traditur *Tamdiu quisq; bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor probibebitur, tunc iustè iniustus vocabitur.* Quæquidem bona fides, non tantum ab initio Possessiones, sed etiam omni tempore vsq; ad completam præscriptionē semper adesse debet: alioquin si quocunque tempore superueniat mala fides id est, scientia vel notitia rei alienæ, ante præscriptionem adimpletā, interrumpitur præscriptio, idq; tā in Ciuili, quàm & in Canonica, puta 40. annorum præscriptione procedit, cap: fin. extr: de præscrip. his verbis *Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, Synodali iudicio definimus, vt nulla valeat absq; bona fide præscriptio tam Canonica, quàm Ciuilis. Cùm generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absq; mortali peccato non potest obseruari. Vnde oportet, vt qui præscribit, in nulla tēporis parte rei habeat conscientiam alienæ.* Ex quibus manifestò apparet, quod iura Canonica in hac parte corrigant iura Ciuilia, quæ permittunt præscriptionē longissimi tēporis, etiā cū mala fide, l. Cùm notissimi. Cod: de pręscript: 30 annorū. Quartò requiritur * ad pręscriptionem, vt res siue bona sint eius naturæ, quæ pręscriptione acquiri possunt. Res enim quæ

9

10

quæ non sunt in commercio hominum, vt sunt res furtiuę, vi ablatæ, res sacræ, publicæ item quæ á legibus alienari prohibentur, vt sunt res pupilli, furiosi, res dotales, res Ecclesiasticæ, nulla ratione præscribi possunt, secundum Gloss: supra rubr: ff de diuers. & tempor: præscript. Sanè * si
11 am isti qui præscriptionem nescio qualem Ecclesiastico ordini abiiciunt, res vel bona Ecclesiastica, secundùm hæc omnia requisita iuris à se possideri ostenderēt, iustam procul dubio de beneficio præscriptionis sibi denegato, causam conquerendi haberent: at cùm de facto potiùs, quàm iure res vel bona Ecclesiæ occupantes, ea longissimi temporis spatio interueniente, tāquam propria sibi vendicare contendunt, videant quo iure, quaue iustitia nixi id faci-
12 ant? Cùm enim * bona siue res Ecclesiæ, aliter præter quam in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, idq; interuenientibus certis quibusdam solēnitatibus, quas in Cent: 2. obser. pract. breui si per ociū licuerit, in lucem prodiitura obser: 38. nū: 10. persequor, alienari non posint: frustra quis alium modum acquirendorum eorumdem bonorum vsurpare sibi debeat. Ac proinde etiamsi quis emptionis, donationis, permutationis, vel alio simili titulo, citra tamen solennitatum, in alienādis bonis Ecclesiæ obseruantiam, eadem bona longissimo tempore posideat; nequaquam tamen ea præscribere potest, vt poté quòd alienatio huiusmodi sine consensu superiorum quorum interest, puta summi Pontificis, Episcopi, & Capituli; ipso iure sit nulla, & contra prohibitionem legis facta, prout de his fusiùs dict: obser: 58. traditum est. Quo etiam respexi-

ſpexiſſe uidetur, Conſtitutio illa Anni 1588. in fælici coronatione moderni Regis, de alienationibus bonorum Eccleſiæ promulgata. Et iure id quidem: nam cùm religio ipſa Catholica ſit perpetua atque æuiterna, conſequens eſt, quod etiam adnexa eidē, putà bōa & res Eccleſiæ, perpetuitatis iure gaudere debent. Cùm alioquin ex præſcripto iuris noſtri, quibuſcunque perſonis, etiam contra ipſum Regem, bona nullo iure recepta, nulla obſtante præſcriptione, repetendi ius ſit; prout dicta Conſti-
13 tutione 1588. de his latius diſponitur. At dicet* fortè aliquis? Sit ita, quod contra Eccleſiam non currat pręſcriptio, at contra perſonas priuatas, putá Eccleſiaſticas vel ſimiles: quæ ſiue pro decimis, ſiue pro cenſibus, ſiue pro aliis quibuſlibet iniuriis iure agere tantò temporis interuallo ceſſant, cur hoc beneficium præſcriptionis ſecularibus denegari debeat? Fateor equidem. ſi de huiuſmodi rebus, eadē apud nos, què apud alias nationes Chriſti nomen profeſſas, iuris dicendi iuſtitiæque exercendæ ratio conſtaret, ſaltem quo ad forum exterius, vtcunque id concedi poſſe; at cùm ex more & conſuetudine iſtius Regni, etiam pauperculo cuiuis ſacerdoti, imò egenis quoque & é mendicata ſtipe in hoſpitali viuentibus, pro exigua annui cenſus pecuniola, putá duodecem vel viginti groſſorum, primúm in iudicio terreſtri, poſtmodum in iudiciis Tribunalibus, idque ſine expenſarum refuſione, ius ſuum perſequi neceſſum ſit, quæ æquitas, quæué iuſtitia erit, talia ſibi vendicare titulo præſcriptionis, maximè verò quod in exigendis huiuſmodi rebus, non tàm

negligentia petentium, quàm difficultas & tarditas soluentium culpanda sit. Sæpius enim videmus, misellos istos, iam monere, iam rogare, iam obsecrare, vt de recentis decimis vel censibus iis satis fiat; at cùm satisfactio, nunc promittitur, nunc eluditur, & de die in diem, de anno in annum differtur: quid amplius expectare debeant, cùm non vident, tùm demùm non sine magnis sumptibus & fastidio, simul & semel iure id repetere coguntur, quod bonis modis obtinere non pos-
14 sunt. His itaque tot ac tantis rationibus, satis superque (nisi me omnia fallunt) demonstratum esse puto, quæ iurium atque immunitatum Ecclesiastica status, sit æquitas & iustitia. Vt verò omnis planè ex omnium animis in Ecclesiasticum ordinem maleuolentia (quæ mea quidem sententia, huiusmodi quæstionum fons est & origo) eximatur, præter alias consilij mei rationes, ea vel potissima fuit, quæ me non inuitarit solum, sed etiam coegerit, vt quantum vacui temporis ab occupationib⁹ Aulicis haberem, succissiuis planè horis, eam iustissimam æquissimamq; Ecclesiastici ordinis causam, tractandam mihi assumerem. Qua in re, si quid profeci, aut præstiti, aliorum sit iudicium. Mihi sat erit, vt hic qualicunque meus labor; ad De gloriam, & Ecclesiastici status vtilitatem atque defensionem susceptus, sit meæ erga sanctam sedem Apostolicam, & religionẽ Catholicam, perpetuæ obseruãtiæ monumentum.

LAVS DEO.

PRZEMOWA

TEGOZ AVTORA DO STANOW KOronnych, imieniem wszytkiego Duchowienstwá, ná Compositicyą w Wárszáwie Roku Pánskiego M. DC. VII. przypadáiącą, spisána y nágotowána.

Duchowieństwo wszytko / nászy Mościwy PP. y Bráćia / ktore ná ten Akt z Seymu przyszłego Wárszáwskiego náznáczony / nas posłáło: Mátke nas wszytkich spolną Kośćioł powszechny Chrześćiáński / bárzo schorzáłą / okáleczoną / y śmiertelnemi ránámi boleiącą / stawia przedoczy Wászmośćiow/ ktorzyśćie sie tu ziácháli / będąc tákże posłáni od drugiey Bráći domá pozostáłey / dla zlecenia y porátowánia á opátrzenia zdrowia iey. Zá coniechay Pánu Bogu będźie cześć y chwałá wiekuista. Ale áby sie tym snádnieyszy rátunek y lekárstwo iey ználeść mogło/ wprzod trzebá poznáć chorobę/ y te); rány/kiedy/ iáko/ y od kogo zádáne iey są. Krotce mowiąc/ pięć ran bárzo szkodliwych ná członkách swych odniosłá y odnosi mátká nászá Kośćioł Kátholicki / ktore

A nie tyl-

nie tylko zagoić śie iey nie mogą/ále im dáley tym bárziey śie odnawiáią.

Zrániona iest naprzod śroga y okrutna rána w głowę swą od Confederácyey: iáka to iest rána/ y co zá chorobę z niey ćierpi Kośćioł Boży/ mowić o tym wiele nie potrzebá/ skutek to sam pokázuie. Bo iáko skoro ná świát śie vkazała (á vkázáłá śie Sub Interregno, ná ten czás kiedy Páná z obcych kráiow obierano) zárázem miásto pokoiu ktory miał z niey płynąć/ wielki niepokoy tam in politicis, quàm spiritualibus záwziął śię w Koronie/ ktorego skutkow y teraz oto świeżo doználiśmy/á day Boże ábyśmy wiecey nie doznawáli. Chcą tego po nas ludźie rozney religiey/ ábyśmy tey nowey Confederácyey iáko práwu podlegáli: á nie baczą tego/ że práwá żadne v nas stánowione być nie mogą bez pozwolenia stanow wszytkich Koronnych/ w czym śie też bez wszelákiego wątpienia zámyka stan duchowny. Ták iáko Státut Zygmuntá pierwszego w Piotrkowie/ Roku 1538. postánowiony obmawia temi słowy: Constitutiones nouas non nisi Consiliariorum & Nunciorum Terrestrium consensu, secundum Statutum Alexandri Regis faciemus, &c. A tá miłá Confederácya/ iáko śie wyższey wspomniáło/ nie swego czásu/ mimo wolą y pozwolenie nie tylko wszytkiego

tkiego duchowieństwá/ále wielu zacnych y przednych ludzi stanu Rycerskie°: tudźieś cáłych Woiewodztw niektorych/ iáko Płockiego/ Mázowieckiego / y Ráwskiego / y innich: o czym świádcza protestácye do Akt rożnych podáne/iest vknowana. przećiwko ktorey nie zániedbali y ći / ktorzy byli posłáni do Francyey po nowego Krolá / támże záráżem przy oddawániu Elekcyey y odbierániu przyśiegi protestowáć śie. Wiec przy Koronácyey znowu wszytko Duchowieństwo/ y z nimi wiele Senatorow świeckich solenniter śie protestowáło. Czego wszytkiego bedźieli potrzebá/ gotowi śmy authentice dowieść. A wiec to zgodá/ wiec to práwo/gdźie ták wiele protestáciy zásłoniechay śie przypátrzą dobrze / ieśliże tákowym kształtem / ábo tákowym porządkiem práwá one dawne y spiski przodkow nászych miłych stánowione były. Nie dáleko chodząc / mimo innych wiele spiskow y Confederáciy (ktore iáko śie to z metryk Rzeczypospolitey pokázuie / nie miał wkázdym z osobná Woiewodztwie bywáły) one generálną Confederácyą w Korczynie Roku 1438. die 8. Martij vczynioną wezmićie W. M. przed śie / obaczyćie tám M. W. dáleko inszy rząd około stánowienia praw y swobod sumnienia śie dotykáiących. Mowi tám naprzod tá

Confederácya: Nos Principes spirituales & seculares. A tu obaczćie W. M. ieśliże w tey nowey Confederácyey ktora nánas wloką / iest wzmiánká iáka o Duchownych: Abo ieśli iest / tedy tylko dicis causa duchowni są miánowani. Mowi potym dáley: Barones & Comites, Princepes, Milites, Nobilitas, Ciuitates, totaque communitas Regni Poloniæ, singulariter singuli, & vniuersaliter vniuersi, eodem animo, eadem voluntate, scientia & assensu, & rati habitatione. Pátrzćie iáka tu zgodá / iáka iedność / iákie wszytkich stanow zezwolenie: coż dáley mowi: Quicunque hæreticales errores fauere, vel promouere, vellent, in eorum destructionem consurgere volumus. Y dáley ieszcze: nec pro eis loqui volumus aliquod verbum, sed punire permittimus. Nie wspominaiąc tu Státutow Jágielonowych w Wieluniu Anno Domini 1424. Zygmuntowego w Toruniu Anno. 1520. y w Krákowie Anno. 1525. vczynionych. Tákże innych Edyktow / Dekretow / y Mándatow od Krolow / Zygmuntá y Augustá / do Stárostow / y innych vrzędow wydánych / áby praua dogmata, á miánowićie Picardorū, Boemorum, Anabaptistarū, Sacramentariorū, Luteranorū, & aliorum Hæreticorum bronili / y rośiewáć nie dopuszczáli. A iákoż dla miłego Bogá te práwá gruntowne / te Státuty poważne / te Confederácye pierwsze y świątobliwe náplácu swym zostáć śie będą mogły /

ieśliże tá nowa y tumultuarie vknowána Confederá-
cya ex diametro práwie ták poważnym y mocno vgrun-
towánym práwom przećiwna / mieysce mieć ma? coż
iuż będźie popráwách / nie tylko duchownym osobom
służących / ále y świeckim: co po przywileiách / co po
Statutách / kiedy wszytko to studia & opiniões priuatorũ
zepsowáć y podnośić pro arbitrio suo będą mogły? Wiec
pátrzćie W.M. co tu dáley zá tym idźie. Vdawáią to
diuersæ religionis ludźie / y pieknym płaszczykiẽ przykry-
wáią / że idźie o pokoy pospolity. My záiste nie wiemy
co to zá pokoy / kiedy ná wiáre powszechną / ná osoby
duchowne / ná sługi Boże / ná Kośćioł iego nastepuią /
y wniwecz práwie obroćić go chcą: á żeby to prawdá
byłá / przyznáć nam to káżdy muśi / że naprzod tá
Confederácya to ma w sobie / żeby káżdemu iákieykol-
wiek condicyey człowiekowi / wolno było wierzyć / na-
bożeństwá záżywać w máietnośći swey podług vpo-
dobánia swe°. Záczym rzecz pewna / że prostemu czło-
wiekowi / á naybárziey vbogim poddánym / iuż be-
dźie záwárta drogá do prawdźiwey chwały Bożey. A
iáko sie iuż teraz znayduie te° wiele / że pan swym pod-
dánym nie dopuśći w inszym Kośćiele bywáć / iedno
w swym zborze. Atoż widźićie W.M. że tá Confede-
racya vbogich ludkow dusze / krwią niewinną Páná y

Zbáwiciela nászego odkupione/ ná mieśne (iáko po-
spolicie mowią) iátki wydáneby od nas być muśiáły:
czego nas vchoway Pánie Boże. Druga / zá tákową
Confederácyą/ ázazby fundácye / errekcye / y insze ná-
dánia ludzi pobożnych vstáć nie muśiáły? Azazby
Kośćioły Kátholickie/ szpitale/ klasztory/ zá tákowym
práwem wnet nie były sprofánowáne / y ná brzydkie
Panu Bogu nabożeństwá obrocone? A co wietsza / á
iáko my to Duchowny / bá y wszyscy Kátholicy /
ktorzy iedney głowie naywyzszemu Papieżowi podle-
gamy/ y ieden powszechny Kośćioł Chrześćiáński
Rzymski wyznawamy / te Confederácyą zá práwo
przyimowáć możemy? Azaż niewiemy że ieden tylko
iest pan / iedná wiárá/ ieden krzest/ iedná prawdá
y co nam Apostoł ś. roskázuie / abyśmy sie strzegli
offensiones & offendicula præter doctrinam quam didi-
cimus. A tá Confederácya nic inszego nie ma w sobie/
iedno żebym ia katholik to trzymał o wierze Luter-
skiey/ Nowochrzeńskiey / y inszych że iáko wiárá moiá
iest prawdziwa / ták y iego: y iáko ia w swey wierze
mogę być zbáwion/ ták y on w swey. A nie tylko ábym
ia ták rozumiał: ále żebym go y bronił w iego opiniey.
Co iáko bydź może/ niechay to sądzi káżdy bączny/ Ja-
snać iest rzecz tych rzeczy przebaczywáć/ á z y to żáłosna
ále

ále propter bonũ pacisá to y w tym ſie ludźiom dogádzać muśi: á inſza ſpiſowáć ſie y obowiezowáć ná pomagánie y obrone takich rzeczy/iákowa ieſt ta Confederácya Bo to expreſſe ma w ſobie/ eos defendemus & tuebimur. Doſyć złego/pánie miły Ewángeliku/ że ia ćiebie ćierpie/znoſze kumam ſie ztoba/ żadneyći przykrośći nie wyrządzam: á ieſzcze ćie mam bronić/zá twa krzywde ſie záſtáwiać. á ty mnie Kośćioły pſuieſz/ Klaſztory obalaſz/ dobrá kośćielne ſzárpaſz/ á ná ſwoy pożytek własny obracaſz: wielkaby to byłá á nieſłychána nieſpráwiedliwość/czego vchowa nas Pan Bog z miłośierdźia ſwego świetego/ y ći ták ſławni potomkowie onych zacnych przodkow Polſkich: ktorzy zá kátholicka wiáre meżnie ſie zaſtawiali / nigdy tego nie dopuſzcza. W czym áby ich Pan Bog madrośćia ſwa pośilać raczył/ my niegodni káplani do iego ś. miłośći w goracych modlitwách náſzych vćiekać ſie bedźiemy.

Idźmyż do drugiey rány tey Mátki náſzey miłey. Zrániona ieſt y práwie okálecżona gwałtem czaſow przeſzłych w reke práwa/ ktora iey Pan Bog wſzechmogacy ná poſtrách złym á nieposłuſznym ſynom/ mieczem onym duchownym / to ieſt iurisdictione Eccleſiaſtica vzbroił. Tá nie tylko iuż ieſt zwatlona: ále práwie obálona / y z gruntu podnieśiona. Co ieſliż nie

żáłoſna/

żáłosna/ieśliżnie szkodliwa rozum sam nas słusznie w tym rozsądzić ma. Asktąd/prosze kácerstwa/y insze tym podobne przestepstwá / ktore maiestat Páná Bogá wszechmogącego srodze obrażáią/tu w Koronie zágęściły się: iedno stąd / że nie masz ktoby o krzywdę Bożą/ y obelżenie máiestátu iego świętego vymowáć się miał. Co własnie y według przykazania Bożego y według práwá przyrodzonego sámym sługom Bożym/ á nie komu inszemu należeć ma. Y dla tegoż wszytkie práwa pospolite Chrześciáńskie stan duchowny chćiały mieć iudices & vindices tákowych występkow. Tym przykłádem szli przodkowie WW. MM. tudźiesz y Krolowie oni święći / ktorzy stanowi duchownemu ten miecz w ręce podali/ y rosądek inter lepram & lepram poruczyli tymsposobem / áby seculare brachium dekretá / y wynálazki ich nád występnymi y zakletemi do skutku przywodźiło. Miedzy wiela innych/ godźi się przypomnieć wieczney w tey mierze pámiątki godny Státut Zygmuntá Krolá/ Roku Páńskiego 1543. vczyniony / ktory te słowá ma w sobie: Inprimis ad spirituale iudicium pertinet iudicare differentias religionis, hæreses videlicet, schismata, blasphemias contra Deum & Apostasias. pro decimis, septem Sacramentis Ecclesiæ, veneficiis, sacrilegiis, & simonia, &c. Coż może bydź iásnieysze / co dowodnieyszego/

iego/ nád to práwo? Acz mogłoby się pokazáć wiele innych diplomátá y Státutow tym podobnych o tey iurisdykcyey duchowney dosyć iáwnie y iáśnie obmawiáiących: Ale folguiąc czásowi / z tym się rozwodźić teraz niechcemy / zwłaszczá że nie rozumiemy / áby się kto ználeść miał / ktoryby tego stanowi duchownemu nie przyznawał / że iáko wiárá kátholicka nástáłá tu w koronie / ták záraźem pospołu z nią iurisdictio Ecclesiastica w ręku v Duchownych byłá. Tego iednak minąć się námnie godźi / ieśliby się kto nátym sądźić chćiał / iákoby iurisdykcya duchowna zá Augustá królá znieśiona bydź miałá. Czego y nie widźimy w práwie pospolitym / y choćby się też co tákowegoználázło / zá práwo tego nie przyznawamy: gdyż tákowym sposobem nie tylko przywileie kośćielne / ále wszytkie práwá Koronne zwątlone musiałyby bydź. Bo stan duchowny wszytek temu kontrádikował / á osobliwie Ich M. Xięża Biskupi / ná ten czás ná Seymie wálnym będący / wstawszy z mieyść swych z rády wyszli protestácyą o to solennem vczyniwszy / ktora będźieli tego potrzebá snádnie pokázáć się káżdemu może. Rozsądźćież to tedy W M. ieśliże nie słusznie ná te rány tá Mátká nászá boleie / ieśliże nie słusznie do Páná Bogá o pomstę / ábo rácżey / żeby tym ktorzy iey tę władzą z ręku wydźierá-

ią vpámiętánie raczył dáć / wzdycha. Nie o stanći duchowny ták dálece idźie / ktorzy. in humilitate & patientia zwykli possidere animas suas, ále idźie o gniew Páński / o kaźń Bożą srogą / ktora nád námi iuż prawie wiśi / y iuż śię iey rękámi dotykamy. A nie dźiw / kiedy wszelákie przestępstwá / iáko śię wyższe y powiedźiáło / máiestat iego obrażáiące / nie tylko nie hámuią śię: ále owszem gorę biorą / stąd że crimina manent impunita, á ordini Ecclesiastico záwiązáná ręká / że nie może iudicare malum. Czuyćie śię W. M. dla Páná Bogá / á chćieyćie wżdy kiedy to obaczyć / że o was sámych / y o sumnienie wásze idźie.

Trzeći szwánk w ręce lewey / ktorą podawáłá chlebá synom swym sługom Bożym szkárádźie podiełá. Chleb nic inszego nie iest / iedno dźieśięćiny kośćiołowi y sługom iego należące / ktore Pan Bog sobie ná wychowánie sług swych zostáwił / o czym pismá pełno wszędźie / ták w nowym iáko y w stárym zákonie / v Doktorow świętych / y nie trzebá o tym wiele wywodow. W koronie od wźięćia wiary powszechney Chrześćiáńskiey / naprzod od Miecłáwá Krolá pierwszego Chrześćiáńskiego / dźieśięćiny ze wszytkich dobr kośćiołom są nádáne y fundowáne. Toż potym y drudzy Krolowie / iáko Bolesław / Kázimierz Wielki / Władys-

Władys-

Władysław/ Jagieło/ y iego/ potomkowie/ nie tylko świątobliwie potwierdzieli: ále y hoynie á szczodrobliwie tego chlebá kościołowi przyczynili: á co ieszcze większa/ tych ktorzy go sługom Bożym vwłáczáć chcieli/ hániebnie karáli. Długiby to czás wzieło wyliczáć wszytkie te práwá y przywileie około dziesiecin/ ktorych pełno nie tylko w Státutách Koronnych/ ále y po metrykách ták kościelnych/ iáko y Krolewskich: kto nie iest gościem w tey Koronie/ á iest przyiacielem prawdzie/ bez wiela wywodow przyznáć to vltro musi: że dziesieciny kościołowi Bożemu/ y sługom iego iáko własney istotne dziedzictwo od Krolow y Pánow nászych/ ktorzy te Rzeczpospolitą fundowáli/ są pozwolone/ nádáne/ y mocnym práwem vgruntowane. Ale ázasz przez te kilká set lat byłá o tym kiedy wzjánká/ żeby ich kápłanō kiedy vmykáć miano? Bo kontrowersia oná/ ktora zá Kázimierzá wielkiego wszczełá sie/ byłá miedzy Bodzántą Biskupem Krákowskim/ á miedzi obywátelmi Woiewodztw małey Polski: á nie byłá nigdy o práwách dziesiecinnich: ále tilko o sposobie wybierániá y wytykowániá y zwożeniá ich. Jásne są słowá teo Státutu/ snadnie sie káżdy z nieo w tey mierze spráwić może. Zámilczeć y przepomnieć sie nie może ná teráznieyszym plácu/ oneo wełkie y świą-

y świątobliwiego Królá Władysłáwá Jágiełá Státutu/ ktory ták się ma: Quicunque Princeps seu Capitaneus. Baro, Nobilis, decimas quas sibi Deus in signum vniuersalis dominij pro alimento seruientium reddi censuit, rapuerit, inuaserit, &c. Skąd iásnie się znáczy/ iż oni dáwni Monarchowie tey Korony/ dźieśięćiny według práwá Bożego y narodow wszytkich/ stanowi duchownemu należące przyznawáli: y práwem pisánym/ ktore w Státutách koronnich zámyka się/ vtwierdźili y vmocnili. Co ieśliż ták iest/ iákimże práwem ábo ráczey niespráwiedliwośćią przychodźi teraz do tego/ że zacnych onych przodkow nászych stárożytna pobożność w háńbę y sromotę nas wszytkich obracać się ma/ że dźieśięćiny kośćiołom/ żywność kápłánom/ ozdobę ołtarzom/ sámemu ná koniec Pánu Chrystusowi ofiárę przez gwałt y niespráwiedliwość wielką odeymuią. Záćiągniona iest ná przodki násze niewiemy przecz/ y iáka kompozycya/ á zátym suspensia. Y musimy teraz z onim Prorokiem mowić: Patres nostri comederunt vuam acerbam, & obstupuerunt dentes nostri. Záprawdę ták się z námi dźieie. kto to słychał kiedy/ á.. y kreditor z dłużnikiem swoim muśiał się zgadzáć o to co mu on winien: ábo żeby credytor ták dłu° czekáć miał/ pokiby dłużnik zgody (ktoraby ná woley iego zostá-

zostawała) znim nieskończył: Nie rzekę nie słuszna/ y niespráwiedliwa/ ále práwie śmieszna byłáby sprá- wá/ dáć sie o swoie własne ná cudzą dyszkrecyą. Tym/ że záiste kształtem y tá Páni Composicya/ z namilszą corką swą suspensią iest ná nas wewleczona. Wzdyć nie tylko według wszelákich praw/ ále do rozumu sie vćiekszy/ Composicya bywa o rzecz wątpliwą/ niepe- wną/ ktorą pospolićie oboia stroná sobie przywłá- szcza: á nie o rzecz iásną/ pewną/ y właśćiwą/ iákie iest práwo kośćiołá Bożego/ y nas sług iego ná dzie- sięćiny. Co iż sie iuż wyższey wspomniało powtárzáć niechce. Malić sie prawdá rzecz/ dawnoć iuż szyie złámáć miáłá słusznie tá miła suspensia: Bo weyrzą- wszy w sámę Constitucyą/ y ná mentem ábo rationem rei, iásnie sie to pokázuie/ że iuż dawno koniec swoy wźie- łá. Abowiem expresse to iest w niey: A exequucyą do drugiego Seymu/ ná ktorym też Composicya być ma/ suspenduiemy. A toż niewiemy iáko ináczey to rozumieć sie ma/ ieno że tá suspensya nie dłużey iedno do blisko przyszłego Seymu/ ná ktorym y do compo- sycyey przyść miáło/ trwáć miáłá. Bo kiedyby sim- pliciter do composicyey/ á nie miánowawszy pewnego/ czásu/ tá suspensya zostawała: tedy tá clausula (ná ktorym też composicyá bydź ma) nie potrzebnieby

przydáná byłá: iáko y owá druga/ sine præiuditio vtriusque partis. Bo á kto w tym wątpić może/ że tákowa suspensya nieskończona / ktoraby in arbitrio aduersæ partis zostawáć miáłá/ stanowi duchownemu musiá/ łáby bydź bárzo szkodliwa y niebespieczna. Weyrząwszy też in mentem & rationem ipsius legis, gdyby tá suspensya nie do blisko przyszłego Seymu/ ále do nieząmierzonego pomienioney compositycyey czásu trwáć miáłá: á coby inszego stąd było / iedno iáko pospolićie mowią/ Márchułtowe drzewo. Boby ći / ktorym dźieśięćiny nie smákuią snádnie tem zábiegáć mogli/ żeby compositcya nigdy nie doszła: á zátym żeby też suspensya ná wieki trwáłá. Nie trácąc iednák sercá otośmy śie tu stáwili miedzy WW. MM. ná ten plác z wielką chęćią/ á szczerą y vprzeymą powolnośćią y skłonnośćią do wszytkich sposobow y śrzodkow/ ktore iedno słusznie/ spráwiedliwe / zprawy y z przywileymi nászemi zgadzáiące śie/ od WW. MM. nam podane będą. Obiecuiąc to / że nas W. M. w żadney słuszney y spráwiedliwey rzeczy alienos nigdy nie vznaćie. Pewni też tego będąc / że y W. M. wzáiemną szczerość y vprzemość w tych spráwách nam y wszytkiemu Duchowienstwu pokażećie / y nic tákowego po nas/ czegobyśmy illæsa cõsciẽtia nostra, & sine præiudicio iuriũ

cio iurium, priuilegiorum, ac immunitatum Ecclesiasticarum uczynić nie mogli/potrzebowáć nie bedźiećie.

Vkázuie ieszcze dáley tá Mátká nászá WW. MM. okrutną ránę w boku/ ktora do sercá iey przenikáiąc/ iuż práwie do grobu wpráwić ią chce. Azaż nie śmierći się rowna/ pátrzyć ná ták wielkie zniszczenie y sprofánowánie kośćiołow/ y innych mieysc świętych ná cześć y chwałę Bożą od świątobliwych onych przodkow fundowánych. Znáyduie się w sámey Diocezyey Krákowskiey do kilku set kośćiołow Katholickich zburzonych/ y rozmáitemi sposobámi zepsowánych: nuż w Gnieźnieńskiey pewnie sto przeszło: á w Kuiáwskiey niemal tyleż/ tákże w inszych. Idźmyż do dobr/ fundusow/ czynszow/ y skárbow kośćielnych/ O Boże/ iáko wiele się tego/ tám gdźie nie miáło bydź/ obroćiło. Nápátrzáły się oczy ludzkie tego/ kiedy kielichy y krzyże kośćielne zlewano/ kiedy ornaty kráiano/ kiedy insze ápparaty kośćielne psowano/ y wniwecz obrácano. A wiec to nie żal/ nie boleść serdeczna/ nie tylko kápłanowi/ále nayoziebleyszemu kátholikowi pátrzyć ná to/ kiedy rzeczy Pánu Bogu świątobliwie oddáne w márny pożytek ludzki się obracáią: á przećiw o ták wielką krzywdę Bożą/ y obelżenie máiestatu iego práwá v nas nie mász/ y milczeć każą. O iáko niezbożność/

żność/y rzecz sie może ßaleństwo niewypowiedziáne.
Chcemy áby nam Pan Bog błogosłáwił / y dárował
nam pokoy: á my go ták lekce sobie poważamy / álboć
rozumiemy że non est Deus. vtinam aliquando saperemus
& intelligeremus.

Odnośi ostátnią ráne w nogách / z ktorą áczkol⸗
wiek sie odkryć niechce: iednák bárzo ią boli/y muśi ná
nię nie pomáłu chrámáć. á to z tey miáry / że sługi ko⸗
śćielne y osoby duchowne / mimo stárodáwny zwy⸗
czay/ y práwo wßytkich práwie narodow Chrześci⸗
áńskich opisáne/mimo dekretá Synodow świetych /
á nákoniec mimo sáme powołánie ich/ od właśney gło⸗
wy naywyżßego pásterzá y na mieśnikow iego / do
świeckich iákichśi subsellia poćiągáią. Bo gdyby ná
tym stánąć miáło / żeby kápłani iáko niektorzy chcą/
nie prżed Biskupy y przełożonymi swemi/ ále przed
vrzedámi świeckiemi in personalibus stáwáć y spráwo⸗
wáć sie mieli. A w coż ich prerogatywy / w coż prá⸗
wá duchowne y Kanony święte / kiedy mnie kápłaná
lubo to Státutem koronnym / lubo Máydeburskim
práwem / ábo Sáxonem iákim sądźić będą. A dru⸗
dzy záś ná to náćieráią/ áby remota appelatione do nay⸗
wyżßey głowy / nas sądzono. A niewiedzą tego / że
áppellácya dla dwu przyczyn iest w práwie postáno⸗
wiona:

wiona: iedná áby grauatus beneficium miał ad superiorē Iudicem prouocandi. druga áby superioris authoritati & iurisdictioni derogácya sie nie dźiałá. Otoż by tez dobrze od tego nas beneficium odstrychniono / á Oycu ś. iáko w tym præiudikowáć mogą: y iáko my będąc członkámi iego / możemy ná to pozwolić / y od niego sie odstrychnąć? Poszłoćby to coś ná ono co o wilkách powiádáią / ktorzy psow chćieli zbyć od trzody ták tez y nas podobno od głowy y pásterzow nászych oddźielić chcą / áby tym bespieczniey custodibus remotis in gregem Domini sæuire mogli. Dlá Bogá poczuwaycie sie W. M. o wászći to y o sumnienie wásze idźie. Nie ná tym ćistánie / kiedy kápłany y stan duchowny zniszczą / y prerogátywy ich nádwątlą: ále zátym o sam fundament wiáry powszechney Chrześćiáńskiey tym śmieley kuśić sie będą / nie máiąc ktoby im wstręt vczynić miał w zámysłách ich. Naćie W. M. w Státućie ártykuły opisáne / o ktore duchowni powinni przed sądem ziemskim odpowiádáć: bá y ná blisko przeszłym Seymie ad alios casus poćiągniono tego práwá. A czemuż by sie tym nie kontentowáć / czemuby w tey mierze nie iść zá przodkámi swemi / ktorzy piè & sanctè postánowili / áby osoby duchowne ad forum seculare nie tylko

 poćią-

pociągáne nie były: ále owßem chćieli to mieć / áby świecka osobá o ßkodę ábo krzywdę duchownemu v⸗czynioną in foro spirituali odpowiádáłá. O czym świádczy Státut Zygmuntá Królá Anno 1543. w Krákowie vczyniony. Tákowáć byłá przedtym wolność y vßánowánie stanu kápłáńskiego / á teraz wßytko sie odmieniło: y iáko nas też Pan Bog błogosłáwi / widzimy ná oko.

Te rány swoie y vrázy kośćioł Boży mátká náßá WW. MM. vkazawßy supplices manus tendit do W. M. MM. ktorzy ná ten czas vniuersam Reipub: formam repræsentatis, á byśćie z miłośći tey / ktorą pobożni synowie rodźicom swym / vlitowáli sie tego bolu y vrázowiey / á nie odbiegáli iey z tego plácu ládáiáko: ále żebyśćie sie zgodnie stáráli oto / iákoby do pierwßey siły y zdrowia przyść mogłá. Bo ieśliby (czego strzeż Boże) dłużey w tym bolu trwáć miáłá: á czego ynßego / iedno zwątpiwßy iuż o porátowániu swym / ostátniego vpadku spodźiewáćby sie iey przyßło. Do czego áby iey nie przychodźiło: przez członki swe chociaż bárzo schorzáłe y zránione / przez głowę naprzod swoie / to iest oblubienicá swego w ktorym was porodźiłá y wychowáłá: przez ręce w ktorych nośi Sákrámentá święte / ktorymi was karmiłá / y do tych czasow kar⸗

sow karmić nie przestawa: przez bok nakoniec swoy/ z ktorego was krwia niewinna Pana Zbawiciela naszego omyła/ WW. MM. wszytkich synow swych prosi y obtestuie. My też imieniem wszytkiego Duchowieństwa oto WW. MM. PP. y Braci naszey miły prosimy/ y iako naypilniey vsiłuiemy/ abyście W. M. priuata wszytkie studia na stronę odłożywszy/ pilno tę sprawę wzieli przed sie. y vmiarkowanemi animuszami weyrzeli w to/ co vraża PANA Boga wszechmogącego/ chwałę iego świętą/ a potym y nas sługi iego/ y tak te rzeczy naprawowali y leczeli/ coby było z pomnożeniem chwały imienia iego świętego/ z zbawieniem dusz ludzkich/ z ochroną praw kościelnych/ a nieśmiertelną chwałą W. MM. y potomstwa WW. MM. W czym abyś nam wszystkim Panie Boże wszechmogący obrońco nasz iedyny z miłosierdzia swego ś. pobłogosławić raczył/ oto cie wszyscy pokornie prosimy/ Amen.

BIBL. Z.N. IM.
OSSOLINSKICH

BIBL.
Z.N.O.

Pactum Legis Commissoriæ
dicitur quando res ea conditio-
ne venditur, ut si intra certum
tempus pretium solutum non
sit, res inempta sit,
Antichrisin est species pignoris
ita dati, ut ex eo fructus loco u-
surarum percipiantur donec pe-
cunia in sorte percipiatur

WAPEN DER